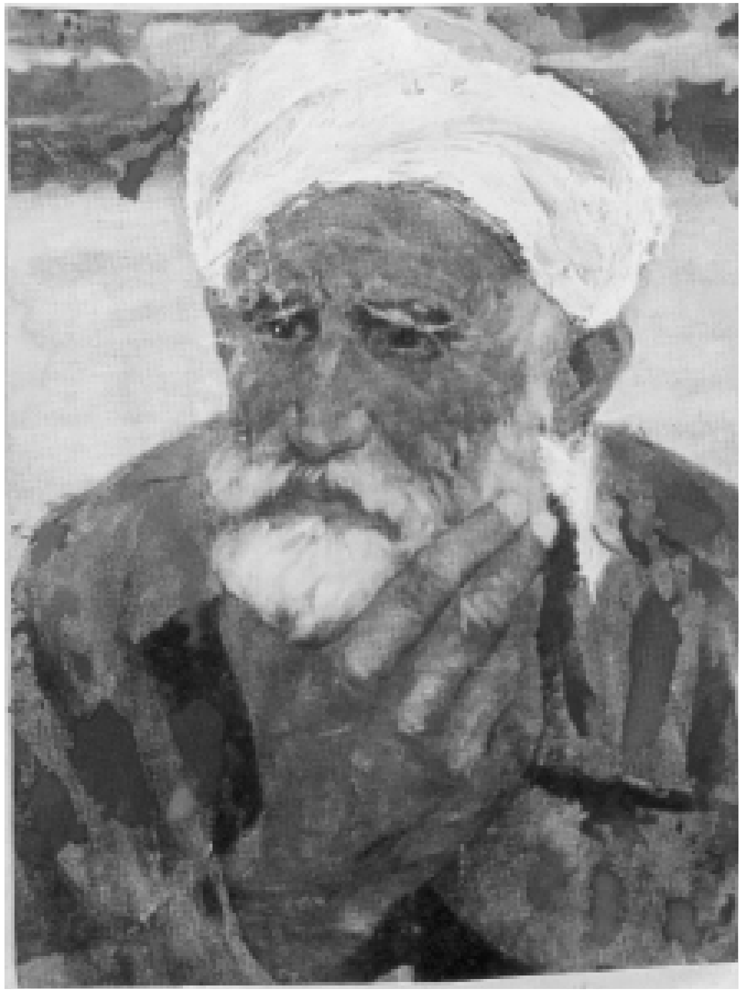
دیوانی شێخ ڕەزا تاڵەبانی

شێخ ڕەزا تاڵەبانی

دیوانی شێخ ڕەزا تاڵەبانی

ئەژمار: ٣٠٠٠ دانە

چاپی: یەکەم

(١)

ستایشی حاجی ئەسعەد ئاغا

تۆ کەم نەزەری دەرحەقی من ئێستەکە ئاغا
من ماومە هەوای سوحبەتی تۆم هەر لە دەماغا
تا ڕۆژی قیامەت بە خودا زیندووە نامرێ
بابێ کە بمێنێ کوڕی وەک تۆی لە وەجاغا
بۆ تووتنەکەی (پێشەمە)وو (شاوڕ) و (شێتنە)
شێت بووم و نەهات وەختە دڵم دەرچێ لە داغا
جاران چ بە جاغ و چ بە بار بۆت دەهەناردم
نانێری ئەمێستا ، نە بە بار و نە بە جاغا
ڕێی نەوتەکە باجگیری ئەگەر زۆرە دەفەرمووی
ڕێی خاسە بە شەو خاڵییە با بێ بە بڵاغا
نەمزانی فەلەک گۆبەنی هەر بۆ منە یا خۆ
سەد دەستی وەکوو دەستی منی کردوە بە زاغا
یاڕەب گوزەران کا بە سەفا وەختی عەزیزت
پەیوەستە لە دەوری چەمەن و گەردشی باغا
بۆ چوونە تەوافی حەرەمی شاهیدی مەقسوود
عالەم هەموو مەئزوونە «ڕەزا» هەر لە یەساغا

(٢)

عەشرەتی جاف لە وەسفی عوسمان بەگی جاف

خزمینە مەدەن پەنجە لەگەڵ عەشرەتی جافا
مێرووله نەچێ چاکە بە گژ قوللەیی قافا
کێ بێ لە دلێرانی عەشایر کە نەچووبێ
وەک تیری ئەجەل نووکە ڕمی جافی بە نافا
خوێنرێژ و شەڕەنگێز و عەدووبەند و تەنوومەند
کامەی کە گەنە، شێرە لە مەیدانی مەسافا
چونکی رەسەنن ورد و درشتیان هەموو جەنگین
مەی سارییە نەشئەی چ لە دوردا چ لە سافا
وا بێ غەم و پەروا دەچنە عەرسەیی هەیجا
تۆ ناچییە سەر دۆشەکی بووکێ لە زەفافا
(یأتون الی الامر صغاراً و کباراً
یَسْعَوْنَ الی الحرب ثقالاً و خفافاً)
وەسمان بەگییان ئامیرە ، وەختێ کە بڵێ دەی!
دێنە جەوەلان هەروەکوو حاجی لە تەوافا
خواهم زخدا آنکه شود دشمن جاهت
کۆتی لەدەسا ، دەس لە ملا ،مل لە تەنافا
لوتفێ بکە با «شێخ ڕەزا» بێتەوە گوفتار
حەیفە برزێ تیغی موجەوهەر لە غیلافا

(٣)

ڕۆژێ نەبوو ئەم دلبەرە بێ ڕەحمە وەفا کا
جارێ نەبوو ئەم کافرە شەرمێ لە خودا کا
حەیرانن ئەتیببا لە عیلاجی مەرەزی من
لوقمانی ویسالت مەگەر ئەم دەردە دەوا کا
کارێ کە خەم و دەردی فیراقت بە منی کرد
سەرما بە هەتیو ، با بە دەواری شڕی ناکا
دێوانەیە شەخسێ کە لە غەیری لەبی لەعلی
وەک شاهی سکەندەر تەڵەبی ئاوی بەقا کا
تاب وتەبی ئاتەشکەدەیی هیجری وەکوو شەمع
نەزدیکە منیش واریدی سەحرایی فەنا کا
لەم ڕێگەیە تەقدیری ئەزەل وابوو کە ئێمە
پاماڵی جەفا بین و ڕەقیب سەیر و سەفا کا
ڕۆح و دڵ و دین هەرسێ دەکەم بەزل و نساری
کامی دڵی من گەر لە لەبی لەعلی ڕەواکا
سەردانی لە ڕێی عەشق «ڕەزا» لازمە عاشق
بۆ یار سەر و ماڵی سوپەری تیری قەزاکا

(٤)

بۆ مودیری قزڵجە

لە تەرەف کێرەوە بەریدی سەبا
بۆ مودیری قزڵجە نامە دەبا
بۆ جەنابی موقەڕڕەبولخاقان
میر عەلی بەگ ، لە ئەنجەبی نوجەبا

میرم، ئایا چلۆنە عیللەتەکەت
باز بە خارشتە بن گونت عەجەبا
ئیحتیاجت بنووسە ، عەیبی چییە؟
مەحرەمی ڕازی تۆم بە عەهدی سەبا
سەد تڕتدا بە کوودەکی لە گونم
ئەی تڕت ڕەعد و وەی تست ڕەشەبا
دودمانتان چرووکە بونیادی
(بو قباحت بنم دگل هەبەبا
عەبدڕڕەحمان بەگی برات فەرمووی
ئابڕووی خانەدان عەلی دەیبا
لە ئەبانت ئیبا مەکە میرم
(هذە إرثكم اخاً واباً)
خاڵە کوێرەش بە سەراحەت ئەی گوت
کە عەلی بەگ بووە بە دێڵە بەبا
گەر بە داری قزڵجە تێر ناخۆی
وەرە با «شێخ «ڕەزا» بە ڕەشتا با

(٥)

دەستێکی هەیە «مەستی»ئەفەندی لەکەرەمدا
مێهمانی عەزیزی هەیە دائیم لە حەرەمدا
ئەلحەق ژنەکەی موشفیقە دەرحەق بە غەریبان
سەد گانی بە ڕۆم دا و هەزاری بە عەجەم دا
هێند کێری هەتیوانی بە کوزدا چووە داکی

دەستێکی شکابوو بە مناڵی لە شکەمدا
بەر زەربەتی کام کێری قەوی کەوتووە ئاخۆ
بەو دەردە چووە ساعیدی «مەستی» لە ڕەحەمدا
حەققا کە «مەجیدی» کوڕی زۆر تەبعی جەوادە
سەد گانی بە یەک لەحزە بە بێ پووڵ و درەم دا
گەوودا و تەرەس، مولحید و بێ دین و مونافیق
مورتەددە، نییە میسلی لە مسقۆف و عەجەمدا
بۆسەددی ڕەهی (مەستی) وەکوو تەپڵی سکەندەر
ئاوازی دەهۆڵی کوزی داکی لە حەرەمدا
ئەو کێرە زلەی کێ بوو لە کێلانی فەتاح بەگ
مشتێکی کوتایە کوزی ، مشتێکی لە دەم دا

(٦)

هەجوی قازی کۆیە

«شێخ «ڕەزا» بێت و لە سەر تۆ هەجوی قازیی کۆی بکا
سەیری کە چی پێ بکا ، دۆم بێ و کڵاش بۆ خۆی بکا
چونکە غەدری کرد لە «لامیع» شەرتە قازی وا بگێم
هەر گەن و گوویێ لە زگیایە بە جاریێ ڕۆی بکا

(٧)

هەجوی شێخ محەمەد عەلی کەرە

سا بێ زگی خۆت هەڵمەدڕە و مەمرە لە داغا
ئەم قەومە هەموو مردن و تۆ مای لە وەجاغا

لەولاوە پەلێکت لە زەهاو پەل ئەوەشێنێ
لەم لاوە ڕِگێکت لە کنی ساوجبلاغا

(٨)

لە فیراقی قادری وەستا خدر

بۆ نەسووتێ جگەر و بۆچی نەبێ دڵ بە کەباب
بۆچی نەڕوا لە تەنم ڕۆحی ڕەوان میسلی شەهاب
بۆ لە سەر چاوەیی چاو هەڵنەقوڵێ ڕەشحەیی خوێن
بۆچ لە فەووارەیی موژگان نەچکێ قەترەیی ئاب
بو لەبەر ناڵە نەبێ حەلقەیی حەلقم بە سروود
بۆچ لەبەر گریە نەبێ چەشمەیی چەشمم بە سەراب
مونیسی ڕۆژ و شەوم باعیسی ئارامی دڵم
ڕۆیی وو من لە غەمی کەوتمە نێو بەحری عەزاب
بە وقووعی سەفەری قادری وەستا خدرم
خانەیی عەیشمی تاڵ کرد فەلەکی خانەخراب
چەنگ و نەی لێ مەدە موتریب کە لە بەر فیرقەتی ئەو
ڕەنەکی ڕۆحە لە گۆیم نەغمەوو ئاوازی ڕەباب
ساغەری مەی مەدە ساقی ! کە لە بەر دووریی ئەو
تاڵە وەک ژەهری هەلاهیل لە مەزاقم مەیی ناب
کاری کردن نەبوو ئەم کارە کە گەردونی دەنی
کردی، ڕووی ڕەش بێ وەکوو بەختی من و پەڕِی غوراب

ئەی «ڕەزا» ! ڕەنگە لەبەر فیرقەتی ئەو مونیسە تۆ
قەت نەبی خاڵی وەکوو کوورە لە سۆزی تەب و تاب

(٩)

دەردی حەبیب

دەمکوژێ حوکمە دەزانم بە خودا دەردی حەبیب
وەرە سا بەشقی خودا دەس لە یەخەم بەردە تەبیب
وەرە دەستێ بخەمە گەردنی بلوورینت
تا وەکوو سفرە لە داخا بدڕێ ورگی ڕەقیب
تالعم نەحسە دەترسم کە بە ئازاری فیراق
بمرم و ڕۆژێ نەبێ دەوڵەتی وەسڵم بە نەسیب
چاوی فەتتانی ئەتۆ ساحیرە یا جادووگەرە
کە بە عیشوە وو ناز ئەدا عابیدی سەدساڵە فریب
تا لە تۆ دوورە دڵی غەمزەدە ئەی ڕاحەتی گیان
مەشریق و مەغریبە ما بەینی لەگەڵ سەبر و شەکیب
بێ فەراز نابێ نەشیب ، ئەم قسە تەحقیقە وەلێ
من لە ڕێی عەشقی تۆ نەمدی بە خودا غەیری نەشیب
قەیدی زوڵفە لەسەر و سەفحەیی ڕووت سابیتە ، یا
شێخ دەگۆڕێتەوە گەر چاوی بە زوڵفت بکەوێ
خیرقەوو سەبحە بە زوننار و چەلیپا وو سەلیب
تاقەتی تاق بووە بێچارە لە ژێر باری فیراق
بکە ڕەحمێ بە «ڕەزا» چاکە تەڕەحوم بە غەریب
تیبەت و تیبە کە مەمزووجە لە گەڵ زینەت و زیب

(۱۰)

ئێسترێکی ڕووت و قووت

میر بە سەد مینەت هەناردی ئێسترێکی ڕووت و قووت
دەست و پا سست و سەقەت ئەندامی هەروەک عەنکەبووت
خاوەنی ناڵێم کە ئالیکی نەداوە موتڵەقا
داویەتی ئەمما وەکوو بیستوومە قووتی لایەمووت
پووش لە لای حەڵوایە حەتتا گەر پەڵۆشەی پنگ کەوێ
بای ئەدا ، لوولی ئەدا ، قووتی ئەدا مانەندی حووت
گەرچی ناتوانێ ببزوێ هێند لەڕ و کەم قووەتە
دەنکە جۆییێکی نیشان دەی ، تا قیامەت دێ لە دووت
پشتی ڕیش و شانی زامدار و جەدەو بوو ، ناعیلاج
چەند قوروشێکم هەبوو بۆم دا بە نەوت و عەنزەڕووت
مەسڵەحەت وایە هەتا نەیخواردووم بینێرمەوە
زۆر ئەترسم دەفعەیێ قووتم بدا بمکا بە قووت
سەی فەتاحی مەیتەرم ڕۆژێ بە حوججەت لێی نەوی
کلکی دەرهێنا لە بن ، ئەمجا بە ئاستەم گوێی بزووت
گەر قەڵەو بێ ئەم ئەجننە نێرە تەسخیر ناکرێ
غەیری چەند دەروێشی ڕەففاعی بە زەبری جەلجەلووت
ئەم مەتاعە چاکە هەر لاییق بە حاجی ئەحمەدە
جووتی پێ بکا تاوەکوو چۆن هەردوو لنگی بکا بە جووت
لاییقی شانی من و شایانی شەئنی تۆ نەبوو
چاوەکەم چیت پێ بڵێم چارم نییە غەیری سکووت

(۱۱)

تەخمیسی شێخ ڕەزا لەسەر غەزەلی حافز، بۆ هەجوی مەلا مەعرووف کاتبی بیدایەت

مەعرووفی بێ دیرایەت گووت کردە ناو بیدایەت
چیت پێ بڵێم قورمساغ هەر دوو گونم بە دایەت
گونمی بە تڕ شەهید کرد کێرم ئەکا ریعایەت
(زان یار دلنوازم شکریست با شکایت
گر نکتەدان عشقی خوش بشنو این حکایت)

مەعرووف کە حیزی وەک خۆی نەبوو لە نەسلی ئادەم
ئازاری مەقعەدی بوو ، بۆم ڕاکشا لە سەر دەم
مردم ئەوەند سوار بم ، خۆم کوشت ئەوەندە پیادەم
(بی مزد بود و منت هر خدمتی کە کردم
یارب مباد کس را مخدوم بی عنایت)

خاشاکی دەوری دوبری لێم بوون بە ماری هەیجا
کێرم بە سەد مەشەققەت ڕۆیی ، گونم نەگونجا
کێرم لە پەشمی پاشی دانەی گونی ترنجا
(در زلف پر شکنجش ای دل مپیچ کانجا
سرها بریدە بینی بی جرم و بی جنایت)

ڕووم کردە سەمتی سمتی ، یەعنی مەکانی مەعهوود
ئەرزێکی پڕ نەجاسەت دەشتێکی شەهوەت ئالوود
ڕانیم فەرەس چەپ و ڕاست ڕێگەم نەبردە مەقسوود
(از هر طرف که راندم جز وحشتم نیفزود
زینهار ازین بیابان وین راه بی نهایت)
دەرمانە سمتی ئەمما نەرمانە وەک بەری دەست
هەر مەنزڵێکی سەد میل، هەر میلە سێ سەد و شەست
(این راه را نهایت صورت کجا توان بست
کش صد هزار منزل بیش است از بدایت)
باوکی پیاوێکی چاک بوو، دایکیشی زۆر موقەددەس
خۆی پۆشت و داکی خۆگێ هەتا خودا بڵێ بەس
بۆ نەختێ ئاوی شەهوەت جەرگی بووە بە قەقنەس
(رندان تشنه لب را آبی نمی دهد کس
گویا ولی‌شناسان رفتند ازین ولایت)

(١٢)

مودیری تەحریرات

گزر دوائر اقلامی ارقەسندە دوات
مدار اهل قلمدار مدیر تحریرات
نگفتمت که حذرکن ز تیغ ناطقه ام

فإنّ ناطقتی آفةٌ من الآفات
لەبەر عەبا کە جەبەم کردی ئەی فەقیری خودا
ئەوە عەباکەتە کێرم بە قنگی خۆت و عەبات

(١٣)

ئەم دەغڵە کە تەسلیمی دەکا شێخ بە هەجیجی
نوقسانی دەکات هەر لە تەغارێ دە کەویجی
ئەسڵ و نەسەبت دۆمە لە من بووی بە هەجیجی
بێ مروەت و ئینساف و حەرامزادەوو بیجی

(١٤)

سەرگوزەشتەی خۆی و هەجوی شێخ غەفوور

ئەو ڕۆژە کە تۆرام و لە کەرکووک سەفەرم کرد
مانەندی عەقاریب لە ئەقاریب حەزەرم کرد
گەردوون سێکی کردم و هێنامییەکۆیە
میوانی لەکن مامە غەفووری لەجەرم کرد
ویستم کە برۆم بۆ سەفەری ڕۆم بە سیاحەت
نەیهێشت و دووسەد ئەهلی عەمامەی لە سەرم کرد
دانیشێ نەچێ، من کچی خۆم مارە دەکەم لێی
ئەو تالیبی دونیایە ئەوا موعتەبەرم کرد
چورسا لە بەرم جوببەوو فیسا لەسەرم فێس
نێ فێسی لە سەر نام و نە جوببەی لە بەرم کرد
شەش مانگێ بەم ئەفسانە گلی دامەوە لای خۆی

نەمزانی ملم بشکێ تیاچووم ، زەرەرم کرد
وەڵڵاهی دەکەم دەرحەقی ئەو بەڵکوو زیاتر
ئەو کارە کە دەرباری ڕەشیدی پسەرم کرد
کارم تەڕ ئەبێ ئەم وت ئەگەر لوتفی ببێ مام
ئەی لایقی ڕیشی بە خودا کاری تەڕم کرد
بۆ موجتەهیدان گەرچی مورەخخەس نییە تەقلید
من موجتەهیدم ، هاتم و تەقلیدی کەرم کرد
ئەی گووی خلە بەو لوتقە کە ئەو کردی لەگەڵ من
لەم مەرحەمەت و لوتفە ئەوا من گوزەرم کرد
سەد دەفعە گوتم وەختێ کە دیم نەخوەتی قەلبی
یاڕەب کە لەگەڵ شێخ عەلی بۆچی شەڕم کرد
هەر دەچمەوە لای گەرچی بڵێ هاتەوە دیسان
ئەو خوێڕییە بێکارە کە من لێرە دەرم کرد
هەرچەندە «ڕەزا» باعیسی بەدنامییە عەودەت
لەم سووکی وو بەدنامییە سەرفی نەزەرم کرد

(١٥)

لە باسی باب و باپیری تا دەگاتە خۆی

خودا وەختێ کە حەزکا بەندەیێکی خۆی بکا خۆشنوود
لە ڕێگەی دوورەوە بۆی دێ بە پێی خۆی شاهیدی مەقسوود
لە هیندوستانەوە شەش مانگە ڕێ تا خاکی کوردستان
خودا شێخ ئەحمەدی هندیی ڕەوان کرد بۆ مەلا مەحموود
مەلا مەحموودی زەنگنە یەعنی قوتبی دائیرەی ئیرشاد

لە دەوری مەرقەدی هەر دەنگی یا هوو دێت و یا مەعبوود
لە پاش ئەو ئەرشەدی ئەولادی شێخ ئەحمەد لە جێی دانیشت
بیعەینە وەک سولەیمان جێ نشینی حەزرتی داوود
بەڵێ بابی وەها ئەڵبەت دەبێ فەرزەندی وا بێنێ
ئیلاهی سەد هەزار ڕەحمەت لە قەبری والید و مەولوود
بە ڕەحمەت چوون ئەوان ، با بێینەوە سەرباسی ئەوڕەحمان
فیدات بم ئەی نەتیجەی دوودمانی ئەحمەد و مەحموود
نەتیجەم مەقسەدە تالی و موقەددیم شەرتی تەحسیلن
ئەوانەی بۆیە ئیجاد کرد خودا تا ئەم ببێ مەوجوود
ئەمێستاش شێخ عەلی نەجلی کەبیری ساحیب ئیرشادە
ئەمیش وەک باب و باپیری لە زومرەی ئەولیای مەعدوود
«ڕەزا»ش لەو نەسلەیە بیبەخشە یاڕەب چونکە قەت نابێ
گوڵی بێ خار و بەحری بێ بوخار و ئاگری بێ دوود

(١٦)

کەشوفش کردنی بەگ

لە بەگ وا بوو کە من ماتم کشی کرد
کە من هەستام و ئەو داما و فشی کرد
گەهێ سەیرانی سەر گون بوو گەهێ کێڕ
حەقیقەت مستەفا بەگ گەردشی کرد
دەبوو باوکی سەگی ناو نایە ئەمما
بەگی ناو نا ، قورمساغ یاغنیشی کرد

(١٧)

سه رو و نه ی

سەرو و نەی چین ، کە لە گەڵ قامەتی تۆ بێنە نەبەرد
شەکەری خواردووە نەی ، سەرو سەری داوە لە بەرد
گەر دەلیلی وەکوو نوقتەی دەهەنت نەبوایە
منیش ئینکارم ئەکرد وەک حوکەما جەوهەری فەرد
لێی دەپاڕێمەوە ئەی ڕۆحی ڕەوانم تو خودا
چییە دەرمانی دڵم ، پێم دەڵێ ، لاچۆ دڵەدەرد

(١٨)

ستایشی ئه حمه د پاشای بابان

ڕۆژی یەکشەممە کە مەشهوورە بە ڕۆژی پازار
من بە غار کەوتمە دومبالی کوڕێکی بوڵغار
کوڕ چ کۆڕ؟! لێوی وەکوو لالەیی حەمرا ڕەنگین
کوڕ، چ کوڕ؟ چاوی وەکوو نێرگسی شەهلا بیدار
ئەهلی ئینساف بە خودا ڕەنگە چەنەی بشکێنێ
گەر کەسێ بێت و بکا قامەتی تەشبیهـ بە چنار
لە هەمووی سەرفی نەزەر ، سمت و سورینێکی هەبوو
نازک و نەرم و لەتیف ، میسلی تەڵای دەست ئەفشار
خڕ و مەخرووت و مودەووەر، سپی وو نەرم و دوو نیم
هەروەکوو کۆمەڵە بەفرێ کە شەقی کەی بە مشار
کە بە دیققەت نەزەرم کردە سورێن و کەفەلێ

هەردوو چاوم پەڕییە تەوقی سەرم وەک سەگی هار
دامەنم گرت و وتم: (مرحمت ایت الماسم!
بویلە یاندرمە بنی آتش عشقک ایلە زار)
(چشم جادوی سیاهت همه پند است و فریب
همه ناز است و کرشمه همه خوابست و خمار)
(بنی صید ایتی سنک دیدە یەء آهو روشک
ای سنک دیدە لرک آهوکبی شیر شکار)
ساعەتێ چاک لە سەر سووڕەتی نەحسم فکری
پێی وتم:(حاجی بابا گیت ایشینە یاغمە می وار!
صاچمە ، لاقردیلرک حاصلی یوق ،گیت ایشینە)
آقچە سز ایتمە صاقن آرزوی بوس و کنار)
من کە یەک پارەیی جڵقم لە ئەزەل شک نەدەبرد
پێم وت: ایشتە کمرمدە دولودر یوز دینار
بن بیوک ذات شریفم ، وکلا خواجە سییم
طانیور بندە کزی جملەء شاە و خونکار
ئەلغەرەز هێندە درۆم کرد و فسوونم بۆ خوێند
کەوتە دووم هەروەکوو دووی گورگ بکەوێ بەرخی هەژار
موختەسەر خۆشە قسە بردمە مەنزڵگەهی خۆم
گرتم و خستم و لێم برد و گونم کرد بە چوار

مۆڵەتم ساتێ نەدا ئەو شەوە تا وەختی سەحەر
کاری خێرم بە مەزەندە گوزەری کرد لە هەزار
وەختێ سبحەینێ کە داوێنی فەلەک ئەتڵەسی بوو
هەر لە جێ ڕاستەوە بوو دامەنی گرتم وەکوو خار
چنگی وەک پەنجەیی شاهین لە یەقەم قاییم کرد
دەستی کردە جەزەع و ناڵەوو هاوار هاوار
زەبتییەی ئەهلی مەحەسە هەموو جەم بوون لە سەرم
پرسیان: مَا الْخَبَر؟! ئەی زاهیدی سالووس شیعار
پێم وتن لەم کوڕە بوڵغارە بپرسن کە لە من
چی دەوێ بۆچی دەناڵێنێ وەکوو هەوری بەهار
چاکی کرد پەردەیی نامووس گوتی:"سیکتی بنی،
ویرمدی پارە سنی بویلە می قانون کبار؟"
دیدیلر:" حاجی افندی چوجوغک آقچە سنی ویر
سر کە فاش اولذی دها فائدە ویرمز انکار
یوقیسە آقچە ک اگر مهلتک اوچ گون اولسون
حقنی اوچ گونە دک ویرملیسین ای غدار
ئەمە دوو ڕۆژە کە حەیران و پەرێشان دەگەڕێم
کێم هەیە غەیری وەلی نیعمەتی فەرخوندە شیعار
یەعنی هەمنامی نەبی حەزرەتی ئەحمەد پاشا
فەخری دین ، کانی حەیا ، بەحری کەرەم کوهی وەقار
مەدحی ئیحسانی بکەم، عەدڵی بکەم فەزڵی بکەم

بە خودا خاریجە ئەوسافی حەمیدەی لە شومار
کەفی زەڕبەخشی کەوا مەنبەعی دوڕڕ و گوهەرە
میسلی بەحرێ کە نە ساحیلی هەبێت و نە کەنار
تەبعی جەوواد و کەریم هەر وەکوو قائانی دەڵێ
(زر بە قنطار همی بخشد و اشتر بە قطار)
تا وەکوو دەورە بکات و بگەڕێ چەرخی فەلەک
زەفەر و فەتحی قەرین، بەختی موعین، تالعی یار
ڕەئیی تۆ باعیسی تەنزیمی ئوموراتە بەڵێ
بۆ کورەی عالەمی ئیمکان بووەتە قوتبی مەدار

(١٩)

ئازاری عەشرەتی تاڵەبانی

بارەکەڵڵا ئافەرین ئەی عەشرتی نوسرەت شیعار
مەردی مەیدان شێری جەنگاوەر هوزەبری کارزار
چوار عەشیرەت؛کاکەیی و وەند و جەباری و داودە
ئیتتیفاقیان کرد و هاتن چوار سەد و پەنجا سوار
هەر بە ئەووەڵ حەملە چەندتان گوشت و چەندتان سەربڕی
چەندی کەشیان لێ بە جێ ما، بوونە توعمەی موور و مار
ئێستەکەش لەو دەشتە شەڕیانە لەسەر لاشەی ڕزیو
کەرکەس و شاهین و گورگ و مامەڕێوی و کەمتیار
بەینی بەینەڵڵا عوبەیدی قیلەتەن کارێکی کرد
هیچ کەسێ نایکا مەگەر حەیدەر بە زەربی زولفەقار
هەر سوارێ فیرقەیێکی ڕاڕفاند و دایە پێش

کەوتە سەر کوێخا مەخۆل عەبدولوەهابی نامدار
لێی خوڕی وەک شێری غوڕڕان ،سا مەڕۆ ، ڕاوەستە بۆم
ئەی تلێشی دایە ڕێزاورت بە ریشی" یادگار"
چەکمەیێ سووری لە پێدا بوو بە جارێ زەردی کرد
تس لە ملیۆن تێپەڕی کرد، تڕ گەیشتە سەد هەزار
یەک لە یەک ئازاترن، تەعریفی کامێکتان بکەم
دەک فیدای دەست و تفەنگت بم سولالەی شێخ ستار
شاسوارێکی وەکوو تۆمان هەبا باکمان چییە
تۆش لە حەققەتدا سوارێکی وەکوو ئەسفەندیار
ئەم قسانە گشت مەجازن گەر حەقیقەتتان دەوێ
بەزلی نان و هیممەتی پیرانە بۆتان کەوتەکار
جائیزەم مەتڵووبە ئەم مەدحەم بە خۆڕایی نییە
هورتمانیش بێ «ڕەزا»م گەر هیچ نەنێرن یا ستار!

(٢٠)

هەتیوێکی سنەیی

دوێنێ شەو بۆ دەفعی حاجەت چوومە حەممامی غەفوور
سادە ڕوویێکی تیابوو سمت و ساقی وەک بلوور
جێ بە جێ هەر وەک موهەندیس دامە بەر مەددی نەزەر
هەر لە تەوقی سەریەوە تا نووکی پەنجەی خوار و ژوور
وەک سەگی برسی بە حەسرەت سەیری دووگی مەڕ بکا
سمتی سیمینیم بە چاو گرت تێی فکریام دوور بە دوور
عاقیبەت شەوق و هەوەس پەردەی حیجابی پارەکرد

خۆم کوتا دێوانە ئاسا بۆ سەراپەردەی حوزوور
هەرکە فەرمووی مەردمی شاری سنەم، یار بابلم
هاتە گەردش بێ تەوەققوف وەک عەموودی لەندەهوور

(٢١)

هەجوی کاکەیی

بابان باشندە بر باطمان یشیل وار
إمام القوم فی تقسیم شلوار
هەتانە هەروەکوو بیستوومە بەزمێ
لە ساڵێکا شەوێ یارانی دیندار
دەبەستن حەڵقەیێ وەک عیقدی پەروین
لە جێگاییێکی خاڵی (لَیْسَ دَیّار)
بە چۆکا دێ قوتەی مل نێرکە کاردوو
وەکوو بولبول ئەخوێنێ وەعز و گوفتار
دەخوێنێ مەرسییەی مالوسی مەحرووم
یەکانەی گون ڕەش و گاحۆلی شاخدار
وەکوو باران بە کلکی پیرە سەگدا
بە ڕیشیدا دەچۆڕێ ئەشکی خوونبار
لەپاش ئیکمالی ڕەسم و ماتەم و شین
وەڕین دەس پێدەکا وەک کەلبی هەوشار
مەعازەڵڵا، دەڵێ :"یا ایها القوم!"
درۆیە حەشر و نەشر و جەننەت و نار
لەگوێ مەگرن قسەی ئاخوندی سوننی

به ئاشووبن مەلای سەر لنگە دەستار
غەرەز لەم جرت و پرت و فاکوفیکە
ئیتاعەی ئەشقیا بۆ دەفعی ئەشرار
«حولوولی» مەزهەبێکە بێ گرێ و قۆرت
«تەناسوخ» ڕێگەیێکە ڕاست و هەموار
بیحەمدیللا نەما کاک ئەحمەدی شێخ
زەهاوی مرد و گۆڕی گوم بوو چاومار
ئەگەر بێ شێخ عەلیش دەفعولبەلّابێ
ئیتر دنیا دەبێتە عەینی گوڵزار
بمێنێ یا نەمێنێ چی لەدەس دێ
بە تەنها شێخ «ڕەزا»کەی هەرزە گوفتار؟!
ئەگەر مشتەو مشاریش بێ زمانی
عیلاج ئەکرێ بە مشتێ پڕ لەدینار
بەدیناری عیلاج کەن یا بە سمتی
بلوورین کوودەکێکی سادە ڕوخسار
عەزیزان مەزهەبی یارانی جەم جەم
لەسەر سێ ڕوکنە: ئەووەڵ تەرکی ئازار
دووەم ئیکرامی زەیف و شەرتی سالیس
لەهەردوو عومدەتر کیتمانی ئەسرار
ئەمانەش جوملە پەشمن ، ئەسڵی مەقسەد
چوارن پێت بڵێم ئەی پیری هوشیار
شکستەی جەوز و تووڵی سەوز و کەڵبەی
بەرازی بۆز و کەڵبەی خووگی مردار

*دیوانی شێخ ڕەزا تاڵەبانی

ئەگەر دەرچێ لەسەر ئەم دینە ڕۆحت
دەچێتە قالّبێکی شۆخ و نازدار
زەعیف بێ خوانەخواستە ئیعتیقادت
بە ئایین و بە ئەرکان و بە ئەتوار
نەکەی تەرسێ بە ڕیشی خەلفە باپیر
نەدەی گانێ لە ڕێگەی باوە یادگار
شیاکەی گاوی حوول نەگری لە ڕیشت
نەچیتە ژێر کولێنی دایە ڕێزوار
قەپۆزت دانەپۆشێ بەرسمێڵت
بەسەر ملتا نەیێ وەک یالّی کەمتیار
لەقیبلەی (موستەفا) ڕوو وەرنەگێڕی
لە ڕێگەی شەرعدا نەمری گوناهکار
لە پەشمی ڕیخناکی بەر سمێڵت
ئەرێسن سەر کەلە و دەسبەند و هەوسار
کە مردی نەقڵ ئەکا ڕۆحی خەبیست
لە ئینسانی دەچێتە شکڵی سەگسار
وەرن یاران شەوی میعادە ئەمشەو
لە پێ دەرپێ فڕێ دەن یار و ئەغیار
شەواڵی زەرد و سوور وەک خەرمەنی گوڵ
لەسەر مافووری زەڕ ڕۆکەن بە خەروار
شەواڵی خامەک و زەربەفت و خارا
لەسەر یەک دابنێن وەک ماڵی توججاڕ
کەنیز و خانم و خاتوون و خادیم

فەقیر و مونعیم ودەرویش وسالار
نەدیم و نۆکەر وئاغا و ئەفەندی
لەدەوری دانیشن وەک خەتتی پەرگار
لە نەزمی بەزمی جەم ساقی بگێڕێ
شەراب و لێ بدا موتریب لە میزمار
نەبیز و شەربەت و نوقڵ ومەزە و مەی
دەف و تەمبوور و ساز و بەربووت و تار
دەبێ ئەم بەزمە هەر بەم نەزمە بڕوا
هەتا دوو حیسسە ڕابوورێ لە شەوگار
کە دنیا بوو بە ڕووی قەیماسی زەنگی
سرەی بەش کردنی شەڵوارە ئەمجار
بەقورعەی مەعدەلەت یەکسان بەشی کەن
مەپرسن ئەقرەبا و قەوم و کەس و کار
مەپرسن دایک و پوور و خوشک و خوارزا
لە ژێر کورکەی بەرن بێقەول و گوفتار
بە قەولی باوە باوە و میرەمیرە
میسالی کێر و قوز هەروەک کون و مار
بە شەرعی مەزدەک و ئایینی بابەک
دخوولی جائیزە ئیسمی کونادار
(فهبوا سادتی للوطء و النَّیک
لَقَدْ عَلَّمْتُکُمْ تَقسیمَ شَلْوار)
چرا پف لێ کەن و شێرانە هەستن
شەقێ هەڵدەن لە پەردەی عیسمەت و عار

سەرو دەرپێ بەرن بێ فەرق و تەمییز
مەپرسن ئەقرەبا و قەوم و کەس و کار
شەواڵی هەرکەسێ بەر هەر کەسێ کەوت
تئیتر فەرقی نەکا بیگرێتە بەرکار
کەئەم وەعزەی تەواوکرد پیرە ئاخوند
ئیتر هەر پف لە شەمعە و تف لە حەیتار
ئیتر هەر ئەتکی دینە و کەسری نامووس
ئیتر هەر تەرکی شەرم و عیففەت و عار
ئیتر هەر لنگ ئەبێتە لام ئەلف لا
ئیتر هەر کێر دەبێتە باسکی هاوار
ئیتر هەرگوممەزەی سمتە دەسووڕێ
بە سوورەی سەرخڕا وەک چەرخی دەووار
ئیتر هەر لێ بڕین و لێ خوڕینە
بەرە و ژوور و بەرەو ژێر و بەرەو خوار
ئیتر هەر دایکەپیرەو هەڵئەنیشێ
بە کەللەی کێرەوە وەک ورچی سەردار
ئیتر هەر پاوەنەی زیوەو زڕەی دێ
لەبەر کوت پێوەدان دەخشێ لە دیوار
ئیتر هەر خەپلەیە وەک جاوی گازر
بە مەترەق دەیکوتن ساداتی ئەبرار
ئیتر هەر جێگە ماچەو خوێن ئەوێستێ
لەسەر گۆنای سپی وەک سێوی خونسار
ئیتر هەر ناوگەڵی خووبانی بیکرە

لە خوێندا سوور دەبێ وەک بەرگی گوڵنار
ئیتر هەر کێرە وەک پەیکانی گۆشتین
بە ژێر بنیا دەچێ وەک پەڕری سوفار
ئیتر یا خوا نەسیبی دژمنت بێ
برینی نێزەوو نووزەی بریندار
تسێکی کەند بە ڕیشی سەی براکە
تڕێکی دا بە یادی باوە یادگار
منالێ لەو شەوە پەیدا بێ لایان
دەبێتە «سەیید» و «ڕێزوار»ی موختار
لە وەسفی کاکەیی گەر سەرفی عومرم
بکەم ، ناکەم بەیانی عوشری میعشار
عەموودێکم هەیە وەک تووڵی داوود
کوتامە ژێر بەلۆکەی دایە ڕیزوار

(٢٢)

کێر کە هەستا نە لە بێگانە دەپرسێ نە لە خوێش
گورزی خۆی هەر دەوەشێنێ چ لەپاش و چ لە پێش
هەمە کێرێکی قەوی، هێند بە کونی تەنگا چوو
سەروچاوی هەموو زامدارە ، پەراسووی هەموو ڕێش
تا ملی غەرقە لە چەرما ،وەکوو سیواکی مەلا
پرچی ئەفشانە لەسەر پشتی ملی وەک دەروێش
پاڵەوانێکی قەوی قۆڵە لە ملبازیدا
مەحکەمە ڕیشەوو بێخی وەکوو شاخی گامێش

(٢٣)

شێخ محەممەد عەلی و چەند نەفەرێ چووینە ئوجاغ
گشت بە کەیف و بە نەشات و بە سروور و بە دەماغ
گەرچی چەند ڕۆژێ بوو تەعلیمی تفەنگ بازیی ئەکرد
ڕۆستەم ئاسا چووە پارێز لە یەکێ تیتلە بیجاغ
هەرکە ئەنگاوتی وتم دەک دەس و بازووت نەڕزێ
هەرکەسێ پێت نەڵێ ڕۆستەم تەرەسەو قوڕمساغ

(٢٤)

ستایشی شێخ ستار

سپای غەم دەورەیان دام دەس بە مەترەق
لەپاش تەشریفی تۆ دامیانە بەر شەق
تەعالەڵڵا، لە جەللادی فیراقت
دەڕێژێ بێ موحابا خوێنی ناحەق
مەپرسە بۆ لە هیجرانت نەمردم
کە من سەگ مەرگم و گیان سەخت و دڵ ڕەق
کە زینیان خستە پشتی ماینە ڕەشکوێت
گەڕا چاوم لە تاوان زەرد و ئەبڵەق
لە شەوقی تۆ وەکوو مەنسووری حەللاج
خورووسی تەبعی من ئەی گوت:(انا الحق)
لە بەزمی خوسرەواندا یەک زەمانێ
مورەخخەس بووم وەکوو دەستووری موتڵەق
ئەمێستاش تاقەتم تاقەو پەرێشان

خورووسم ئەخرەسەو ، حاڵم موفەششەق
لەبەر هەیوانی مزگەوت ئێستە بێ تۆ
وەها دێم و دەچم وەک حاجی لەقلەق
ئیلاهی عومر و جاهت بەرقەرار بێ
عەدووت هەر سەرنگوون بێ ، خۆت مووەفەق
سمێڵی شێخ ستار «حەبلول مەتینە»
کەلامی شێخ «ڕەزا» وەحیی موسەددەق

(٢٥)

ئەگەر جارێکی تر بچمەوە کەرکووک

بەم حاڵە ئەگەر جارێکی تر بچمەوە کەرکووک
مەعلوومە بە مەردی نەڕواوە لەسەرم تووک
بۆچ بچمەوە کەرکووکی قوڕمساغ کە لەگەڵ من
ئەهلی هەموو ناسازە وەکی ئاوی حەمامووک
پێم خۆشە لەبەر جەوری برا و لۆمەیی ئەقوام
سەد جار لە غەریبی بکەوم، موفلیس و مەفلووک
ڕۆژێ بە مورادی منیش ئەڵبەت دەگەڕێ چەرخ
ئەم میچە قەراری نییە ، گاهێ جگە گەهـ بووک
شاهی کە نەبێ ڕادەبوێرین بە گەدایی
بۆ ئەهلی قەناعەت لە پڵاو خۆشترە داندووک
شەش مانگە زیاتر کە لەپاش مەرگی پدەر، من
مەغدوورم و مەزڵووم و جەفادیدەوو مەهتووک
تا ساکینی کۆی مامە غەفوورم وەکوو فەغفوور

کیسەم پڕە داییم لە زەڕ و لیرەیی مەسکووک
پابەندی خەلایق نییە تەبعم وەکوو خەڵکی
بێ کولفەتم و ڕەندم و سەییاحم و سالووک
من خواجەیی ئەحرارم و ئامێزشی دنیا
هێشتاکە نەمی کردووەتە بەندەیی مەملووک
وەک (لامیع)ی شاعیر نییە ئێستێ لە جیهاندا
شیرین سوخەن و قانیع و خۆش تەبع و «ڕەزا»سووک

(٢٦)

هەجوی شوکری

پوورە شوکری بەسیە با نەتگێم و سمتت لەق نەکەم
دایکە کێرخۆرت هەواڵەی سووری سەر ئەبلەق نەکەم
نییەتم بوو دەفعەیێ خۆمت پیادەم باز وتم
نەقسە بۆ ئەمسالی من با گوێ لە هەر ئەحمەق نەکەم
من کە شەهبازی شکارئەندازی شاهیم پێ دەڵێن
حەیفە با ئاهەنگی جەنگی سەرگەڕ و لەقلەق نەکەم
تۆ بە جارێ وەک ژنی فاحیشە پێت لێ هەڵبڕی
نەء ، وتم خەیری نییە، چاوێکی گەر لێ زەق نەکەم
حیزە! ساخۆت بگرە، تا بۆت بێمە مەیدانی مەساف
شەرتە هیچت پێ نەڵێم تا بن گونت نەستەق نەکەم
کۆنە حیزی شاری بەغدا! لێم حەرام بێ شاعیری
گەر کوزی خۆشکت وەکوو ئەیوانی کیسرا شەق نەکەم
هەر وەکوو «مەستی»م بە فەردێ گا خوا ڕۆحم بەرێ

مولحیدی کافرمەزەب گەر تۆش بە ئەو مولحەق نەکەم
من دەزانم کێ لە خشتەی بردویی ئەمما چ سوود؟
سەییدە، سەیید قسەی سووکی دەبێ دەرحەق نەکەم
پێی بلێ با مونتەبیهـ بێ ، تۆش گەن و گوو بەس بخۆ
با سلێمانی بە جارێ کافری موتڵەق نەکەم
عەهدە کردوومە لە خزمەت شێخ «ڕەزا»دا، ورچە کوێر!
نەی خەمە ناولنگی دایکت، تا لە تۆی ئێرەق نەکەم

(٢٧)

من بە ئاشووبم، بەجارێ خان و بانووتان ئەگێم
ئیبنی مەشهوورتان دەییووس و (پیاوی) بەد خووتان ئەگێم
هەر لە کوڕ تا کچ لە سالی سەد هەتا دووتان ئەگێم
یەک بە یەک هەمسایەکانی دەوری خانووتان ئەگێم
حەوشەووکۆلان و بیر و دار و پەردووتان ئەگێم
شەرتە هیچی دەر نەکەم تاکوو کەنووتانیش ئەگێم
باوکی مەعلوومت نییە لەعنەت لە زاتت هەی تەرەس
گوو بە گوێی دایکت چوزانم دایە بەر کێ پێش و پەس؟

(٢٨)

ئالی بەبە

سائیل بە غینا نائیل ئەکا بەخششی کەمتان
ئالی بەبە یاخوا نەڕژێ دەستی کەرەمتان

هەرچەند بە مەسەل خەنجەری ئەڵماسە زبانم
نابڕێ قەد سەری موویێ لە ئەدای شوکری نیعەمتان
گیرفانی گەدای کردووەتە کانی جەواهیر
ئیکسیری نیساری زەڕە شاباشی درەمتان
ئێوەن بە حەقیقەت مەلیکی میللەتی کوردان
شایانە زیارەت بکرێ خاکی قەدەمتان
ئینکاری حوقووقیان لەسەر ئەم میللەتە ناکرێ
ئابائی فەرەیدوون فەڕ و جەمشیدی حەشەمتان

(٢٩)

شێخ عەلیی تاڵەبانی

بێگانە هەموو ساحیبی جاه و جەبەڕووتن
بێچارە برای شێخ عەلی موفلیس و ڕووتن
ئەی شێخ عەلی وا چاکە وسووقت بە برا بێ
باوەڕ مەکە بەم خەڵقە کە وەک توولە لە دووتن
قەومێ کە لە عەهدی پدەرت حەلقە لە گۆش بوون
تەحقیق بزانە بە خودا جوملە عەدووتن
ڕەحمیان نییە دەربارەیی تۆ، خزم و ئەقاریب
موشفیق ترە بێگانە لەمانە کە عەمووتن
نادان و قوڕمساغ و نەزانن کە ئەمانە
گاهێ لەسەما گاهێ لە سەیری مەلەکووتن
ئەم تەکیەنشینانە چ دەروێش و چ سۆفی
هەرچەندە بە دڵ موشتەغیلی زیکر و قونووتن

وەک حاجی لە مابەینی سەفا و مەروە بە تەعجیل
بۆ لوقمە ئەمانیش بە مەسەل یوونس و حووتن
جومعانە بڕاوە بە خودا موفلیسە «لامیع»
نێ پووڵی حەمامی هەیە نێ پارەیی تووتن

(٣٠)

کچی حەسەن کەنۆشەن

حەسەن کەنۆشەن، حەسەن کەنۆشەن
ئینە کناچەی کەنۆشەن
کەللەش شڵەقیاو ناوگەڵش بۆشەن
کونای قیرینش داییم وە جۆشەن
کوڕکەش دێوانەی کەڵپووس نە دۆشەن
بەلۆکەش لۆلۆن چوون گەدەی مێشەن
دە لۆن هەر لۆیێ سەد کێر نە تۆشەن
وێنەی هەر وە فاڵ هەر وە خرۆشەن
پەی کێرێ قەوی خەیلێ پەرۆشەن
بۆس و کە نار و خەڵوەتش خۆشەن

(٣١)

ئەم سادە ڕوخانە

ئەم سادە ڕوخانە لە مەلاحت کە تەمامن
دەورت کە دەدەن، تەفرە مەخۆ، قەت مەڵێ رامن
گەهـ دۆست و وەفادار گەهێ دوژمنی خونخوار
دڵ نەرم دەبن گاهـ و گەهێ سەخت کەلامن

عاجز مەبە ـ نەک بۆ تۆ ـ وەفایان نییە بۆ کەس
مەعلوومە کە ئەم تاقمە وەک تاسی حەمامن

(٣٢)

شین بۆ سەرداری ئاکۆ

ڕووخاندی گەردشی گەردون لە هەرجێ ئاستانێ بوو
سوتاندی چەرخی دوون پەروەر لە هەر کوێ ئاشیانێ بوو
وەکوو «طَیِّ سِجِّلِ لِلْکُتُبْ» پێچایەوە گەردوون
لەهەر میهمانسەرا ئاساری سفرە و نان و خوانێ بوو
بە حاتەم گەر بکەی تەشبیهی ئەم ئاغایە، بێ عەقڵی
کە فەرقی ئەم لە گەڵ ئەو، ئاسمان و ڕێسمانێ بوو
دریغ بۆ خانەدانی مارف ئاغای سەروەری ئاکۆ
کە جێگەی عەیش و عوشرەت، مەنبەعی ئەمن و ئەمانێ بوو
کەیومەرسی دووەم، جەمشیدی سانی، خوسرەوی سالیس
سولەیمانی زەمان، ئیسکەندری ساحێبقڕانێ بوو
شەوی وەک زوڵفی یار و ڕووی حەسوود و بەختی من تاریک
لەگەل دەیجووری یەلدا وا حیساب کە تەوئەمانێ بوو
بە نامەردی شەهیدیان کرد، وەکوو حەمزەو عومەر، دوژمن
موراد ئاغا کە ڕۆژی جەنگ و دەعوا قەهرەمانێ بوو
کەسێ ئەم سەروی ڕەعنایەی لە پێ خست گەردنی بشکێ
چ زیبا سوورەتێ یارەب، چ شیرین نەوجەوانێ بوو
«موراد»یان بۆیە ناو نابوو لە وەختی بەخشش و ئینعام
لەبۆ بانی موارد دەستی کەریمی نەردەبانێ بوو

لەحەق شێخ و مەلا و دەروێش و سۆفی و سائیل و سەییاح
وەکوو حاتەم ، شەفیق و دڵنەواز و میهرەبانێ بوو
ئیتر نەتبێ لە موڵکی ڕۆم «ڕەزا»! ئوممێدی ئاسایش
لە پێش ئەم کارەدا هێشتا ئومێدی پارچە نانێ بوو

(٣٣)

دارولمولکی بابان

لە بیرم دێ سولەیمانی کە دارولمولکی بابان بوو
نە مەحکوومی عەجەم ، نە سوخرەکێشی ئالی عوسمان بوو
لەبەر قاپی سەرا سەفیان دەبەست شێخ و مەلا و زاهید
مەتافی کەعبە بۆ ئەربابی حاجەت گردی سەیوان بوو
لەبەر تابووری عەسکەر ڕێ نەبوو بۆ مەجلیسی پاشا
سەدای مۆزیقەوو نەققارە تا ئەیوانی کەیوان بوو
دریغ بۆ ئەو زەمانە، ئەو دەمە ، ئەو عەسرە ، ئەو ڕۆژە
کە مەیدانی جریدبازی لە دەوری کانی ئاسکان بوو
بە زەربی حەملەیێ بەغدایی تەسخیر کرد و تێی هەڵدا
سولەیمانی زەمان ــ ڕاستت ئەوێ ــ باوکی سولەیمان بوو
عەرەب! ئینکاری فەزڵی ئێوە ناکەم ئەفزەلن ، ئەمما
سەلاحەددین کە دنیای گرت لە زومرەی کوردی بابان بوو
قوبووری پڕ لە نووری ئالی بابان پڕ لە ڕەحمەت بێ
کە بارانی کەفی ئیحسانیان وەک هەوری نیسان بوو
کە عەبدوڵڵاهـ پاشا لەشکری والیی سنەی شڕکرد
«ڕەزا» ئەو وەختە عومری پێنج و شەش تیفلی دەبستان بوو

(٣٤)

لە وەختی زەرفێندا

ئەی مەلا تۆ قەت تۆ لە زەرفێندا وەها خێرا نەبووی
یا لە حیزیی بەختی من یا مۆرەکەت مووی پێوە بوو
حاڵ لە سێ خاڵی نییە تو خودا بە ڕاستی پێم بڵێ
مووی سمێڵت یا بەرت یا کلکی یابووی پێوە بوو
وا دەزانم مووی ڕزیوی پێستی دەبباغخانە بوو
چونکە ئاساری کەتیر و جەوت و مازووی پێوە بوو
پەشمی پاشت بۆ مەزندە چونکە وەختی ڕۆژهەلات
دیققەتم کرد دەور و پشتی زەرفەکان گووی پێوە بوو
مووی سەگی گڕوێش وەها نابێ بە تەخمین سەد هەزار
ڕشک و ئەسپێ و کێچ و کەهلە وکرم و کرنووی پێوە بوو
ئەلغەرەز دووپشکی ڕۆحم چوو لە ترسان ئەو شەوە
هێندە دووپشک و هەزارپێ و مار و مێرووی پێوە بوو
قاوەچی ڕووی سینیەکەی هەرچەند بە نینۆک هەڵکڕاند
قەلعی ئاساری نەکرد هێشتا بەشی تۆی پێوە بوو
زۆر نەما بوو بۆنی سەرگین بمکوژێ ،وا تێدەگەم
تووکی بن کلکی کەر و بارگیری مردووی پێوەبوو
داوەکەی موویین و گوویینت بە کاری هیچ نەهات
گەرچی هەرلایێ دووسەد ئەفسوون و جادووی پێوە بوو

(٣٥)

نینۆکی شێخ «ڕەزا» و کلکی حەسەن هەمزە

حەسەنی هەمزە لەسەر"شەم "کە چییە تەفسیری
دەست بە شمشێر لە گەڵم ساحیبی دەعوا دەرچوو
من وتم ناخوێنێ شێر ، ئەو وتی کلکی شێرە
لە سەرئەم لەفزە بەسێ شۆڕش و دەعوا دەرچوو
گرەوم کرد لە گەڵی ، چووم و کتێبم هێنا
ناخونی من نەبوو کلکی حەسەن ئاغا دەرچوو

(٣٦)

پاسی تازە

دەنگی بەزم و سازە ئەمڕۆ تێمگەیێنن چی بووە
وا توجاڕ و نەوکەر و ئاغا دەماغیان گرتووە؟!
کاتیبانی دائیرەو مەئموورەکانی زی شەڕەف
زۆر بە کەیف خۆشی ئەبینم خەڵقە چیتان بیستوە؟!
بێ عەبا شان داچەقاو ملحیزەکانی مەملەکەت
وا دەڕۆن و دێن، نازانم چییان لێ ون بووە
چوونە کن خواجە مووشێ، خۆی و ئەتباعی بەکەیف
حەزرەتی مەبعووسی ئەکرەم دەستی یەکیان گرتووە
فایقی تاپۆ ،حەمەد بەگ با مودیری تانجەڕۆ

مەزبەتەی نامووسی خۆیان بۆ حوکوومەت ناردووە
حاکمی سوڵح ، غەفوور ئاغا ،جەنابی بابلێ
فرسەتە هاوار ئەکەن وا پاسی حیزی دەرچووە
ناگەهان جارچی نیدای کرد ئەی ئەهالی موعتەبەر
بێنەوە وا مۆدەیەکی تازەتر پەیدا بوو

(٣٧)

دلبەرانی کۆیە

شاری کۆیە کە لەبالەب لە بوتی غونچە لەبە
گەر فەلەک لێی بگەڕێ مەنبەعی عەیش و تەرەبە
دڵبەرانی بە مەسەل هەر وەکوو ئەشعاری منن
کامی لێ ئەگری ئەبێژی ئەمەیان مونتەخەبە
غارەتی عەقڵی منی کردووە زیبا سەنەمێ
عاریزی ڕەشکی قەمەر ، قامەتی نەخلی ڕوتەبە
نەوزەر ئاسا وو فەرەیدوون سیفەت و سەلم ڕەوش
شێرمانەند و سیاوەش وەش و خوسرەو لەقەبە
عاریز و غەبغەب و ڕوخسار و زەنەخدان و لەبی
نازک و تورفەوو زیباوو بەدیع و عەجەبە
دڵبەر و زەرکەمەر و جیلوەگەر و عیشوە فرۆش
سەروی سیمین بەدەن و شاهید و شیرین لەقەبە
زاڵم ودڵشکەن و دۆست کوژ و خەسم نەواز
عیسەوی دین و موغ ئایین و فەرەنگی مەزەبە
سێوی داناوە لە ژێر لێو ، کە ئەمە گۆی زەقەنە

زیوی خڕ کردووە وەک گۆ ، کە ئەمیشم غەبەبە
خواستی لێی ماچێ «ڕەزا» کافرە نەیدا و وتی:
ئەی خودا لەم کوڕە شێخ زادەیە چەند بێ ئەدەبە

(٣٨)

هە جوی ماینە کوێت

ماینە کوێت جاران کە دەتوت ڕەوتی، ڕەوتی ئاهووە
ئێستە هەستانی لەسەر ئاخوڕ بە یاهوو یاهووە
قەت لە یەک قسناغ کەمی جۆ نادەمێ هێشتا لەڕە
ساڵ دوانگزەی مانگ سواری نابم و هەر ماندووە
عومقی چاڵی مەقعەدی بێ شک مەسافەی قەسر ئەبێ
درزی دەروازەی کوزی، لۆچ لۆچ بەسەر یەکدا چووە
گەر بە ئاوزەنگی پەراسووی ئەم سەر ئەو سەر هەڵدڕم
هێندە نابزوێ بزانم ماوە یا خۆ مردووە
خاوەنی پێشووشی نازانێ کە تەئریخ و سەنەی
چەندە؛ ئەمما من لە پیرانی قەدیمم بیستووە
وەختێ نادرشا هوجوومی کردە سەر ئیقلیمی ڕۆم
تازە گۆیا ئەو لە کوز دایکی خورووجی کردووە

(٣٩)

هە جوی شێخ غە فووری مامی

مامەکەم قەحبەژنە دەوڵەتی شەددادی هەیە
تالعی ڕەهبەر و بەختێکی خودادادی هەیە

دوو سێ دێی داوەتێ سوڵتان بە ئیتعامی تەعام
هەر یەکێکی بە قەدەر خەزنەیێ ئیرادی هەیە
چ فرووش و چ زورووف و چ زەیاع و چ عەقار
لە هەموو جینسە مەتاعێ سەد و هەشتادی هەیە
ئەم هەموو گەنج و خەزێنەی هەیە هێشتاکوو تەرەس
نە هەوای جود و نە مەیلی کەرەم و دادی هەیە
ڕەسمی ئابانی کیرامی بووە ئاساری سەخا
نە لە ئابانی حەیاوو نە لە ئەجدادی هەیە
گەر سەر و ڕیشی پیاوانەیە باوەڕ مەکە پێی
باتینی جوولەکە وو زاهیری زوههادی هەیە
خۆی بەهەر سوورەت ئومێدی کەرەم پێی هەیە، لیک
ڕقی زۆرم لە ڕەشیدی کوڕی گەووادی هەیە
ڕەنگی کەر ، دەنگی بەقەر، هەیئەتی سەگ ، خوویی چەقەڵ
چاوی کوێر ، مەخزەنی کێر ، مەقعەدی پڕ بادی هەیە
زیکر و ئەورادی لە سەر کێر و زەکەر مونحەسیرە
سەیری ئەو حیزە قوڕمساغە چ ئەورادی هەیە
تف لە کوز داکی، لە لای خۆی کوڕی هێناوەتە دەر
گوو بە ڕیش بابی، لەکن خۆی ئەمیش ئەولادی هەیە
ئەمە گشت باوکی سەرمەشقی لەبۆ داداوە
سەربەخۆ سالیکی ڕەهڕەو نییە، ئوستادی هەیە
لە گرووهی حەرەما کارەکەر و داییک و خوشک
فاتم و عاسم و ئامان و پەریزادی هەیە
شەو و ڕۆژ چەپڵە بەکوز لێدەدەن و هەڵدەپەڕن

فەرەجیان تاب و تەبی کوورەیی حەددادی هەیە
بێ حەیان جوملە، خوسووسەن ژنە سووزانییەکەی
ڕەوشی دێڵەسەگ و قەحبەیی بەغدادی هەیە
من لە کەرکووکەوە دێنێتە کن ئەم قەحبە ژنە
لەگەڵم خەسمە فەلەک، نییەتی بێ دادی هەیە
کوونی وو حیز بووە مانەندی ڕەشید تەبعی «ڕەزا»
هێند لەبەر جەوری فەلەک خاتری ناشادی هەیە

(٤٠)

«شوکری»! لە داخت ئەمە ساڵێکە وە یا دووە
کێرم نەخۆشە، حاڵی پەرێشانە، کەوتووە
جارێ بپرسە موخلیسەکەت چۆنە، چۆن نییە؟
مەحسووبە کۆنەکەت ، عەجەبا ماوە، مردووە؟
کوشتەی فیراقی تۆیە، عیلاجی ئەگەر نەکەی
ئۆباڵی بەو ملەت کە دەڵێی نێرکە کاردووە
عەمدەن ئەڵێم نەخۆشە، موراعاتی تۆ دەکەم
وەرنە دەمێکە ڕۆحی بە جەننەت سپاردووە
گەر من درۆ ئەکەم ئەوە دایکت بپرسە لێی
یایە بە دەستی خۆی کفن و دفنی کردووە
شانە و خەنە و حەمامی حەرام کردووە لە خۆی
پاش ڕەحمەتی ، حەرامە لە من ، سوێندی خواردووە
ئێستەش کراسی چڵکنە، ناولنگی کوڵکنە
وەک دێوەڵووکە تووکی بەری بستێ هاتووە

*دیوانی شێخ ڕەزا تاڵەبانی

یایە ئەگەر سەگرمە بە ژێر کوڕکەیا بچێ
هەروا دەزانێ لاقە مەلێکی پیاچووە
یایە کە مەعبەری دوبری و دێهلیزی کوزی
یاتاغی ئەشقیایە ، گوزەرگاهی ئۆردووە
شیعرێ کە تۆ بە چاکی دەزانی شیاکەیە
نەزمێ کە تۆ بەیانی دەفەرمووی گەن و گووە
هەر وەک تسێ کە جەوهەری خۆی دەربخا بە با
ناموسی خۆت بە شیعری سەفیهانە بردووە
بەم شیعرە بێفەڕانە نابییە «شێخ ڕەزا»
زەحمەت مەکێشە ئائینە کاریی ئەرەستووە

(٤١)

کەڵەشێری نەقیب

ئەو بە هەیئەت کەڵەشێرە کە بە هەڵمەت شێرە
کەرەمت کردووە بیستوومە دەسا بینێرە
دوو مریشکیشی لە گەڵدا کە فریشکی نەکەوێ
خرتی چەند ساڵەیە ئەڵبەت بە مریشکان فێرە
بارەکەڵڵا! حەسەن ئاغای کوڕی مەحموودئاغا
کەفی فەییازە ، دڵی واسیعە ، چاوی تێرە
نە وەکوو شاری سولەیمانییە ، کۆیە بە کەرەم
نە وەکوو تاووق و کەرکووکە نەوەک هەولێرە
ئەو هەموو شیعرە کە ناردم کەڵەشێرێکی نەنارد
جەددی ئەعلایە ، نەقیب زادەیە ، خۆی بێ خێرە

دۆستان ئەم کەڵەشێرە وەکوو تەعریفی ئەکەن
بۆ «ڕەزا» لازمە ئەم نێرەکەیە ، ئەو نێرە
هەدیەیێ گەر لە تەڕەف دۆستەوە بێ شوکری دەکەم
پێی ڕەزامەندم ئەگەرچی تەرەفێکی کوێرە
قافیەی تەنگە نەزیرەی مەکە شاعیر زینهار
ئەوی لەم قافیە بۆت ماوەتەوە هەر کێرە

(٤٢)

کاکە جافی کوری کەریم ئاغا

شیرین وەکوو خوسرەو پسەری هورمزە جافە
چاو مامزە ، لێو قرمزە ، ئیمانسزە ، جافە
چاوی ڕەشی فەتتانی وەکوو شەبرەوی عەییار
دین و دڵ و ئیمانی دزیوم ، دزە ، جافە
بورهانە لەسەر قودرەتی حەق، ئایەتی حوسنی
بۆ دەعوەیی ئیسباتی خودا موعجیزە جافە
ئاشووبی جەهان ، فیتنەیی ئافاتە نیگاهی
یەک نەفسە ، جەهانێ لە دەسی عاجزە ،جافە
بۆ کەشمەکەش و عەربەدە موژگانی سیاهی
وەک لەشکری تەیموور و سپای جەنگزە ، جافە
تەنیا نە «ڕەزا» بۆی بووەتە بەندەیی فەرمان
فەرمانی لە سەر شاهـ و گەدا نافیزە ، جافە

(٤٣)

دەوڵەمەندی ساحێب پارە

خەبەر چوو بۆ میرە سوورە
قوربان شێخ ساڵح مەغدوورە
خۆشی خۆشیی پێکەوت ، وتی:
(ئاگرە سوورە لەخۆم دوورە)
کەسی فەقیری بێ چارە
گەر عەیبی هەبێ دیارە
دەوڵەمەندی ساحێب پارە
سەد عەیبی هەبێ مەستوورە
ئاگر ئەگەر لەماڵی چێ
دەڵێن ئاگر نییە ، نوورە
تەنوورەیلێ ، تەموورەیلێ
شاپڵیتەیلێ ، دەرقوونەیلێ
قسەی جوولەکەی مەشهوورە

(٤٤)

ماڵ مودیری

ماڵ مودیری کە خەڵکی هەولێرە
هەر وەکوو موویی خایە بێ خێرە
سوورەت و سیرەتی لەپیاو ناچێ
ئەو قورمساغە مێیە یا نێرە؟

من بە مەخفی کە چووم و تێی فکریم
بەزمی غەوغایە ، مەقعەدی کێرە
دیم حوسێن کردی قەسدی قەتڵی فەتاح
وەکوو یوونس کە دەس بە شمشێرە
حەرەمی موحتەڕەمی لەعلی خان
خەرمەنی عیسمەتی گەرای کێرە
ڕاوی ڕێوی هەموو لەبۆ کەوڵە
گورگ لەبۆ بەرخە دێتە ناو بێرە
بەحری ئاودانی مەزرەعەیی فەرجی
جووتەگون جۆگەیە ، کێریش ئاودێرە
وتم: ئەی بێ حەیا تۆ ناترسی؟
لە خودای ڕۆژ و مانگ و ئەستێرە
وتی: یا شێخ ئەمان! مەکە مەنعی
ئەهلی قوونیان بە قوونی ئەو فێرە
نییە باکم گەر ئەو خەبیسە بڵێ
ئەوە ئەشعاری (لامیع)ە کوێرە

(٤٥)

سماییلی مەلا خالید کە لە سەفەر هاتەوە شێخ «ڕەزا» ئەمەی فەرموو

هاتەوە ئاشووبی دەوران ، مەردی مەیدان هاتەوە
شێری یەزدان ، لەندەهووری ئیبنی سەعدان هاتەوە
بۆ قڕانی لەشکری ئەعدا لە ناکاو میسلی بەرق

ئاسەفی ساحێبقڕان ، لەعلی بەدەخشان هاتەوە
هەوری میحنەت، بارشی غەم، سەیلی ماتەم بوو تەمام
بەرقی تابان، میهری ڕەخشان ، ڕەعدی غوڕڕان هاتەوە
پاڵەوانی پایەختی سەفدەری شێرزاد خان
تاج بەخشی کیشوەری مەغریب ئەڵب خان هاتەوە
سەعدی سەفدەر ، مالیکی ئەژدەر ، هوزەبری پرهونەر
بیژەن و گیو ، تووس و نەوزەر ، پووری دەستان هاتەوە
حەمدولیللا باز لە بۆ قەتڵی سەری تووڕانیان
ڕۆستەمی مازەندەران ، سامی نەریمان هـاتەوە
ژێردەستی ئەسعەد ئاغا بووین وەکوو مووری زەعیف
بۆ خەلاسیمان سماییل وەک سولەیمان هاتەوە
دۆستان لەب تەشنە بوون ناگاهـ لەفەیزی لوتفی حەق
جۆیی نیل ، دەریایی قولزوم ، بەحری عوممان هاتەوە
پێی ئەکا ئەتک و سیاسەت هەرکەسێ خۆی حەز بکا
قاتڵی ڕۆحی حەمەو جەللادی وەسمان هاتەوە
(لامیع)ی شاعیر بەهەر مەجلیس بچێ ، خەڵکی دەڵێن
بولبولی دەستان سەرا ، مورغی غەزەلخوان هاتەوە

(٤٦)

هەجوی دەروێش ئەفەندی

تحت توقیفە الندی قوی النسون کرتە
خاق ایچون چاهی قزان چاهە دوشر البتە
حبسە القا نە دیمک، بسرەیە سورمک لازم

بسرەدن بومبەیە من بومبە الی کلکتە
ناسە عبرت اولیور اتملیدر وقعەنویس
ترسن ترجمەیی حالنی سبت غزتە
ئاهـ چ خۆشە بە چەقۆ گوێی لە بنا خشت ببڕن
ڕیشی قوت کەن بە مەقەس بیکەنە مەیموونە قوتە
بە دەف و دائیرە و زەمزەمەوە دووی بکەون
لێ بدەن چەپڵە بڵێن بێنەوە کوڕگەل ئەمەتە

(٤٧)

هەجوی حەمەی وەستا فەتاح

هەزار ئەفسوون و جادووی پێوە ئاوێزانە ئەم ڕیشە
عیلاجی گەر ببێ یا گووزە یا گوێزانە ئەم ڕیشە
بە تەحریکی تەڵێکی سەد هەزار نەفسی بە کوشتن دا
ڕەئیسی حیلەکاران شای قوماربازانە ئەم ڕیشە
بە بای سەرسەڕ لە شوێن خۆی ناجمێ ڕیشی ئەمەند سەختە
بە بێ حیکمەت نییە گەر جار بە جار لەرزانە ئەم ڕیشە
بە مەکری ئەمرەتێنێ حەز بکا هەر لێرە تا موکری
پەناهم دەی خودایا خاوەنی زۆرزانە ئەم ڕیشە
کە سەیرم کرد دەزانم شێخ لە من مەسرووورە یا عاجز
حەمەی وەستا فەتاح بۆ حاڵی من میزانە ئەم ڕیشە
هەزار هەوسار و دەسبەند و گوریسی لێدروست ئەکرێ
بە سەد باتمان خوری گەر بیکڕی هەرزانە ئەم ڕیشە

(٤٨)

عیللەتی قائیممەقام

ڕەببی قەت تووشمان نەهێنی عیللەتی قائیممەقام
ئێمە تابی حەرب و زەربی کێری پاشامان نییە
هەر کەسێ بیگێ دەڵێ ئەی ئافەرین سەد ئافەرین
دوژمنی ساداتە قەت باکی لە دان و مان نییە
دوو هەزار کێری پیا ڕۆیی نەخارا مەقعەدی
ئێمە میرم مەترەقی وەک سەنگی خارامان نییە
بیکوژن کێر خۆرە ناموس و حەیای کوردانی برد
قەت لە کوردانا دەڵێی پیاوێکی ئازامان نییە

(٤٩)

هەجوی شوکری

حیزێک کە ئەگەر قسە ببەستێ بە «ڕەزا»وە
بێ شک بە حەڵاڵی لە کوزی دایکی نەزاوە
بێ حیکمەت و بێ قیمەت و بێ جێ نییە شیعری
عومری لە هەوەڵ تا ئاخری تێدا ڕزاوە
شوکری گەن و گووخۆری سولەیمانییە ئەم وت
هەر چەندە کە ئەمدی وەکوو لۆتی دەگەڕاوە

(٥٠)

ئەهلی سنە

سوپەری ئەهلی سنە بۆ شەڕی بێگانە تنە
خۆ بە خۆ شەڕ دەکەن و ئەسڵەحەیان هەر بە تنە
ڕقی هەڵسا سنەیی دێ لە سولەیمانی ئەدا
ئافەرین ئەهلی سنە، ئەم ڕقەتان هەر لە کنە
ئەهلی ئێمە کە چووە شاری سنە، حوکمە، ئەکا
بە دوو شاهی و قەرەپوولێ ژنی کامیان مەزنە

(٥١)

شێخ

دەردی لوقمەی گرت لە ناکاو شێخە توهمەت کارەکە
ئەو قیافەت حیزەکەی هەیئەت وەکوو کەمتیارەکە
قۆخ وەهای لێکرد، لە جێی قۆخ کاشکی پۆخی خواردبا
شێخەکەی دەم چەوتەکەی لچ گێڕەکەی لێوخوارەکە
کوردە بێ نامووسەکەی، گۆرانە قوڕمساغەکەی
حیزەکەی بێ دینەکەی کەربابەکەی بێ عارەکە

(٥٢)

واقەواقی دڵ

هەر واقەواقی دڵمە بەدەستی فیراقەوە
وەک ڕێوییێ کە هەردووگونی بێ بە فاقەوە
ئیمان لە تەوقی سەرمەوە وەک واشە دەرپەڕی
سمتی کە دەرپەڕاند و سەری نا بە تاقەوە
موتریب لە عەشقی یاری عیراقی بە حەسرەتم
بۆم هەستە وردە وردە لە پەردەی عیراقەوە

(٥٣)

بەغدا

گەر بڵێم بەغدا لە جەننەت خۆشترە هێشتا کەمە
چونکە سوکنای غەوس و کەرخی وو ئیمامی ئەعزەمە
ئەی برادەر! شاری بەغدا بێ حەسادەت، بێ هەمە
زۆر ئەمین بە لەم حیسابە پێت بڵێم کورتە و کەمە
لەم وڵاتە هیچ وڵاتێ هەر وەکوو بەغدا نییە
حاکمی عەدل و عەداڵەت زۆر ئەمین و بێ غەمە

(٥٤)

ژنەکەی مەستی ئەفەندی

لێرە گایان ژنەکەی مەستی ئەفەندیی بەسرە
ئێستە بۆ بەسرە دەچێ بەعدە خەرابولبەسرە
هێندە گەووادە گەر ئەولادی لە پێش چاوی بگێی
ڕیشی ڕادەگرێ کە ها کێرو گونی پێ بسرە
عەینی بەغدایە بە خۆی، چونکە لە بەر ئاوی مەنی
مەقعەدی بەحرە، گونی قاییقە، کێری جسرە

(٥٥)

موسەممەت

قەومەکان! بەو زاتە وا حوکمی لە سەر بەحر و بەڕە
بەرخە نێرێ گەر نەنێرێ هەرکەسێ خاوەن مەڕە
دێم بە گژیا ئەیدڕم، گەر «فی المثل» شێری نەڕە
با نەقەومێت وا نەزانن ئەم هەموو شوور و شەڕە
گشت لەسەر بەرخێ شەل و کاوڕێ لەڕ و بزنێ گەڕە

(٥٦)

کەڵەشێرێکی کرماشانی

کەڵەشێرێ بە «ڕەزا» لازمە، کرماشانی
ئەژدەها سەوڵەت، دەم گەرم و دڕ و شەڕانی
کەڵەشێرێ کە قەپی گرت لە بناگوێی کەڵەشێر
پڕ بەدەم بیپچڕێ وەک سەگی هەورامانی

کەڵەشێرێ کە ئەگەر شێری نەڕی بێتە مەساف
ڕای ڕفێنێ بە شەقێ میسلی کەری تاڵانی
بۆ حەواڵەی دوبری ئەو کەسە خۆم ئەیزانم
دوو گونی پێوە هەبێ وەک دوو جەڕەی لەیلانی
بە درێژی وەکوو مەولان بەگەکەی میری بەیات
بە جەسامەت وەکوو کوێخا زلەکەی بیبانی
جنسی خۆی جووتە مریشکێ بەری حەملەی بگرێ
نەکوو سوێی بێتەوە بێچارە لەبەر بێ گانی
ئەی نەقیب زادە، بنێرە کەڵەشێرێکی وەها
بۆ «ڕەزا»کەی سەگەکەی قاپییەکەی گەیلانی

(٥٧)

ستایشی کاک ئەحمەدی شێخ

مەربووتە حەیاتم بە سولەیمانی وو خاکی
خوزگەم بە سەگی قاپییەکەی ئەحمەدی کاکی
ئەو قودرەتی ساداتە کە سوککانی سەماوات
شەڕیانە لەسەر سەجدە ئەبەر مەرقەدی پاکی
ئەو مەرقەدی والایە کە وەک عەرشی موعەللا
مەحفووفە بە زوووواری مەلەک، دەوری شوباکی
بۆ دەست و عەسا نازکەکەی داخە دەروونم
قوربانی عەسای دەستی بم و سۆل و سیواکی
دنیا لە دوای حەزرەتی شێخ زێر و زەبەر بێ
وەک تاجی کەی و جامی جەم و بەختی زوحاکی

دەرحەق بە حەفیدانی، ئەدەب لازمە زینهار
قوربانی حەفیدانی دەبم بابی وو داکی
بەم حاڵە پەرێشانەوە باز ئەشهەدوبیللا
شیعرت تەرەب ئەنگێزە «ڕەزا» شاعیری چاکی

(٥٨)

سوحبەتی شێخ

شێخ کە هامسوحبەتی شامار و نەدیمی حەمە بێ
شێخ کە دۆستی مچەڕێژاوی وو ئەحمەد جەمە بێ
شێخ لەبەر جەلبی دڵ و ئایشە کوڕانیی ژنەکەی
شیر بکێشێت و لە ڕووی والیدە دەستەوقەمە بێ
شێخ کە قودسییەتی پیرانی تەریقەت لە کنی
هەموو ئەفسانەوو ئەفسوون، هەموو گاڵتەو گەمە بێ
شێخ کە گەووادی وەکوو(خادیمی سوججادە)لە لای
سەییدی حوڕ لە سولالەی عەلیوو فاتیمە بێ
شێخ کە قەسری حەرەمی گەییە مەقاماتی ئەعلا
سەربڵند کات و بڵێ، شێخ ئەمەوو قەسر ئەمە بێ
شێخ ئەوا گۆی هونەری بردەوە، کەشکەک سڵەوات
شێخ ئەوا جێی پدەری گرتەوە، دەستی بەمە بێ

(٥٩)

حەوشە ڕەش

حەوشەیێکم هەیە بە قەدەر لەپێ
ڕۆژ عیلاجی نەکەم بە شەو ئەتەپێ
مەنفەز و درز و ئاودزی هەرچەند
دەیگرم، دەیکوتم بە دەست و بە پێ
شەو کە هات، دەم دەکاتەوە وەکوو هار
وا ئەزانم سەگەو بەمن ئەحەپێ
سەر و ریشم لە تۆز و قسڵ و گەچا
وەک پڵاسێکە پڕ لە ڕشک و ئەسپێ
خەمی شاگردەکان زیاتر ئەخۆم
گەورە هەر چاکە، ئاخ لە دەس دەس و پێ
ژنی وەستاکە بۆچ نەگێم تو خوا
ساق و سمت لووس، کوز پڕی دەرپێ

(٦٠)

شەڕی جەباری و داودە و کاکەیی و تاڵەبانی

سێ عەشیرەت بوون بەیەک تا ڕیشەمان دەرکەن بە عێلجاڕی
جەباری و داوودەو کاکەییەکانی دایە ڕێزواری
قەسەمیان خوارد بە ڕۆحی سەید براکە و گۆڕی خان ئەحمەد
بە کەللەی خووگ و شاخی گایی حۆل و گۆشتی مرداری
دەبێ ئەمڕۆ بە جارێ قەتعی نەسلی تاڵەبانی کەین
تەق و تۆقیان کە هەستا گوسە هەر وەک تەرزە داباری

سوارەی تاڵەبانی دەرپەڕین وەک ڕۆستەمی دەستان
فیراریان ئیختیار کرد سەیدەکانی باوە یادگاری
فیراری کاکەیی هەر نەیسە ئەمما گوێی فەلەک کەڕ بوو
لە جرت و فرتی ئاغای داوودە و ساداتی جەبباری

(٦١)

برازا عەزیزەکەم

ڕووم کردە بەزمی خاسی برازا عەزیزەکەم
ئەمشەو بەسەد تەوازوع و ئیخلاس و سەرکزی
ڕوانیم لە درزی قاپییەوە، خۆی و تابیعان
دانیشتبوون دوو ڕیزە لە دەوری خلەی کەزی
دەتگوت تەمێ کرابوو بە مەخسووسی قاپییەوان
خۆی کرد بە نێرە تورک و وتی (کیم بیلیر سزی؟)
پێم وت :"منم فلانەکەسم، مامە، شێخ ڕەزام
تانمزمیسن(خمیس افندی)مگر بیزی؟
ئەم سەددی بابە بۆ منە؟! ئیزهاری کە برۆم
یان مەرحەمەت کە، حیزە! لە سەرما گونم تەزی
ئەمجا بە کوردی هاتە تەکەللوم، وتی: بەڵێ
تۆ شێخی حیلەساز و قومارباز و کەردزی
وەختێ کە لەم موعامەلە زانیم غەرەز چییە
دەرحاڵ گەڕامە پاشەوە، ئەمما بە عاجزی

(٦٢)

ماینەکەی کوێخا عەلی

کێ چوزانێ کووچەڵەی سمتی شکاوە یا ملی
وا لە حاڵی حەلوەلادا ماینەکەی کوێخا عەلی
چووم بزانم ماوە، یا خۆ مردووە؟! وەختێ کە دیم
شادەماری سستە نابزوێ ڕەگی قاچ و قولی
دام بە سەرخۆمدا گوتم وا حەسرەتا بۆ ماینەکوێت
دەک بە میراتم کەوێ دەسبەند و هەوسار و جلی
نەبز و قارووڕەی ئەگەر سەدجار تەماشاکا حەکیم
دەردی نازانێ چییە تاکوو نەکا بێنی سلی
گەر ئیمامی عەسکەری نوێژی لەسەر کا لاییقە
چونکە موشتاقە بە وەسڵی ناڵەکانی چوار پەلی
کەسری ئەنفی دوشمنان و جەبری کەسری دۆستان
هەر بمێنێ چاکە بە خوا «شێخ ڕەزا» و کێری زلی

(٦٣)

بۆچی ئەترسم

دەرحەقی بۆچی ئەترسم بەخودا تا ئەمرێ
چی لە دەس نایە، مەگەر بێ گونی ئەسپم بگرێ
لە خەبیسی نییە میسلی کە وەکوو سەگ پێی دەوەڕێ
پێی بڵێن بەو تەرەسە گەر لە عَلَیْهِمْ بدوێ
بە فوویێ عەزلی ئەکەم، نابێ لەوێدا بترێ
پدەری نێرەکەر و مادەری وەک ماچەخەرە

کێ دەڵێ ئادەمە، کەر بابە، وەکوو کەر دەزەڕێ
وەرە لادە لە شەڕی ئالەتی مەعهوودی «ڕەزا»
موقتەزای گرتنە تەبعی، بە خودا پێت ئەگرێ

(٦٤)

خادیمی سه جاده

خادمِ سجادەی پیغمبری
کَشتی جود و سخا را لنگری
اُغنیا خواهند از انعام تو
سینیێ شەکراو، پڵاو دوو لەنگەری
ئەو کەسەی خوانی لە بۆ دێ سوبح و شام
چیی لە ئێمە زیاترە غەیرەز کەری

(٦٥)

ئێستری زیندوو یا مردوو؟

ئێستری زیندوو، بڵێم بۆم چاکە، یا مردووم دەوێ
ئیحتیاجم زۆرە خانم، با بڵێم هەر دووم دەوێ
بێچووەکانم سەر لە سبحەینێ هەموو دەورم دەدەن
ئەم ئەڵێ پوولم نەماوە، ئەو دەڵێ بێچووم دەوێ
با وجوودی ئەم هەموو تەکلیفە گێژیان کردووم
کوڕ خەیاڵی ژن ئەکات و کچ دەڵێ من شووم دەوێ

(٦٦)

تەخمیسی قەسیدەیێکی غەزەلی مستەفا بەگی کوردی

دڵی بردم بە ناز و عیشوە دیسان شۆخی عەییارێ
فریبی دام بە سیحری چاوی خۆی، مەحبووبی سەححارێ
لە هیجرانا تەقم کرد، ئەی ڕەفیقان! کوا مەدەدکارێ؟
(ئەمان مردم عیلاجێ، سا لە ڕێی پێغەمبەرا چارێ
ویسال، یا قەتڵ، یا تەسکین، لە هەرسێ بۆم بکەن کارێ)
بە دەوری نێرگسی مەستی کەسێ نەیماوە مەیلی مەی
لە بۆ شەهدی لەبی لەعلی دەناڵێنێ دڵم وەک نەی
لە تابی ئاتەشی عەشقی بکەم داد و فیغان تا کەی؟
(ئەوەند سووتاوم ئەسڵەن تابی فەریادم نەما سادەی
ڕەفیقان نیوە سووتن، ئێوە نامەرد، عەرزە هاوارێ)
لە ڕێگەی عەشقدا نایانە پێم زنجیری مەجنوونی
لە دەستم چوو ڕوموزی دانش و فەهمی فەلاتوونی
وەکوو شەخسێ کە زاری کا لە جەوری دوژمنی خوونی
(لە کونجی سینە دەنگی ئای و ئۆی دڵ دێ بە مەحزوونی
وێران بێ نەمدی ساتێ لێی نەیێ ناڵەی بریندارێ)
کە چاوی ساحیری دەستی بە غەمزە و ناز و ئیما کرد
مەتاعی عەقڵ و هۆش و دەرکمی تاراج و یەغما کرد
کەسێ نەیگوت درێغا کێ ئەتۆی وا شێت و شەیداکرد
(ئەلای هەرکەس دەچم مەنعم دەکا، خۆت بۆچی ڕسوا کرد
درێغ کوا حاڵ زانێ؟ ڕەببی تووشم بێنی بیمارێ)
گوتم وەک سورمەیە بۆ چاوی عاشق خاکەکەی ژێر پێت

لە ئولکەی حوسندا گەر لافی شاهی لێ بدەی لێت دێت
گوتی مەیخانە بێ دایم ـ بە یادی چاوی مەستم ـ جێت
(سەبا یارانی مەجلیس گەر هەواڵی من بپرسن لێت
بڵێ کێشاویەتە مەیخانە چاوی بێچووە عەییارێ)
سەری جەنگی هەیە داییم لەگەڵ من چەرخی دون پەروەر
نە بەختم یار، نە چەرخم یاوەر و نە تالعم ڕەهبەر
ئەوەند بێ ڕەحم و ساحیب کینەیە دەرحەق بە من دڵبەر
(لە نەزعا پێی ئەڵێم، قوربان جەفا بەسیە، دەڵێ: کافر!
ئەرێ چیت دیگە تۆ سەگ مەرگ، کارم ماوە پێت جارێ)
نەماوە ڕەونەقی بازاڕی عەقڵ و دانش و وردی
بە پووڵێ نایکڕن لەم عەسرەدا عیلمی (ئەبی وەردی)
لە ئەشعاری «ڕەزا» پەیدایە ئاساری جەوانمەردی
(دوڕ و یاقوت دەبارێ لەم کەلامە شیرنەی «کوردی»
خودا سا کوا لە دنیادا قەدرزانێ، خەریدارێ)

چوارینەکان

(٦٧)
شێخ سەعید سەرداره، شێخ مەعروف هەتا حەزکەی نەجیب
بۆ جەوانمەردی و شەجاعەت بەینی بەینەڵڵا نەقیب
گەر ڕەقیب نەبوایە کەی مابەینی ئێمە تێک دەچوو؟
کێر بە کوز داکی موفەتتین، گوو بە ڕیش بابی ڕەقیب
(٦٨)
ئەهلی عیبرەت بێنەوە با سەیری ناسرشا بکەین
دوو لە دوو سی کەم شەهیی کرد و کشێکی ڕێ نەهات
هاتی وا، سەیری نەهاتی کەن کە سەد تیپ وسوپا
پاسەوانی بوو لە نێو بەستا پیادەی کرد و مات
(٦٩)
گوو بە ڕیشی تەنکی عەوڕەحمان بەگی قائیمقام
ئەو کە بەینێک بێ زیان مەغرووری کرد
تاڵەبانی بوو، کە سفرە و نان و خوانێکی هەبوو
دای بە سەریا هەر وەکوو خەپلەی قنگی خاپووری کرد

(٧٠)
شێخ عەلی خۆت و منت ئاوارە کرد و دەربەدەر
چاکە هەجوێکت بکەم، ئەمما موفید و موختەسەر
بۆ حەمەی وەستا فەتاح ئێمەت هەموو ئاوارەکرد
ئەی حەمەی وەستا فەتاح دایکت بەکێری نێرەکەر

(٧١)

قوزی گازیٚ ئەگەزیٚ کێر وەکوو گاز
بەری عەرسەی پانە وەک دەشتی حیجاز
قیتکەیێکی هەیە وەک گردی دەماوەند، ئەعلا
پڕ لە هێلانە کەو و قشقڕەوو کۆتر و باز

(٧٢)

«شێخ ڕەزا»م و بە فەساحەت لە جیهاندا مەشهوور
پسەری پیری نەزەرکردەیی قوتبی لاهوور
شیعری من وەهبییە، کەسبی نییە، هوشیارەوە بە
خۆت لە من لادە لە سۆراخی قنگت بەم مەخموور

(٧٣)

ڕەشە ڕەششاشی کەری ڕەش بە ڕەشت
تا ڕەشت ماوە ڕەش و سوور بە ڕەشت
چڵ و چێوی چەمی ڕەشنەش بە ڕەشت
بە لەشت، هەم بە بەشت، هەم بە ڕەشت

(٧٤)

مزەی ئەوەندە نەبوو ئاشەکانی جێشانەت
ببیٚ بە قووتی شەوێکت، ڕیامە جیٚ شانەت
بە بیٚ سەبەب لە سلێمانی شاربەدەر نەکرای
نەکەوتە دەستی عەدووت مەکتەبە و کتێبخانەت

(٧٥)

بۆم دەنێریٚ نیسک و نۆک و سووتەنیی و خاکە و خەڵووز
لازمە بۆ گۆڕی حاجی هەر بخوێنم «قُلْ أَعُوذ»
حاتەمیش ـ ڕاستت دەویٚ ـ ناگاتە حاجی، بۆ سەخا
ماهی ئەنوەر کەی دەبێتە نەییری عالەم فرووز؟!

(٧٦)

هەر وەکوو ئەشکم بە ڕەنگی سووری خۆی خوێنینە کوز
داستانی شاهنامەی خوسرەو و شیرینە کوز
ئینشیقاقی هەر وەکوو کاڵەک لە بەر شیرینیە
هەر کەسیٚ نەیچەشتبیٚ نازانیٚ چەند شیرینە کوز

(٧٧)

شۆخیٚ بە ئینابەت چووە لای زوهد فرۆش
بۆ «أخذی» تەریقەت بە دڵی پڕ لە خرۆش
خۆش هاتە جەواب و وتی: حەقتە وەلیٚ من
ساڵێکە فرۆشتوومە ئیمانم بە قرۆش

(٧٨)

کەسیٚ بیبیٚ حەیاوو شەرم و نامووس
ئەبەد ناکا ڕەفیقیی تاقمی لووس
ئەگەر سەد ساڵ بدەی ڕەنج و نەیانگێی
قسەی وات پیٚ دەڵێن خاریج لە قامووس

(٧٩)

ئەگەر بەرزنجەیی غەدریش بکەن هەر نەیسە ساداتن
خدر ئاغای ڕەباتی داکی خۆگێ ئێوە بۆ هاتن؟!
خەزوورەی شێخ حەمید ئاغای ڕەباتی کۆنە قەڵتاغ شڕ
لە ئەسڵ و مەعدەنا ئەجدادی ئێوە دۆم و خەڕراتن

(٨٠)

گەرچی فەقیر و موفلیسە شێخ مامە ساڵحم
نەمدی کەسێ وەکوو ئەو ساحیبی کەرەم
میوانی بووم، نان و کەرەی نایە بەردەمم
ئێستاش بە بێ موداهەنە مەمنوونی ئەوکەرەم

(٨١)

یا ڕەسولەڵلا، دەزانی تۆ کە(شەیتان)ە عەدووت
هەم لە تۆ مەعلوومە، خۆ من ئوممەتی تۆم هەر چی هەم
کەی ڕەوایە، سەروەرا! بۆ تۆ کە خەیرول ئەنبیای
دوشمنی خۆت شاد بکەیت و ئوممەتیشت دڵ بە غەم

(٨٢)

با بکەم هەجوی حیماری، ڕەگی جەرگی ببڕم
هەر وەکوو جاوی نەشۆراو کوزی دایکی بدڕم
شەهوەتم هاتۆتە جونبوش وەکوو دەریایی عومان
لازمە ماچەکەرێ میسلی حیماری بکڕم

(٨٣)

موتەلەووین و میزاجی گووناگوون
موتەسەڕڕیف کێ دیویە بوقلەموون
موتەسەڕڕیف جگارەکەی لە دەما
دێ و دەچێ وەک مریشکی چیلکە بەقوون

(٨٤)

جەنگگاهی جوکل و مەحموود بەگ شیروانە بوو
ئافەرین مەحموود بەگ؛ لەم جەنگەدا شێر وا نەبوو
وەختێ قاسید هات و لێم پرسی: چلۆن بوو ئەم شەڕە؟
وردە وردە بۆی بەیان کردم کەچی شیرِ وا نەبوو

(٨٥)

تف لەئاب وهەوایی قەلعەدزە
کە سەگیشی لە عومری خۆی وەڕەزە
ملی ئەهلی لەبەر لەڕی و چرچی
هەر وەکوو کێری پیری پشت لە کوزە

(٨٦)

نابەکاری وەکوو ئەم جووتە لەعینە لێرە
نەبووە قەت، ئەمە موددێکی مەدید و دێرە
ئەو بە تڕ گوێز ئەشکێنێت و ئەمیش قنگ ئەدڕێ
هەر دوو عاسین لەخودا، کێری من و ئەم کوێرە

(٨٧)

تۆ کە خۆت مەیلی جنێوبازی دەکەی شێخ ساڵح!
بۆ دەکەی سەرزەنشی من کە «ڕەزا» هەججاوە؟
غایەتی بەندە جنێوم بە دوو سێ کەس داوە
تۆ هەتا ئێستە بە قوربان، بە هەزارت داوە

(٨٨)

جەوهەری مەحزە لەهەر دوو لاوە وەک تیغی دەبان
داک کچی پاشای ڕەواندز، باب کوڕی پاشای بەبان
شێخ «ڕەزا»ش هەجوی بکا باز ئیعتیباری بۆ نییە
چاک خراپ نابێ بە شیعری شاعیرێکی قەڵتەبان

(٨٩)

بە ڕەمز قسەم پێ دەڵێ بەگی جافان
بزن قنگی نەخورێ چی دەوێ لە نانی شوان؟!
بە کێری گەورە بەرم لە مەقعەدت تا بن
ئەگەر قووەت بدەیتە خۆت، تڕت دەبێتە دوان

(٩٠)

حەمەی وەستا فەتاح سەد بارەکەڵڵا لەم سەر و ڕیشە
کەگوێ درێژێ بەتەنها چۆن ئەبا ئەم بارەقامیشە
لە سەد باتمان خوری زیاتر نەبێ کەمتر نییە وەزنی
سەرت چۆنی هەڵئەگرێ؟ من سەرم سوڕماوە لەم ئیشە

(٩١)

شێخ «ڕەزا» پیر بووە رووی مەجلیسی یارانی نییە
تاقەتی کەشمەکەش و گەردشی شارانی نییە
دەس بە گۆچان دەگەڕێ، ئێستە لەبەر زەعفی وجوود
مەترەقە سەرزلەکەی قووەتی جارانی نییە

(٩٢)

شێخ موستەفا لە زومرەی ئەولادی مورتەزایە
هەرکەس کە خەسمی ئەو بێ دەیگێم، لە لام غەزایە
حاجی ڕەسووڵی زادە مەفعوولی شێخ «ڕەزا»یە
ڕەزا بە نارەزایی وەک ماری بێ ڕەزایە

(٩٣)

تۆیچ لێمان بووگی بە شاعیر؟ ئەی حەرامزادەی سنە!
بۆچە شانێ ناخەفێنی؟ مەسرەفی چەس ئەو تنە!؟
عیززەت ئاهەنگی لە کوێ بوو ئەی کوڕی وەستا شەفێ
وردە ئاهەنگێ کە فەرمووت ها وە لای وەستاژنە

(٩٤)

پیرکە کۆکی و نەتڕی دوورە لە مردن هێشتا
وردە ئاهەنگی دوای کۆکە نیشانەی ئەجەلە
پیر کە کۆکی و تڕی دەنگی وەکوو بارەزەلە
شاهیدی موعتەبەرم عیززەتی مەئمووری تەلە

(٩٥)

گەرچی ڕیشم چەرمگ و ددانەکانیشم کەلە
کێرەکەی مردوو مراوم ئێستەکەش هەر وا بەلە
من سەدی وەک تۆم لە جێ گاوە کە چی ئێستا ئەتۆ
پیرو ئیفتادە «ڕەزا»یە کێرەکەی بۆ چی شلە

(٩٦)

ئەو مریشک و کەڵەشێرە کە وتم بینێرە
دووی لە ڕێ مرد و یەکێکی بە نەخۆشی لێرە
شەو هەموو دەس بە دوعا بووین لە وەختی سەحەردا
کەڵەشێر ئەمری خودای کرد و وتم وای شێرە

(٩٧)

هەرکەسێ ناوی مەلاعەزیزە
دایم بن گونی هەر گیزەگیزە
بە خۆی گەوواد و ژنەکەی حیزە
خواردنی گووە و شەربەتی میزە

(٩٨)

حاجی عەبدوڵڵا لە ئادەم فیلترە
باوجوودی مەرتەبەی پێغەمبەری
ئەم بە سەد شەیتان لە کۆیێ دەرنەچوو
ئەو بە شەیتانێ لە جەننەت دەرپەڕی

(٩٩)

زوبدەی مەتاعی حیکمەتە ئەم شیعری کوردییە
هەرزانە بێ موبالەغە حەرفی بە گەوهەرێ
جامەی حەیاتی عارییەتی کورتە، زینهار
ئالوودە دامەنی مەکە بۆ پێچی مێزەرێ

(١٠٠)

وەعدی من و تۆ ئەی ڕەمەزان ڕۆژی جەزا بێ
شەرعی من و تۆ لە حوزوور باری خودا بێ
ئەم لالەڕوخانە هەموو ڕەنگ زەردی دەسی تۆن
کێ دیویەتی شەقایق یەرەقانی بە سەرا بێ

(١٠١)

یایە لە گەڵمان وا بە غەرەز بێ
هەمین نانەوا و خەجێ ئاشپەز بێ
ئەبێ شێخ «ڕەزا» لە برسا بمرێ
لە گەڵ شێخ عەلی هەر بە دەغەز بێ

(١٠٢)

چوومە خزمەت یاری مومتازم، وتی لاچۆ، دزی
پێم نیشان دا ئەسڵی مەقسەد، نایە بەر دەستم کوزی
چەندە هاوارم لە کێرم کرد نەکەی فیلە نەکەی
گوێی نەدامێ، خۆی حەوا دا کەوتە ناو قەعری کوزی

(١٠٣)

کە تەشریفی شەریفی هات(ئەمین فەیزی)بە میوانی
لە عوهدەی شوکری دەرناچم، مەگەر خۆم کەم بە قوربانی
بە«خاتەم»کەی «سلێمانی»ی دەکرد وەک من «ئەمین»کەی بوو
«نگین»ی من «ئەمین»یشە لە سای «فەیزی»ی «سلێمانی»

(١٠٤)

بۆ شوورشێ ئەستۆم دەخورێ، شەڕ دەفرۆشێ
با بێتەوە مەیدانی مەساف، گەر هەیە مەردێ
من داکی هەزاری وەکو تۆم گاوە بە فەردێ
نەتبیستووە، زەربولمەسەلە (سەد قەل و بەردێ)

(١٠٥)

وتم ئەی شۆخی پەری چیهرە ئەمەت پێوە دەچێ؟
وتی یارایی جەوابم نییە خۆت ئەیزانی
وتم هەر تێت ئەخەم و لێت ئەبڕم، هەرچی بڵێی
وتی هەر ئەزیەتی گیانم مەدە، خۆت ئەیزانی!

(١٠٦)

لەخەو هەستام خورابوو گوێزەبانە
هەڵیدا ئاگری جووعم زەبانە
دەهات دەنگی ترم هەروەک تەرانە
(سحرگاهان کە مخمور شبانە)

(١٠٧)

دەوری وەسمان بەگ لە کۆیە ژن نەما نەیگێن بەبە
نیسبەتی کۆیە لەگەڵ من نیسبەتی ئیبنو ئەبە
ئەلغەرەز سووزانیوو زانی لە کۆیی چاترە
ـ موختەسەر خۆشە قسە ـ کوونی ببە، کۆیی مەبە

(١٠٨)

هیجا مەزمووومە، توخوا لێم گەڕێن با تۆبە نەشکێنم
(ولا تَلْقُوا بأَيْدِيكُم)غەرەز بۆ دەفعی ئیهلاکە
مەعاشی مانگی (کانون)و (شباط)م تا بەکەی نادا
کە (ئازاری «ڕەزا» عەینی سمووم تەحسیلی تریاکە)

(١٠٩)

ئەی مادەری گێتی! تۆ هەتا ئێستە نەزاوی
زاتێکی وەکوو فەیزی ئەفەندیی زەهاوی
مومکین نییە ئیدراکی حەقائیق بە تەواوی
مومکین نییە ئیدراکی نەکا زیهنی زەهاوی

(١١٠)

بە سەگم وت عەجەبە خزمتە حوسنی پاشا
تووڕە بوو کلکی لەقڤاند و گوتی حاشا حاشا
گەرچی من سەگم ئەمما بە خودا خۆم دەکوژم
ناوی من بێنی لە گەڵ ئیمسی خەبیسی پاشا

تاکە شیعر

(١١١)

ماری ڕەشە خنکاوە لە گێژاوی خەلادا
کێرمە لە قنگی کاکە حەمەی حاجی مەلادا

(١١١)

لە بۆ مەغبووری و لێڵی دوو سێ تێڵام لە زێ وەردا
وەکوو شەخسێ کە چەند کێری لە سەرچەشمەی قوزێ وەردا

(١١٣)

ئەحمەقم، نەمکرد ـ هەتا ڕیشم نەبوو ـ گانێ بدەم
مستەفا بەگ چاکی کرد تا ڕیشی هات هەر گانی دا

(١١٤)

یەهوودی بەچچەییێکم گرت و لێم برد و تیا خووسا
کە تێمنا چاوی نووسا، بانگی کرد یا حەزرەتی مووسا

(١١٥)

هەر لە دەنگی کەڕڕەنا و شەیپووری جەنگیزخان ئەکا
وردە ئاهەنگی پیاوی پیر کە وەختێ گان ئەکا

(١١٦)

عومرم گەیشتە هەشتا کێرم بەکارە هێشتا
تەسدیقی گەر نەفەرمووی هەستم بەرم بەڕەشتا

(١١٧)

مەیلی ئەشعارم هەیە، تیغی زبانم موو دەکا
هەر کەسێ جارێ کە بیگێم پڕ بە شارێ گوو دەکا

(١١٨)

کافی کلک و کافی کوون و کافی کەر تێکەڵ کرا
ئیسم و ناو و شۆرەتی کەرکووکی لێ تێکەڵ کرا

(١١٩)

دانەی دەمت نەماوە و لە گەف ناکەوی هێشتا
پیرەکەری چەنە باز ئەڵێم بکەم بە ڕەشتا

(١٢٠)

(کووپە)هەیئەت، ڕوو(قەرە)، (سینەک)سفەت، (دینار)پەرست
(ئەسکەمل)مل، مەشرەب(ئوغڵان)کاری(پاپاز)ی دەکا

(١٢١)

پێم مەڵێن ئەم دوو ژنەت بۆچییە تۆ شێخ «ڕەزا»؟!
شوکری بۆ تەسک و تروسکیوو جەمیل بۆ زگ و زا

(١٢٢)

کێ دیویەتی شێخ عەلی! ماڵی خەزوور بۆ زاوا
تۆ لە کوێ تەکیە لە کوێ؟ بزنەگەڕی مەزناوا!

(١٢٢)

سێ ئیسم هەن بێ موسەمما هەروەکوو ئابی بەقا
تەیری عەنقا، شاری جابولْقا، پڵاوی خانەقا

(١٢٣)

دەماری مردووە کێرم لە ماری مردوو ئەکا
لە ساق و ساعیدی میهتەر نەسیمی جادوو ئەکا

(١٢٤)

داخیلی فەرەجە لەسەر قنگ، کێر بەگون دەعوا دەکا
نانی کون ماسی دەخوات و پاسی جرتاوا دەکا

(١٢٥)

چونکە شاعیر زۆر بووە لەم عەسرەدا
بۆتە حەشری نێرەکەر لەم حوجرەدا

(١٢٦)

شێخ ستار ئێمەی بەزاند وا بۆ مەلای گون سەنگەلا
دینی پێغەمبەر بە ئاشکرا خۆشە؛ یا من یا مەلا؟!

(١٢٧)

کەلیماتی حیکمەت ئامێز لە جەنابی شێخ «ڕەزا»وە
بە عەجایبی مەزانن کلکی تیایا ڕزاوە

(١٢٨)

بەسە بۆ دەفعی ئەعدا چاوەکەم قەڵغانی سیمینت
هەزار مارتین بە قوربانی تفەنگی لوولە چەرمینت

(١٢٩)

ئەسپەکەت دەرکرد لە دەستم وای درێغ بۆ ئەسپەکۆێت!!
سنگەکەی ماوە کەریم خان! پێم بڵێ بیکوتمە کوێت؟

(١٣١)

کێر ئەگەر مەیلی کونی کرد، سەرەکەی بگرە لەمشت
(همه جا خانەی عشق است چ مسجد چه کنشت)

(١٣٢)

خورووی نامرێ بە شیشی من تلێشی ناوگەڵی داکت
بڵێم چی؟ سەد هەزار لەعنەت لەخۆت و شیری ناپاکت

(١٣٣)

گەرچی میرانی خدر بەگ موددەتێ قورعەی نەدا
پار لەخۆشناو قورعەیان کێشاو گەلێکیان پێوە کرد

(١٣٤)

حەیدەری کەڕڕاڕە یا خۆ خالیدی ئیبنی وەلید
ڕۆستەمێکە ڕۆژی دەعوا بەینی بەینەڵڵا حەمید

(١٣٥)

وەختێ ناجی ڕووت کرا وەک شێری نەڕ جەنگی دەکرد
گاهـ گاهێکیش لەترسان وردە ئاهەنگی دەکرد

(١٣٦)

قوربانی پەلی بم کە پەلی هەمپەلی پەل کرد
خۆی و سەگەکەی هەردوو بەجارێ شەق و شەل کرد

(١٣٧)

ئەم قنگە زلە حیزە کە موسەمما بە ڕەشیدە
بیگرە لە ڕەشی نێ لە ڕەشی بە لە ڕەشی دە

(١٣٨)

چایەکەی مامە غەفوورم زەردە وەک میزی نەخۆش
ئیحتیاج ناکا بە ئاگر، هەر بەدوو تڕ دێتە جۆش

(١٣٩)

سەد ساڵە ڕەنج ئەدەیو و هێشتا ڕووت تری لە سڵق

کێرێکی سیس و دووگونی چرچ و قنگێکی فڵق

(١٤٠)

هەر مەتاعێ کە تەڵەب کەی لە سولەیمانیدا

هەیە؛ ئیللا کوزی بیکر و کونی ناموستەعمەل

(١٤١)

بەم جووتە گونە من کە دەڵێی عەنتەری نێرم

لێم لادە نەوەک بتخەمە بەر حەملەیی کێرم

(١٤٢)

بە غەیرەز میهری تۆ گەر بێ لە دڵما

زڕەی زنجیری زاڵم بێ لە ملما

(١٤٣)

سەر پەتی، خۆی لێ پەتی کرد تا مووانی نایە سەر

قوڵە ڕەش هێندەی گوشی تا ئاوی لێ هێنایە دەر

(١٤٤)

تڕی ئەولادی ئەم عەسرە بەکێرم

کە من مردم مەگەر گوو بکەن بەخێرم

(١٤٥)

موددەتێکە نێربازی و ئێستە مەیلی مێ دەکەم

ئارەزووی گانی کچێکی کوز پڕی دەرپێ دەکەم

(١٤٦)

موخالەفەم نییە من ساعەتێکی میقاتم

غولامی حەلقە بەگۆشی ڕەسووڵی ساداتم

(١٤٧)

ئەم قەحبە فەلەک لە داخی مردم

موحتاجی ڕەشی ڕەشیدی کردم

(١٤٨)

گەلێ سمتی سپیم دەس کەوت و نەمتوانی پیاکێشم

درێغ بۆ تەمتوراقی کێرەکەی چەند ساڵ لەمەوپێشم

(١٤٩)

هەر بە تەعریف و کینایەت لە بنی سنگت بەم

بەگ ئەفەندی! بە سەرڕاحەت لەکونی قنگت بەم

(١٥٠)

نەجابەت کەی لە تۆدایە لە دوو چاڵی چەتیوت بەم

حەمەی تووڵینە! بەم تووڵە لە تووڵینەی هەتیوت بەم

(١٥١)

ئەسبابی تەرەب زیر و بەمە ئەی بەگی جافان!

بەزمێ بگرین چاکە، لە من زیر و لە تۆ بەم

(١٥٢)

پیر بووە ناجی ئەفەندی، بووە پشتی بە کەمان

چرچ و ژاکاو و مولەووەس وەکوو کێری پاش گان

(١٥٣)

وام ئەزانی ئێوە ساداتن مەعاشتان نابڕن
داخی داخانم جەباری، خۆ لە ئێوەشیان بڕی

(١٥٤)

تۆ هەتە تیغی دەبان و من هەمە تیغی زبان
فەرقی ئەم دوو تیغە، هەر وەک ئاسمان و ڕێسمان

(١٥٥)

گەر نەکا مەخموور ئەفەندی تەرکی تریاکی لەعین
فێری سێ نەزمی دەکا، پژمین و کۆکین و ترین

(١٥٦)

بە قوزێکی رەش و قنگێکی پەلید و گویین
خۆی لە من کردووە یایە بە هەناری شیرین

(١٥٧)

هەمەوەند لەشکری رۆم و عەجەمی داوە بە گان
بەری حەملەی دەگرێ لەشکری گاوان و شوان

(١٥٨)

دوو جانەوەر لە ئەسلی جانی ئیبنی جان
«ئەمین» حاجی کەریم و «ئەمین» بابە جان

(١٥٩)

رەفیقم بوو جوانێکی «جوانرۆ»
کە چوو (مالّیم بە سەر خۆما رۆ)

(١٦٠)

ئەی مەلای مل زەعیفی «خورماتو»
(نعرەای برکش ای خَرِ ما تو)

(١٦١)

لازمە بۆ شێخ سبەینان گورگە خەو
تا بلّێن شێخ عابیدە، نانوێ بە شەو

(١٦٢)

نان و دۆشاو بوو بە یاپراغ و پلّاو
بووی بە گەورەی ئەهلی نۆدێ، کاکە لاو

(١٦٣)

سولەیمانی هەتانە ـ ناوی نابەم ـ وەک کونی بێچوو
وەکوو داینێی لە سەر بەرگی شەقایق جێ سمی ئاهوو

(١٦٤)

شێخ عەلی مەحبووبمە و بینایی هەر دوو چاومە
بێ قەیی بێ، بۆ تەبەڕوک تاقە جارێ گاومە

(١٦٥)

قامەتی بێ شک نەمامی عەرعەرە، یا سەوسەنە
دەک فیدای ناز و کریشمەت بم پەریزادەی سنە

(١٦٦)

کەنێکەی فەقێ قادر چ رەعنا و زەریفە
بە تاپۆ هی حەمیدە، تەسەڕوفی لەتیفە

(١٦٧)

تۆ بە تیری عەشقی شۆخێ جەرگی پێکاوت هەیە

ناو زگت مەجرووحە بۆیە زەردە لیکاوت هەیە

(١٦٨)

ئیددیعای عیلم و ئەم سەر و سەکوتە؟!

سیکتری کەن، کە هەر بەشی سووکتە

(١٦٩)

لووتی وەک مەمکە کەنوو، چاوی دەڵێی کوندەبووە

بەد فەساڵی وەکوو نووری نە دەبێت و نە بووە

(١٧٠)

هەر کەسێ ئەسڵ و میزاجی فیتنەیی و بەدگۆییە

دەستی حیزیشی هەبێ ئەمجا بە تەحقیق کۆییە

(١٧١)

ژن یەکێ بوو من هەر ئەمگوت ئاخ لە دەس ئەم جادووە

بۆچ قوڕی عالەم بە سەر خۆمدا نەکەم؟ ئەمجا دووە

(١٧٢)

کاکە قادرە بۆزە

دەستی شکاندم بە گۆزە

(١٧٣)

لە ترسی ئافرەتەکانی ئەمێستە واقی وڕە

حسێن ئەفەندیی دوکتۆر ئەڵێی مریشکی کڕە

*دیوانی شێخ ڕەزا تاڵەبانی

(١٧٤)

شێخ حەمید گەرچی قەبیلەی ئێمەیە

ئەحمەد ئاغای یەعقووب ئۆغیڵی ئێمەیە

(١٧٥)

لە سەر شاهـ و گەدا ئەم فیعلە فەڕزە

کەڵێ ئەلفێکی هەبێ بینێ لە هەمزە

(١٧٦)

ئاخ لە دەس شۆربای سلێمان چاوەش و قاوەی بلە

ئەو دەڵێی ئاوی گەڕاوە، ئەم دەڵێی نەوتی گلە

(١٧٧)

هەتیوی لووس و بێتووکم لە عومری خۆم گەلێ گاوە

لە سەمتی سمتی حەممادیم نەبرد، ئەم حەسرەتەم ماوە

(١٧٨)

گیر نەبوو دەستم لە بەر لووسی بە سمتی خڕتەوە

زۆر نەمابوو گەردنم بشکێ بە گون خۆم گرتەوە

(١٧٩)

چاوی عیبرەت دانەوێنن هەر لە سوورقاوشانەوە

ئاوی سووری ئێمەیە ئەڕژێتە ناو زێتانەوە

(١٨٠)

کوڕەکەی قوتبە کە پشتی ملی دوو گەز پانە

جلەکەی لێی بە شکم من، جلە یا کورتانە؟!

(١٨١)

گەر لە نامووست ئەترسی های وە تەنگی تنتەوە
وەختێ بۆ تەکیە ئەچی دەس بگرە پشتی قونتەوە

(١٨٢)

چەند هەتیو خۆی تاس و لووس دا، چوون بە پیری شێخەوە
کاشکی موویێ بوایەم من بە کیری شێخەوە

(١٨٣)

بۆ کەرێ حەربی کرد لە گەڵمان شێخ حەسەن
سەیری کەن یاران! چ گۆبەندێکی گێڕا ئەم کەرە!!

(١٨٤)

من نە نانم خواردووە ئەمڕۆ نە گانم کردووە
وەک ژنی سەر کاسە، یاران! بۆچی گانم کردووە؟!

(١٨٥)

شێخ علی! ئەتواری باوکت تێک مەدە
(قُلْ هوَ الرّحمانُ آمَنّا بِهِ)

(١٨٦)

عەشرەت ئاژاش بێ کە نامووسی نەبێ بێهوودەیە
عەشرەتی بێ غیرەت ئەمڕۆ عەشرەتی دواوودەیە

(١٨٧)

ئاشی سمتی تۆ بە ئاوی کیری ئێمە ناگەڕێ
ئاش بەتاڵی بۆ بکە گەر تاقەتی دانت هەیە

(١٨٨)

ماڵی مفتی ئەم بەرە مەعلوومە قازیش لەو بەرە
من فەقیرم، کێ دەزانێ لەم بەرم یا لەو بەرم؟!

(١٨٩)

هەتیوی خوبڕوو و مەحبووبی سادە
کە دەستت کەوت سواری بەو پیا دە

(١٩٠)

حەرامزادە و داکی خۆگێ لە بەر تەکیە زۆرە
خلە و بلە و فشەگاڵتە و عەزە دەم بۆرە

(١٩١)

بە مارف بەگ بڵێن قەتعی مەعاشی من نەکا چاکە
زەمانی من لە بۆ ئەعدا وەکوو مارێکی زوححاکە

(١٩٢)

قازی ڕەئیسی ئەووەڵ، تۆش موددەعیی عوموومی
ئەم کارە سەر ئەگرێ، لەعنەت لە بابی ڕۆمی

(١٩٣)

خانەقاهـ تەوبە لە سەید ئەحمەد و نان و خوانی
لە تەعامی شەلەم و بامیەو باینجانی

(١٩٤)

مەکەن باوەڕ بە قەولی داکی خۆگێکانی کەرکووکی
ئەگەر خەڵتێ بکەن وا بزانە گا قۆڕانی، کەر کۆکی

(١٩٥)

دوێنێ قەترەیێ خوێن بوویت و ئەمڕۆکە کەفێ خاکی

بەنی ئادەم! کەری، گەر کەر نەبی بۆچ هێندە بێ باکی؟!

(١٩٦)

لە سوورەی سەر خڕم ئاگر دەباری

کوتامە ژێر گونی ئاغای جەباری

(١٩٧)

لە سایەی دەهری دوون پەروەر ئەمێستە لەکلەک ئەدوێ

بە کۆلێ کلکەوە ڕێوی لە گەڵ کەولی دەڵەک ئەدوێ

(١٩٨)

وەسمان حەبەش و حەمەشین و ئەحمەدی حاجی

دەم دەم دەوەڕن وەک سەگ و توولە و تاجی

(١٩٩)

ئەگەر حەملە بکەی مەدحت دەکەم من

جەزای قەولی درۆ با هەر درۆ بێ

(٢٠٠)

مەگەر وەختێ مرادی من بە جێ بێ

زرنگەی پاوەنەی زیوی خەجێ بێ

بەڵێ فەیزی «لەجێ» بێت و «لەچێ» بێ

(٢٠١)

وەها مەشهوور بووە بەینەل ئەهالی

هەتیوی تەکیەکەی خۆمانە والی

(٢٠٢)

ساغ لە دنیادا نەماوە گەر قسەی ساغت دەوێ

بێ هەزارت پێ نیشان دەم گەر قوڕمساغت دەوێ

(٢٠٣)

یەکتری دەعوەت دەکەن ئەهلی دیانەت بە قوزی

کوڕی موفتی بە قنگی، خانمی دایکی بە قوزی

(٢٠٤)

خواستم لە کوڕی حاجی بەکر کۆنە دووکانێ

بۆ تەجرەبە نەیدایە من و دای بە دیانێ

(٢٠٥)

عومەرم دی، عومەری پێشووتریش گەر وابێ

گەردنی شیعە لە سەد لاوە لە سەب ئازا بێ

(٢٠٦)

ڕەگی کێر ها لە گونا، هەر گونە ئەیبزوێنێ

مەسەلی کۆنە «سەگ ئێسقان بە کلک ئەشکێنێ»

(٢٠٧)

موسوڵمانان، موسوڵمانان، موسوڵمانی، موسوڵمانی

هەتیوێکم ئەوێ خەڵکی سولەیمانی، سولەیمانی

(٢٠٨)

سەیری کە زبڵ ئەسڵی گووە، گوڵ ئەڕوێنێ

باوکی وەک ئەمینە بۆقە، کوڕی وەک عەبە دێنێ

(٢٠٩)

هەر لە ناکاو زرمەیێ هات، کێی کوڕە؟شێخ هۆمەرە

شێخی چی مردووت مرێ، بۆ چت نەگوت جاشەکەرە؟

(٢١٠)

گەر بێت و بە سەد دەریا بیشۆیەوە شێخ باقی

پاک نابێتەوە هێشتا پڕ گووی سەگە لوولاقی

(٢١١)

بەتییەی بەسرەیی و مێزەری هیندیی من و تۆ

وەکوو ڕەخت و شەقەبەندە کە لە گاجووتی بدەی

(٢١٢)

ئاوازی تڕی، بۆنی تسی حەمزە حیماری

ئافاقی هەموو گرتووە وەک هەوری بەهاری

(٢١٣)

در جهان هر کە میشود بابی

مەترەقی کەر بە مەقعەدی بابی

(٢١٤)

حەیزی کوڕی حیز و دزی فەیرووزە گوواوی

مەعجوونی خەنە و وەسمەیە بۆ ریشی زەهاوی

(٢١٥)

بەجێ ما کاکە جاف خۆی و کڵاوی

دەری کرد، ئافەرین خدری گڵاوی

دیوانی شێخ ڕەزا تاڵەبانی

(٢١٦)

سەرداری لەشکر ئەگەر باوەل بێ

کێرم بە قنگی دەسا با وەل بێ

(٢١٧)

چەرمی ڕوومی هێند قایمە شمشێری میسری نایبڕێ

گەر بە کەوشی کەی دەمێنێ تا قیامەت نایدڕی

(٢١٨)

ڕەئیی ئەو باعیسی تەنزیمی ئومووراتە، بەڵێ

بۆ کوڕەی عالەمی ئیمکان بووەتە قوتبی مەدار

(٢١٩)

(٢٢٠)

کەبابی گۆشتی بزن، فاکیهەی بەری خڕنووک

لە من بپرسە سەفای شارە حیزەکەی کەرکووک

(٢٢١)

هەر لە تۆم بیستووە ئەی کوێری لە یەزدان عاسی

زیکر و تەهلیلە بە خورشیدی و ئەڵڵاوەیسی

(٢٢٢)

موخبیر خەبەری داوە لە سەر موفتیی کۆیێ

حەسرەتکەشی شیری سەگە بۆ کەوچکە دۆیێ

(٢٢٣)

با جەردە بیبا کەوڵەکەی حاجی

بەهار هات جلی پێ ناوی تاجی

(٢٢٤)

تا بەکەی بێدەنگ ببم، تاکەی بکەم زەبتی زبان
حەیفە گەر هەجوت نەکەم قائیممەقامی بازیان

(٢٢٥)

بەسە ئەم شێعرە لە وەسفی حەسەنەی ئەهلی بەیان
سەگە نێریان لە دووە، دێڵە بەبان، جوملە بەبان

بخش فارسی

(۱)

روبم به دیده سجده‌کنان خاک راه را

شکرانهٔ قدوم ولایت پناه را

ای والی ولایت زورا خوش آمدی

برزن بجای برمکیان بارگاه را

رسم فرنگیان کله از سر فگندنست

تعظیم چون کنند خداوند جاه را

من اکتفا بشیوهٔ ایشان نمیکنم

هم سر به پایت افکنم و هم کلاه را

اقلیم بابل از قَدَمَت یافت رونقی

کز ابر نوبهار درخت و گیاه را

از یمن مقدمت چه عجب گر رها شود

(هاروت بابلی) که اسیر است چاه را

عزمت خط نفاق ز لوح عراق شُست

چون سیل توبه از دل مجرم، گناه را

نقش است بر صحیفهٔ رایت، رموز غیب

حاجت به گفتگو نبود دادخواه را

آسوده آنچنان به وجود تو مملکت

کز دل به لب هوای سفر نیست راه را

از بیم صولت تو کمان ابروان بدل

ازدیده افکنند خدنگ نگاه را

فرخ رخا، خجسته پیا، والیا یکی

بشنو ز من شکایتی بخت سیاه را

میراث مانده از پدرم کهنه تکیه‌ای

چون عمر نوح دید بسی سال و ماه را

الجاز سالکان طریقت جماعتی

گسترده بر زمین عبادت جباه را

شیخ و مرید دست برآورده دعای

یا رب دوام عمر بده پادشاه را

شاید شود به وجه توجه معیشتی

آینده و روندهٔ آن خانقاه را

ای مظهر مجید، (رضا) را توجهی

تحصیل چو فرضست رضای الاه را

یا رب همیشه مظهر نور خدا شوی

تا اقتباس نور ز مهر است ماه را

(۲)

ای تل، تو نیک واسطه‌ای داد خواه را
واقف کنی ز حال گدا پادشاه را
در یک نظر، به یک حرکت، چون شعاع شمس،
طی میکنی مسافت صد ساله راه را
فرسخ بریدن تو به قدر پریدنست
از صحن دیده تا سر مژگان نگاه را
تا پای تخت خسرو گیتی ستان
برو از من ببوس خاک در بارگاه را
برخوان دعای دولت، وانگاه عرض کن
شرح نیازمندی این بنده، شاه را
آرایش اریکهٔ جم، خسرو عجم،
دارای ملک ری، شَه گیتی پناه را
آن خسروی که (ناصرالدین محمد است)
بر خلق آیتی است ز رحمت الاه را
از انجمش سپاه فزونتر بود ولی
آنجا که حیدراست چه حاجت سپاه را
مه را به روی انور شه میکند قیاس
آن کس که از سفید نداند سیاه را
یا رب بحق آل علی پایدار کن

*دیوانی شێخ ڕەزا تاڵەبانی

جاه و جلال و حشمت «روحی فداه» را
در شه کمال ذاتی و در ماه عارض است
فرق است آسمان و زمین، شاه و ماه را
بازیچه نیست منقبت خسروان (رضا)
کی طاقت تحمل کوه است کاه را

(۳)

در مدح ناصرالدین شاه

گر شعاع خسرو انجم نبودی ماه را
ماه میگفتم جمال (ناصرالدین) شاه را
نور ماه از آفتاب و نور شاه از خویشتن،
در حقیقت فرق بسیارست شاه و ماه را
گرنه از خط شعاع مهر بگرفتی ضیا
در فلک از شرم رویش کم نمودی ماه را
کبک را از سایهٔ عدلش ز شاهین باک نیست
می‌زند هر دَم بگردون بانگ قاه‌قاه را
این همان شاهیست کز بهر عدالت گستری
شیر را گوید: شبانم گلهٔ روباه را
گفت با من ابلهی کوتاه بین از روی تیر

قبلهٔ عالم توان گفتند این جم جاه را
گفتم ای کوته نظر آخر نه او ظل خداست
سرور عالم بباید گفت ظل الله را
این همان شاه جهاندار است کز خاقان چین
عرضه میدارد که دیرین بنده‌ام درگاه را

(۴)

در مدح حمدی پاشای بابان

ورق از شهپر جبرئیل خواهد کلک انشا را
که در هر نامه نتوان برد نام (حمدی پاشا) را
وجود (معن را زائد) شمارد مشرب جودش
ز(حاتم) عارش آید فضله خواند فضل یحیا را
به تبریک قدومش جان فشانم گر نیفشانم
ز شرم کم بهای آسمان عقد ثریارا
تلی بایست زد لیکن ز نقدم دست کوته بود
خجالت میدهد پیوسته این دست تهی ما را
کجا شُد با مَنَش آن مهربانیها نمیدانم
خطایی رفت یا از قطره استغناست دریا را
سبب اینست یا زره پروردن برفت از یاد
ز طالع نحسی من آفتاب عالم آرا را

چنان داند که بال پشه‌ای بَخشَدْ اگر بَخْشَد
بکمتر بنده‌ای از بندگانش ملک کسرا را
گر این دست و کرم دیدی نگفتی ای (رضا) حافظ
«بخال هندوش بخشم سمرقند و بخارا را»

(۵)

در هجو شکری

صبا ز بنده که هستم تهمتن شعرا
ببر سلام بر شکری که ای زن شعرا
گواهست زردی رویت بدان که حامله‌ای
ولی بگو ز کدامین قلمزن شعرا
اگر ز نطفه من بخشدت خدا پسر
نباده کن لقبش اهریمن شعرا
عجب مدار که آن کودک بزرگ نژاد
به یک دو هفته شود شیر اوژن شعرا
ترا به محکمی و سختی و کمر نازم
که منهدم نشد از گرز صد مَن شعرا
سرت چو کفهٔ میزان فرو نشسته بخاک
فراز مانده دو پایت بگردن شعرا

ذخیره‌ای نبود از هنر در انبارت
به غیر خوشه‌چینی ز خرمن شعرا
هان کیسهٔ کونت نه آنچنان شده چاک
که التیام پذیرد به سوزن شعرا
دوباره حامله‌ات میکنم اگر ترنی
سلیطه دست دخالت به دامن شعرا
به اتفاق سخن گستران قافیه سنج
سرامدی چو (رضا) نیست در فن شعرا

(٥)

در هجو جمیل

نشوید گر درامیزد به آب دجله جیحون را
ز شهوت دامن آلودهٔ فیروزه خاتون را
توانی یافت چون گردش کنی در کوچهٔ فرجش
عمود سام و، رخش رستم و، گرز فریدون را
جماع مفت اگر خواهی برو در خانهٔ مفتی
که آنجا قدر یک جو نیست صد خرمن کس و کون را
زخم دل دانهٔ کمتر نماند گر دراندازی
بسوراخ فراخ خواهرش دریای هامون را

میان هر دو ران خواهرانش جنگلستانی‌ست
که آنجا خفته بینی صد هزاران خرس و میمون را
شکاف زیرِ ناف خاتم فیروزه را نازم،
که در زیر نگین دارد تمام ربع مسکون را
سه چندان سپاه روس و لوطی در عقب دارد
اگر خواهد به آسانی بگیرد ملک (ژاپون) را
بشاخ (کرگدن) تسکین نیابد خارش کونش
چه خواهدکرد جمیل پشت و مابون را
اگراز هر یکی زان لوطیان یک پاره بستانند
به اندک مدتی جمع آورند صد گنج قارون را

(٦)

کشتی گرفتن شیخ رضا با شیخ ستار

ستار آن که هست به نیرو تهمتنا
ایزد نیافریده چون او اهریمنا
دوش از درم درآمد غرید کای رضا
(انت الذی تصارعنی. قلته انا)
خندید قاه قاه که روباه چون زند
با شیر پنجه تا تو زنی پنجه با منا

گفتم بجای خود بنشین این قدر مناز
با کرهای ساعد و با میل گردنا
هومان که پهلوان جهان بود عاقبت
دیدی چه گونه‌اش بسرآورد بیژنا
گر تو به زور بازوی خود بیژن، من آن
غرنده اژدرم که ببلعید بهمنا
چون این سخن شنید برآشفت از غضب
گردن فراخت زد بکرد عطف دامنا
دستی دراز کرد و گریبان من گرفت
تا افگند بخاک، منِ شیر اوژنا
هر چند سعی کرد تن من تکان نخورد
از جای خود تکان نخورد کوه آهنا
نیروی او چو نیک به من آشکار شد
جستم ز جای و چون پسر کاوهٔ تارنا
مانند پور زال گرفتم کمرگهش
بربودمش ز خاک چو یک دانه ارزنا
او را ز روی خشم چنان بر زمین زدم
کز مردنش هنوز دلم نیست ایمنا
آواز جرت و پرت درونش بلند شد
وز بارگاه مقعدش افتاد شیونا

آهی ز دل کشید چو نادم بگاه مرگ
گفتا (حیاته ذهبت، موته دنا)
بر قوت و شجاعت (لامع) چنان به دل
اقرار کرد و گفت تو مردی و من زنا

(٧)

مدح توفیق بگ میرآلای
شمشیر بخون دشمن آلا
سالار سپاه و میر آلا
(توفیق بگ) آن که از تواضع
به است، ولی به رتبه بالا
دیوان قصائدش مرتب
شعر و غزلش علی و اعلا
هر حرف ازو چو درّ شهوار
هر نقطه چو کوکبیست والا
شاید که صحیفهٔ بیانش
سازند به آب زر محلا
استاد سخن به مدح والی
پرداخته مدحهای بالا
در نامه چو نافه مشک‌بیزست

نوک قلمش بگاه املا

ترکیب وجود او بدیع است

در عالم صورت و هیولا

گر طرد کند وگر نوازد

هرگز نکنم از او تولا

بر مسند عزتم نشانده

شکرانهٔ مسند معلا

افزایش عمر و مال و جاهش

خواهم زجناب حق تعالی

گر اهل دلم بسان توفیق

تحصیل کند (رضای) مولی

(٨)

روزی رسیدن متصرف کمالی پاشا

سالها از سر اخلاص دعا میکردم

که خدایا گره ضعیفان بگشا

متصرف بفرست اهل دلیران تویی

متصرف به همه کون و مکان کیف یشا

مژدهٔ آمدن آصف ثانی چو رسید

شاعران جمله فتادند به فکر انشا

ارایوب بولدی (رضا) تام اوله رق تاریخی

(گلدی کرکو که سلامتله کمالی پاشا)

(٩)

تعزیت نام برای ذهنی پاشا متصرف کربلا به مناسبت برادرش قادربک

لقد اصیب حبیب القلب وااسفا

و صار بصدر سما المجد منخسفا

دلم بسوخت ز ناوعده مرگ قادربگ

برادرت (غفر الله ذنبه وعفا)

چو دید تازه نهالی کشید سر بفلک

زمانه از بُن و بیخش برآورد بجفا

بفضل و رحمت خود ایزدش بیامرزد

که اهل جود و خداوند عفو بود و وفا

تویی جهت متصرف نیامدی بزمین

بکربلا که خداوند زاده و شرفا

چو یاد آوری از وقعهٔ امام حسین

چگونه شمر لعینش برید سر ز قفا

کنی بحال جوانان اهل و بیت نظر

(لهم حامدهم کیف اصبحوا هدفا)
جماعتی نگری سر برهنه سینه‌زنان
بمرگ تشنه چو بیمار محتضر بشفا
وفات باب و برادر ز یاد می برد
در آن مصیبت سادات و ماتم شرفا
هزار لعن به ارواح قاتلان حسین
ولی چو شیعه مرو تا صحابه و خلفا
نه اعتماد بر افراط کن، نه بر تفریط
میان جوگه همین است مذهب عرفا
زمان عمر تو محدود باد و درگذرد
بجاه و دولت و اقبال و عیش و ذوق و صفا
همیشه تا بهوای (رضای) حق حجاج
گهی به مروه تکاپو کنند و گه به صفا

(١٠)

مخمس روی شعر حافظ در مدح حسام‌الملک

من اگر روان نسازم به پیمبری صبا را
بحسام ملک و ملت که ترحمی خدا را
ز مقربان خاقان که شود وسیله، ما را
به ملازمان سلطان برساند این دعا را
که بشکر پادشاهی ز نظر مران گدا را
من اگرچه بینوایم تو وزیر پادشاهی
من اگرچه در حضیضم تو براوج مهر و ماهی
ز میان ما تفاوت ز مه است تا به ماهی
همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی
به پیام آشنائی بنوازد آشنا را
من اگر بحکم تقدیر شده «روم» جایگاهم
به هوای ملک ایران به امید قرب شاهم
شده رومیان ز هر سو چو رقیب سوی راهم
ز رقیب دیوسیرت به خدای خود پناهم
مگر آن شهاب ثاقب مددی کند سها را
تو که آفتاب صبحی قدحت ز نور لب ریز
پی زرهای ناچیز کرمت وسیله انگیز

سحر (رضای) خود را بدهن نوالهٔ ریز
بخدا که جرعه‌آی ده به (حافظ) سحرخیز
که به وقت صبحگاهی اثری بود دعا را

(١١)

در مدح احمد پاشا بەبە
آصف جم صفت و داور اقلیم گشا
صاحب سیف و قلم حضرت (احمد پاشا)
در گروه وکلا عارف و داناتر از او
هست؟ گفتم بخرد، گفت: نه کلا حاشا
دهر در طاعت او (یصرفه کیف یرید)،
چرخ در قبضهٔ او (یقلبه کیف یشا)

(١٢)

بشکست سر و افسر کسرای عجم را
بر باد فناداد رگ و ریشهٔ جم را
آورد شبیخون مدینه بمداین
بگرفت ز شاهان عجم تاج و علم را
این عربده با آل عمر بهر علی نیست
با آل عمر کینه قدیمست عجم را

(١٣)

در مدح شاه نقشبند
قبلهٔ حاجت بود روی بهاالدین ما
طاق محرابست ابروی بهاالدین ما
تکیهٔ روحانیانست آستان حضرتش
منزل جانان بود کوی بهاالدین ما
بوی بوبکرست، بویش در مشام سالکان
خوی پیغمبر بود خوی بهاالدین ما
هرکس آرام یابد از پریشانی، غم
در قرار تاب گیسوی بهاالدین ما
پنجهٔ کسناخ دست منکران را بشکند
قوهٔ اقرار بازوی بهاالدین ما
جستجو کردم بحمدالله در بحر (رضا)
یافتم لؤلؤ ز نه و بوی بهاالدین ما

(١٤)

در مدح محمدبک قائمقام رانیه
شعار خویش مکن شیوهٔ هلاکو را
بجان من که مرنجان رئیس ئاکو را

مخور فریب بحرف و دروغ مدعیان
ز بنده بشنو، مشنو حدیث بدگو را
گرفتم آنکه بجرم عظیم متهم است
به ذیل عفو بپوشان جرائم او را
بشکر آنکه خدا جاه و نعمتت دادست
علی الخصوص بتی نازنین دلجو را
بتی که دو صفتش آورم باستشهاد
دو مصرع از غزل سعدی سخنگو را
«حصار قلعهٔ باغ به منجنیق مگیر
ببام قصر برافگن کند گیسو را»

(١٥)

برای امین فیضی
ز ارباب دانش امین فیضی را
امتیازیست کز فن ضیا را
نشانهاست بر اتحاد من و تو
ز یک مایه گویی سرشتند ما را
زیاد و کم از نام نامیت نبود
برسم جمله گر شماری (رضا) را

(١٦)

در مدح بگزادەی جاف
حق شناسم ندهد از کف دامن اوصاف را
آل برمک یافتم بگزادەهای جاف را
خواستم در مدح ایشان قطعەای انشا کنم
خامه گفتا کی توانم شرح این اوصاف را
گر قیاس جودشان با (حاتم طائی) کنی
فرق بس باشد (زلیخا) تا بکوی قاف را

(١٧)

مخمس دیگر روی شعر حافظ در مدح صبحی پاشای وزیر

من اگر روان نسازم به پیمبری صبا را
بجناب صبحی پاشا که ترحمی خدا را
ز مقربان خاقان که شود وسیله ما را
بملازمان سلطان رساند این دعا را
که بشکر پاشاهی ز نظر مران گدارا
پدر تو سامی پاشا که به پاکیش گواهم
نظری بسوی من داشت تو نمیکنی نگاهم
سخن رقیب بدمست مشنو که خیره خواهم

ز رقیب دیوسیرت بخدای خود پناهم

مگر آن شهاب ثاقب مددی کند سها را

ز زرت همیشه بر من ز کرم دری گشودی

چه کریم بود الاهی ز لطف و هم ستودی

پدر آشنای خود را تو ز لوح دل ربودی

چه قیامت است جانا که به عاشقان نمودی

رخ همچو ماه تابان، دل همچو سنگ خارا

من اگر چه خاکسارم تو قرین مهر و ماهی

من اگر چه بینوایم تو وزیر پادشاهی

ز میان ما تفاوت ز مشت تا به ماهی

همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی

به پیام آشنائی بنوازد آشنارا

تو که آفتاب صبحی قدحت ز نور لب ریز

پی زرهای ناچیز کرمت وسیله انگیز

سحر (رضای) خود را بدهن نوالهٔ زیر

بخدا که جرعه ای ده تو بحافظ سحرخیز

که بوقت صبحگاهی اثری بود دعارا

(١٨)

در وقتی که والی موصل برای تفتیش بکرکوک میاید

خواب دیدم دوش کز مغرب برآمد آفتاب

چیست گفتم بامداداں ای عجب تعبیر خواب

ناگهان از سمت موصل عازم کرکوک شد

آفتاب عالم آرا والی عالی جناب

چون شنیدم این خبر از بهر تبریک قدوم

ره نورد بادپا را پا نهادم در رکاب

تیزرفتاری چو عزم عالم بالا کند

ره بمنزل میبرد پیش از دعای مستجاب

برق کرداری چو از بالا جهد سوی نشیب

بهر صیدی از هوا گوئی فرود آمد عقاب

یک دو فرسخ ره باستقبال بیرون تاختم

خیمه‌ها دیدم ز هر جانب طناب اندر طناب

دشت گفتی قلزم است و جست‌وخیز و خلق موج

در میان موج مردم خیمه‌ها همچون حباب

باری، بگرفتم عنان تا موکب والی رسید

در زمان کردم بسوی موکب والا شتاب

خویش را از خانه زین برزمین انداختم

جبهه تعظیم را صد جا نهادم بر تراب

آصف خاکی نهادم چون فراز خاک دید

کرد در ساعت سرفرازم به توجیه خطاب

آمد از روی تواضع با من اندر گفتوگو

گرم گرم از وی سؤال و، نرم نرم از من جواب

تا شدم یک بارگی سرمست صهبای حضور

عندلیب آسا دریدم پردهٔ شرم و حجاب

کردم آغاز ثناخوانی به آواز بلند

وز جمال شاهد معنی برافگندم رقاب

خیر مقدم مرحبا ای خسرو مالک رقاب

ملک و ملت شد به تشریف قدومت فیض‌یاب

هم ز شادی قدوم توست آخر این همه

خندهٔ برق و صدای رعد و شادباش سحاب

بر زبان گرم براند نام عزمت ناخدا میرود

بی‌امتنان بادبان، کشتی برآب

کار عاقل نیست رفتن برخلاف رای تو

خویش را رسوا کند دیوانهٔ جنت مآب

در ولایت بعد ازین حادث نگردد فتنه‌ای

تا تو باشی و فهیم پاشا ترا نائب مناب

بعد ازین از دور عقرب نبودم اندیشه‌ای

چون بدیدم اقتران ماه را بر آفتاب

اقتران این دو نیّر مایهٔ آسایش است

من چنین فالی زدم (والله اعلم بالصواب)

از خدا خواهم که دارد در جهان این هر دورا

برقرار و، پایدار و، کامگار و، کامیاب

(۱۹)

مسیح به فلک و شاه انبیا به تراب

دلم زآتش این غصه بسی که بود کباب

سؤال کردم ازین ماجرا ز پیر خردجو

غنچه لب بسخن برگشود داد جواب

که قدر هر دو بمیزان قدر سنجیدند

که چون گرانتر ازو بود در همه ایواب

نشست کفهٔ میزان مصطفی بزمین

بآسمان چهارم مسیح شد بشتاب

(۲۰)

در مدح احمد ناظم‌بگ متصرف بغداد

گنبدی هست که نامش کفل سیمین است

از درونش همه با آب طلا رنگین است

عشق با ساده رخان ازپی ساقست سرین
نه رخ و زلف خم اندر خم و چین در چین است
آن دروغست که من شیفتهٔ خال و خطم
شیخ راهم غرض از ساده پرستی این است
ایهاالناس چومن رخت به میخانه کشید
نه به مسجد که درو زاهدک بی دین است
حود دوصد عیب نهان داره دو اغماض کند
داستانش همه ازعیب من مسکین است
میتوانم که کشم کینه زدشمن لیکن
ای عزیزان چه کنم سینهٔ من بی‌کین است
چه غم آرد زنظر اهل ریازشت آید
خلفت من که بچشم همه کس شیرین است
مایه ام گوهرنظم است خریدارش نیست
سالها شد که زخرجی نهیم خرجین است
عارم آید که نویسم به کسی شرح نیاز
جزبه (ناظم) که ولی‌النعم دیرین است
حبذا قبلهٔ ارباب هنر (ناظم بیگ)
متصرف به شریف چون فلک پروین است
عزم اویافقت مگر بادو زان چالاکت
حزم اودید مگر کوه ازان تمکین است

خامه اش گرچه عبارت زیکی شاخ نی‌است
بلکه در دیدهٔ اعدا به اثر زوبین است
پس بود معدله تش مایهٔ آرایش ملک
شهر بغداد چه محتاج به شهر آیین است
خنجر موعظهٔ تاقبظه بدل کار کند
گرچه شمشیر بدست خطبا چوبین است
گرندانم سخن از نگهت خلقش گفتم
روزگاریست ک بوی نفسم مشکین است
ای دبیری که بتحسین منت حاجت نیست
زانکه سر تا قدمش تعبیه از تحسین است
پایه ات بسکه بلنداست زوصفت خجلم
چند بالا روم مینگرم پائین است
چمن عمر تواز باد خزان ایمن باد
تاچمن پرزگل و، یاسمن و، نسرین است،
مادرین دیر مسدس بلالی نجوم
پیکر گنبد فیروزه گهر آگین است
ور بکرکوک فروماند (رضا) پنداری
در حصاریست که دیوارو ده رش رویین است

(۲۱)

در ستایش شیخ امین اربیلی رئیس محکمۀ جزای کرکوک

گفتم ملک روی زمین شیخ امین است
نه نه غلطم صد ملکش ملک یمین است
کوته نظری گفت ملک می نتوان شد
کانرا بفلک مسکن وانرا بزمین است
گفتم مگر این ضرب مثلرا نشنیدی
ای خواجه که تشریف اماکن بمکین است
بازار در این کار درآید که ملائک
از نور نبی آدم بیچاره زطین است
ماهیت آن تعبیه از عالم انوار
مایۀ این قطرۀ ازما معین است
باآن گهر پاک برابر نشود خاک
صد پایه بمیزان خرد آن به ازین است
گفتم کمکی بازبکش خواجه عنارا
اصرار مکن عفو بفرمایه چنین است
در بارگه لم یزل اقدس یزدان
بنیاد فضیلت همه بر دانش و دین است
مسجود ملائک شدن آدم خاکی

از سایۀ علم لدن و، دین مبین است
ای شیخ اگر محکمه را معدلتی هست
از رای زرین تو، وز فکر متین است
جبریل امینت زبرای چه نگویم
صد بار خدا گفت که جبریل امین است
شیرینتر از اشعاری (رضا) نیست، بلی هست
اما نه چنین نقره، نه چندین تمکین است

(۲۲)

برای امین فیضی

مشربت خوش لهجه شیرین است
دهنت درج گوهر آکین است
فکر بکرتو بین بین الله
نقرؤ شیرۀ نگارین است
عرش بلقیس و فرش براقش
در حقیقت کمینه کامین است
این نه شعر است، رشتۀ شهوت
این نه نظم است، عقد پروین است
مصرعی از قریحۀ عطار
که عجب آب دارو رنگین است

گر بتضمین بیاورم چه عجب

یکی ازفن شعر تضمین است

بمعانی گران، بنظم سبک

گربود سهل ممتنع، این است

که بضرب المثل همی گویند

که دعا از برای آمین است

خاطرت شاد باد (امین فیضی)

زان که دریای دانش و دین است

دوشمنت خاکسارو زیرو زبر

زان که در خورد و لعن نفرین است

فضلرا داند از خدای (رضا)

نه از آن شاعران خود بین است

(۲۳)

مسند آرای خلافت بحقیقت عمراست

هر که گوش بر سخن ناپاک دهد خراست

راز فاحشهٔ آیهٔ حق در قرآن

بهر ناپاکی آن قوم دلیلی دگر است

یارب این طایفهٔ بد که چه ناپاکان

انددخت بوبکر که هم خوابهٔ خیرالبشر است

نوکرو، خان و، خوانین عجم،

دودکینداین همه اثر معجر مولا عمر است

(...) دوم دارد این طرفه نباشد عقل

گرچه حیوان نبود، لیک زحیوان بدر است

پیشوایان ره دین هدا هر که دهد

زان ره خوف و خطر قصهٔ شان الحذر است

این قدر هوش و خرد بر سر این طائفه نیست

که خدا را نکند انکه نبیرا ضرر است

مردهاشان که بتابوت گذارند چو سگ

سگ دو صد مرتبه زایشان به خدا خوبتر است

لعن نفرین ایشان همه برشمر یزید

لعن (لامع) بهمان طائفه خیره سراست

نه خدا راضی از ایشان، نه علی بود رضا

سب اصحاب نبی، موجب نار سقراست

(۲۴)

عشق حضرت حسین

لافت از عشق حسین است سرت برگردن است

عشقبازی سر بمیدان وفا افگندن است

گر هواخواهی حسین، ترک سرکن چون حسین

شرط این میدان بخون خویش بازی گردن است
از حریم کعبه کمتر نیست دشت کربلا
صد شرف دارد بر آن وادی که گویند ایمن است
ای من فدای خاک پاکی کاندرو
نور چشم مصطفی ؤ مرتضارا مسکن است
زهرهٔ زهرانگین و خاتم خیر الوری
زورو زهری مرتضاؤ حیدری حیبر کن است
سینم سنی ولیکن حب آل مصطفی
دین و آیین من و، آباء و اجداد من است
شیعه و سنی ندانم، دوستم با هر که او
دوست باشد، دشمنم آنراکه باو دشمن است
حب آل و، سب اصحاب نبی یاللعجب
از قبیل نام سبحان بردن و، گوه خوردن است

(۲۵)

در ستایش مرحوم حاج ملاعبدالله جلیزاده

عیب در ذات تو ای کان کرم معدوم است
مگر این عیب که لحم علما مسموم است
شعرق من، در هر سو از همه کشور و ساری
علم تو، در همه جا، بر همه کس معلوم است
میرود شعر من و علم جهانگیر شماهر دو
بی‌فائده، تا جای اقامت روم است
نامه بنویس به هَر طرز دلت میخواهد
همه سحراست، اگر نثرو، اگر منظوم است

(۲۶)

در ستایش پیر گیلانی

کارم کی بکامست، نه از شاه و، وزیر است
هرمایه که دارم، همه از سایهٔ پیر است
آن پیره کذام است، چه نام است مرورا
آن مهر جهان تابش و، وان ماه منیراست
آن پیر نه شبلی و، نه معروف و، جنیداست
اینها همه یک جلوه از آن پیرق کبیراست

هر گربه که پروردهٔ خوان کریم اوست
صیداش، همه ببراست و، شکارش، همه شیر است

(٢٧)

در هجوی حافظ افندی

مرامخانه پاشا بضرب سیلی و مشت
(حسین افندی) زن قحبه رابدو، حافظ پشت
کدام بگچی و قائقچی و، ترمپاچی
بکون (حافظ افندی) فرو نبردانگشت
زبسکه حیز بود همچو جسر بغدادش
همیشه آب بزیراست آدمی برپشت
بدست این دو لعین کشته کر شوم چه عجب
مگر حسین علی را، یزیدو شمر، نکشت
نعوذ بالله اگر این بود مسلمانی
صواب دین یهوداست و، مذهب زردشت

(٢٨)

در وقت صلح دربین طالبانی وسادات سلیمانی فرموده

ماه رمضان چون گذرد نوبت عیداست
پیش از رمضان آمدن عید که دیداست

کرکوک چرا بر همه آفاق تازد
امروز که آرامگه این سه مفید است
از عید غرض صحبت آن قدوهٔ سادات
سردار گروه شرفا (شیخ ؟؟؟است)
صدشکر که مقدم آن یار عزیزان
هر سال دو عید آمدو امسال سه عید است
از سعدیی آن (شیخ سعیداست) که امسال
مقراض حوادث سرمویی نبریداست
با آل نبی پنجه زدن پیشهٔ مانیست
این واقعه، تقدیر خداوند مجید است
نسبت نه کنونست بدین درد (رضارا)
در روز ازل، عاشق و، درویش و، مریداست

(٢٩)

سپاسنامهٔ ناظم‌بک متصرف بغداد بمناسبت فرستادن عبا

ازمن بدوست واسطه یی یک صبابس است
ازوی مراتعارف یک مرحبا بس است
گردون نمی‌کشم بطمع چون شتر دراز
درویشرا زپشم شتر یک عبا بس است

پشمی کفایت است زپوشیدن مرا
گستردنی بخانۀ من بوریا بس است
مابندرا بچیز دیگر احتیاج نیست
این دست خط روانه که کردی بمابس است
وقتی که خواجه ارسر شفقت غلامرا
در نامه یاد کرد همینش عطابس است
(ناظم بگم) نواخت فرستاده هدیه‌ای
این افتخار بهر من بینوا بس است
هم بنده را نوازش و، هم بنده زاده را،
او را زهر دو بند، عوض این دعابس است
یارب بحق آل عبایش نگاه دار
کین پنج تن شفاعتشان از خدابس است
غمگین مشو (رضا) اگرت مال و جاه نیست
این خواندنت بنام امام رضا بس است

(٣٠)

در سپاس ناودنی توتن

ای صورت بسان خلیفه ثالث
وی نیکو سیرت و حمیده صفات
نه چو من هست شاعری، نه چون
تو، کاتبی در فنون تحریرات
عنبرین ساخته دماغم را
به تماکوی عنبرین نفحات
از گلویم بسینه هر نفسش
چون فرو میرود ممد حیات
وز درون جگر بنای گلو
چون همی برکشم مفرح ذات
دوستان زبانیم هستند با
یک یک فدای عهد و وفات
این قدر من دعات میگویم
که خلایق همه کنند دعات

(٣١)

در تفسیر معنی بیت مشهور

(بلبل برگ گلی خوش رنگ در منقار داشت)

شاه والا وقت طالع روی در ادبار داشت
این دل غم منزلم را غرق در اکداز داشت
بر سرورم صد هزاران کوه غصه بار داشت
صاحبا در حالتی کین بنده غم بسیار داشت
یادم آمد از کلام انجناب اظهار داشت
کرده بودی زامتحان به شاعران گفت و شکفت
کز وجود من برو در منظر عالم برفت
هیچ کسی بر وفق طبع من در معنی نسفت
گفته بودی مقصدق حافظ چه بود از آن چه گفت
بلبلی برگ گلی خوش رنگ در منقار داشت
زان حبیب حی و حق امداد فیضی سرمدی
تضرع کرده اند در باب آل احمدی
ذات احمد را شفیع آورده بر هر مقصدی
نصف شب غواص گردیدم به بحرق ابجدی
تا ببینم این صدف آیا چه در دربار داشت
زان همه مردان بیامد صفوت خاروی کش

بر دل آمد معنی شیرین بس بی عیب و غش
لوح قلبم را صفاداند همی آیینه وش
بلبلی برگ گلی شد سیصدو پنجاه وشش
با حسین و با حسن هم باعلی معیار داشت
این چونین جاریست عادات حکیم ذوالمنن
بهر ترفیع همان قطب رفیع ممتحن
برگروه اولیا بارو بلاهای فتن
برگ گل سبز است آن دارد نشانی از حسن
چونکه در روز شهادت سبزئی رخسار داشت
این نمی‌باشد خدا نخواسته از زین و شین
این همی باشد خدا داند به پی اسرار بین
آنچه رفت بر نسل شاه غازئی بدرو حنین
رنگ گل سرخست آن دارد نشان از حسین
چونکه در حین وفاتش سرخی، رخسار داشت
چونکه در عصر سعادت قطب بوده نزد گل
پیش ازین دانسته حالت زان شده ماموریل
وز معارف نوش کرده ازنبی نوشاب مل
بلبلی باشد علی کز فرقت آن هردو گل
واندران برگ و نوا خوش نالهای زار داشت
صدهزاران رحمت حق باد برجان رضا

بس به والله پیمبر شافعش روزجزا

من ز ایمان کرده ام از جان حب مرتضا

من نهانی گویم این تخمیس از بهر رضا

تا بدانندش (رضا) ایمان بسی انوار داشت

(۳۲)

در وقت شطرنج باری

پس از تشریفت ای میر سخن سنج

مفتش بامن از نوباخت شطرنج

زحدت کف زنان برتخت میگفت

مگر معنای شطرنج است صدرنج

بسی دقت نمودی جهد فرمود

یک از دنبال یک بردم از او پنج

سه اول پنج آخر هشت نوبت

برو غالب شدم چون مار بر گنج

چومن مردی باستادی در این کار

نباشد در همه اسلام و افرنج

عراقو، پارس و، تبریزو، صفاهان

بخاراو، خطاه و، بلخ و، باگنج

نباشد چون (رضا) شطرنج‌بازی

نه در ترک و، نه در روم نه در زنج

(۳۳)

تخمیس غزل مسیح

در باغ خیال تو دلم گشت گهر سنج

مهرت بدلم نقش کشیداست چو شطرنج

میگشت شب و، روز چوافعی بسر گنج

(چشم و، خط و، خال و، رخ و، ابروی، تو هر پنج

زیباست بر آن عارض نیکوی تو هر پنج)

تا چشم من امروز بدان سیم برافتاد

کز شوق جمالش دل و جان بیخبر افتاد

مرغان صبوحی همه گشتند بفریاد

(سرو، سمن و، یاسمن و، عرعرو، شمشاد

گشتند فدای قد دلجوی تو هر پنج)

در روی زمین نیست بخوبی چوتو انسان

هرچند که گفتیم وی یوسف، کعنان

زاهد که نظر کرد همی گفت بقرآن

(شمس و قمرو، مشتری و، زهره و، کیوان

هستند هوا خواه سرکوی توهر پنج)

میگفت خوش آن نوحه گری عاشق داریش

تاچند تهی برسر هر گل هوس خویش

رحمی بنما برمن مسکین جفاکیش

(پیوسته من و، عابدو، زاهد، شه و، درویش

بوسیم کف پای سگی کوی توهرپنج

خواهی که بیابی زره عشق فتوحی

باید که (رضا) نوش کنی جام صبوحی

نومیدمشو از کرم او چو نصوحی

(عقل و، خردو، هوش و، دل و، جان

(مسیحی)برباد شد از حلقه گیسوی توهرپنج

(٣٤)

در مدح حضرت غوث

سرنتا بدفلک از بندگی حضرت شیخ

به میان بسته زجوزاکمر خزمت شیخ

هرکه را دیدۀ دل باز شود می نگرد

طارم عرش بزیر قدم رفعت شیخ

وسعت گوهر قدرش صدف دهر نداشت

مگر این بود زدنیا سبب رحلت شیخ

چون ولایت به اصالت زازل خلعت اوست

تاابد ماند، بجاسلطنت و، شوکت شیخ

چون ملک باز بدرگاه قبولش خوانند

برعزازیل گرافتد نظر رحمت شیخ

شیرمردان خدا شبلی و، معروف و، جنید

پاسبانند بگرد حرم حرمت شیخ

(لامعا) قصۀ اغیار نشاید که ترا

بر زبان بگذرد الا سخن مدحت شیخ

(٣٥)

آل علی

در ماتم آل علی خون همچو دریا میرود

تیغ است برسر میزند، دست است و، بالا میرود

از عشق آل بوالحسن، این تیغ زن وان

سینه زن،دادو فغان مردو زن، تاعرش اعلی میرود

پیراهن شمع خدا، یعنی حسینی مجتبا،

جانها همی گرددفدا، سرهابیغما می‌رود

کوتاه کن انکاررا بدعت مگو این کار را

این سوک آل حیدر است، این خون نه بیجا میرود
روی زمین پرهمهمه، در دست جان بازان قمه،
خون از برو دوش همه، ازفرق تاپا میرود
من چون ننالم این زمان، مرد و ضعیف و ناتوان،
کین برق آه عاشقان، از سنگ خارا میرود
از ابن سعد بیوفا، شامی و شمری پرجغا،
بر آل و بیت مصطفا، چندین تعدا میرود
بغداد گردد لاله گون، در روز عاشورا بخون،
(وز کاظمین) آن سیل خون، (تاطاق کسرا) میرود
واز طاق کسرا سرنگون، ریزد به پای (بیستون)،
واز بیستون آید برون، سوی بخارا میرود
خون سیاوش شدهبا، در ماتم (آل عبا)،
تا دامن روزی جزا، تاجیب عقبا میرود
من سنیم نامم (رضا)، کاب امام مرتضی
درویش عبدالقادرم، راهم بمولا میرود

(۳۶)

در هجوی حاجی مصطفی

گل اگر یکدم بکام بلبل شیدا شود
کام دل نگرفته خاری در میان پیدا شود
مستحقیرا معاشی داد خواهد پادشاه
حاجی کوشد که او را مانع اخری شود
در میان مالک رضوان صباح روز حشر
از خصوص ریش حاجی مصطفی غوغا شود
بانگ بررضوان زند مالک که ای رضوان مهل
این یهودی ریشی سوی جنت الماوا شود
گویدش رضوان نه آخر پیرمرد حاجی است
کی خدا فرموده حاجیرا جهنم جا شود؟
مالکش گوید فراوان از یهودان حاجی
اندسالک بیت المقدس حاجی آنها شود
چون سخن اینجا رسد رضوان بماند بی دلیل
ریشی بر دعوای مالک حجت عظمی شود
پس برغم انف رضوان در جحیمش افگند
در میان دوست و دشمن عبرت و رسوا شود
حاجی بابا چارۀ این ریشرا امروز کن
ورنه فردا فتنها زان ریشی تو برپا شود

برکتش از بینح و نی نی صد رهش گربرکنی
هفتهٔ نگذشته این تخم بلا بالا شود
چون ترا خواهد بدوزخ برد این ناپاک ریشی
وقف کن تا خلقرا جاروب استنجا شود
هاجی همچون (رضا)، حاجی همچون شما
قرنها باید که تااز لطف حق پیدا شود

(٣٧)

خادم سجاده
میخواره نیم من که مرا باده بیارید
من ساده پرستم، پسری ساده بیارید
چندان خوشم از بچهٔ کون داده نیاید
گرهست یکی بچهٔ ناگاده بیارید
نی‌نی غلطم بچهٔ ناگاده در این شهر
پیدا نشود گاده و ناگاده بیارید
بایک کفل گرد قناعت نتوان کرد
کونرا بتراموای و به عراده بیارید
زان مکتب حربیه که سرچشمهٔ کون است
چندی نفر ظابط و بگزاده بیارید
آن صبر ندارم که زپایش کنم ایزار

دامن بکمر بر زده آماده بیارید
مقصود همین آتشی شهوت بنشانم
گرپیرو جوان، گرنرو، گر ماده بیارید
گر زانکه فرستاده فرستیده نیاورد
از بهر مجازات فرستاده بیارید
از طالع نحسم اگر آن هم ندهد دست
یک پیر نود سالهٔ افتاده بیارید
گر پیر نود ساله میسر نشود نیز
فرتوت شده (خادم سجاده) بیارید

(٣٨)

در ستایشی ناظم بگ و شکرانهٔ ساعتی که برایش فرستاده
روزی که خدا خلعتی هستی به بشر داد
افسوس که روزی نه بمقدار هنرداد
تاداد معاش فلکم عمر بسر شدوان نیز کشمکش
و خون جگر داد گردون که پشیزی بهنرمند
فزون دیدهر جا که خری یافت، به خروار گهرداد
دانا به مثل همچو در خُنیست برومند
صد سنگ بسر خورد درختی که ثمر داد
با این همه کم طالعی و تلخ مذاقی

صد شکر که شعرم مزۀ قند و شکر داد
تنهانه همین شعری خوش و گفتۀ شیرین
المنۀ لله که مرا فضل دیگر داد
این هم کرم اوست وگرنه متصرف
از بهر چه نادیده مراساعت زر داد
ناظم بگ دانا، که خداوند توانا
او را نه همین میمنت و، شوکت و فرداد
ادراک فلاطون و، جوانمردی حاتم،
مردانگی حیدرو، انصاف عمرداد
دلخواه از آن گشت که از نکهت خلقش
در نافۀ آهوی خطا مشک ترداد
عزمش حیل قاف تواند بفلک برد
قدرش صفت آب تواند بحجرداد
در بزم چوشد حاصل و آنرا همه بخشید
در رزم چو شد خون یلانرا بهدرداد
در یوزۀ او ار مهر جهان گیر
از رای منیرت که خجالت بقمرداد
مهرو غضبت را پی پاداش بدونیک
از روز ازل فاعل مطلق دو اثر داد
این را عمل رفعه ۆ آنرا عمل جر

آرایش احکام بدین رفعه ۆ جرداد
از عمر گران مایۀ خود بهره نبیند
بدگوی تراهم که بکوی تو گزر داد
آن به که دعایت کنم و هرزه نگویم
کین هرزه دورای (برضا) سخت ضررداد
یارب به جهان بادترا هر چه مرادست
یارب زدرت باد بدر هر چه گذر داد

(٣٩)

لشکرنامۀ بجناب مرحوم مصطفی ذهنی پاشای بابان بمناسبت طـاقی شطرنج که برایش فرستاده

نامه کز یار مهربان باشد
مایۀ عیش جاودان باشد
کافرم گرپیام یاری چنین
کمتر از وحی آسمان باشد
نامه را چون بود زیارنشان
به زصد رتبۀ و نشان باشد
جان کنم بذل نامۀ که در آن
نام آن میر عالیشان باشد

مصطفی بگ که کلک مشکینش
همچو طوطی شکرنشان باشد
شاه بازی بلندتد ببرش
طائر اوج کن فکان باشد
عزم او را زچشمۀ تقدیر
تاقضا طفل توامان باشد
قدر او در مکان نمیگنجد
سرسرا پرده لامکان باشد
وصف ماهیتش توانم گفت
گرمه و مهر جسم و جان باشد
در قیافت جوان، بدانش پس
طرفه پیری که نوجوان باشد
دامن همتش بر افشاند
آن چه در جیب بحروکان باشد
نیست فخر کیانیان چون جم
بلکه فخر جهانیان باشد
ای سفر کردۀ که فتح و ظفر
در رکاب توهم عنان باشد
سفرت به ازان که در ثمین
تابه دریا بود نهان باشد

دست در گردن هدف نکند
تیر تا همدم کمان باشد
شاعرترا بریده باد زبان
گر نه مدح تو برزبان باشد
چه تفاوت میان ناز کند
طبع چون سرکش و روان باشد
در لغت (کرد) مرد را گویند
گر ز بر دست پهلوان باشد
من نگویم چو شاعران دیگر
که چنین باد یا چنان باشد
از دعایت همین قدر گویم
که انچه خواهد دلت همان باشد
هدیۀ ترا بجان قبول کنم
گرچه یک ریزه استخوان باشد
قدری شعر گران بهای (رضا)
داند آنکس که نکته دان باشد

(٤٠)

تخمیس غزل حافظ

تعدایی که با من اقربا کرد

ندیدم شمر با آل عبا کرد

مگر از حال من رمزی ادا کرد

(سحر بلبل حکایت با صبا کرد

که عشق روی گل باما چها کرد)

زعقرب طینتان بود عم و خالم

پریشان روز گارو خسته حالم

مهیا ازپی تاراج مالم

(من از بیگانگان هرگز ننالم

که با من هر چه کرد آن آشنا کرد)

پر از زاغ و زغن صحن گلستان

زشادی کبک قاها قاه و خندان

هزارانرا هزارن داغ حرمان

(بهر سو بلبل مسکین در افغان

تنعم در میان باد صبا کرد)

(رضا را نقرت است از خرقه پوشان

زعشق و شور ما چون دف خروشان

من و من بعد بزم باده نوشان

(بشارت بر بکوی می فروشان

که (حافظ) توبه ازو زهدو ریا کرد)

(٤١)

در تاریخ تعمیر جامع حاجی احمدآغا میگوید

اگر خواهی سعادت سعیها کن در نیکوکاری

نه یزدان (لیس للانسان الا ماسعی) فرمود

ببر رنج و بیفشان گنج، در راه خداوندی

که در پاداش نیکی بندگانرا وعده ها فرمود

مگو زحمت کشید و ساخت مسجد مصطفی آغا

بگو جنت خریدو باخدا بیع و شرا فرمود

جواهر پاش شد طبع (رضا) و گفت تاریخش

(مزین معبدیرا مصطفی آغا بنا فرمود)

(٤٢)

در ستایش مرحوم احمد پاشا بن سلیمان پاشا طاب ثراه

هر چند زنم دامن تقوی بکمربر

تسبیح بکف گیرم و، مسواک به بربر

ناگه کفلی نرم تراز پنبۀ محلوج

برجسته زدنبال یکی ساده پسربر

چون دیدم و از شوق دلم در طیشه آمد
چون خایهٔ حلاج به زیرو به زبربر
آبم زدهان ریزد و جانم بلب آمد
صد آه جگرسوز برارم زجگربر
چون افعی سرمازده از تابش خورشید
بازم زند احلیل پدر سوخته سربر
دوشنبه بودم معتکف کنج عبادت
آهو کفلی آمدو، زد حلقه بدربر
برجستم و درباز نمودم چو مرادید
از داعیهٔ ساده پرستی بحدربر
برزد بمن از خشم یکی بانگ بتهدید
بانگی که زند ضابط حربی به نفربر
کی شیخ ریائی تو نه آن (شیخ رضائی)
کز رندیی تو بود جهانی بخطربر
اکنون سر تزویر فروهشته به عمداً
یعنی برخ ساده حرام است نظربر
ماهی بدر آورد یکی حقهٔ سیمین
برحقهٔ سیمینش یکی حقهٔ زربر
گه روپی نشان داد گهی ساعد و گه ساق
گشتم نگران خیره بدان شعبده گربر

وانگاه بمن عطف نظر کرد که برخیز
تیری بهدف برزن و تیغی به سپربر
این گفت یکی شیشه می از جیب برآورد
زان می که شعاعش زند آتش به حجربر
جام دو سه پیمود زتاب می صهبا
آویخت بسی خوشهٔ پروین به قمربر
سودی نکند موعظه ؤ ذکر در آنجا
کز شوق فتد رعشه براعضای ذکربر
افتاد نگاهم چوبدان ساق نگارین
پیچیده دو ساقم زهوس یک بدگربر
در عرصهٔ اعمال نهالی بنشاندم
شاخش بقمربر شدو ببخش بسقربر
هوشدار (رضا) هرزه مگو زانکه بدآید
برطبع ولی نعمت فرخنده سیربر
(احمد) لقب آن والی جم جاه که باشد
صد رتبه زجمشید به اصل و به گهر بر
طهمورث و هوشنگ کیومرث و سیامک
جمشید کند فخر بدین چار پدربر
نسبت به توان کرد بدین جملهٔ معدود
آبا کرامش که نیاید به شمربر

(۴۳)

حیدر کرار

شکسته باد دو دست فلک ازین کردار

برید باد دوپای سپهر ازین رفتار

دلاوری که دری آهنین زجاکندی

ببازوان قوی همچو حیدر کرار

بچشم زخم حسودان شکسته شد دستش

بلی زمانه عجب روبهی است شیرشکار

ولی تو هیچ مخور غم شکسته بسته شود

بشاهراه حقیقت شکسته گیست بکار

براه عشق که از ماو من بپرهیزند

ز پای دست بشوی و زداست دست بدار

نه آخر آن فلک است، این فلک که روز(احد)

شکست گوهر دندان احمد مختار

نه آخر آن فلک است این فلک که روز (صفین)

خراب کرد جهانرا بکشتن عمار

(۴۴)

بریفکان

عزم دیار روم چو کردم زشهره زور

افتاد در دیار (بریفکان) مراعبور

کوهی بلندپایه در آن رهگذار بود

بگداخته زتاب تجلی بسان طور

حیران شدم زنشئۀ آن کوه پرشکوه

پرواز کرد از سر من طائری شعور

آواز کرد ناگهم ازهاتفی زغیب

کاین رازبر تو لحظۀ دیگر کند ظهور

زان کوه نیکبخت چو بالا برآمدم

بنمود چون رواق فلک گنبدی زدور

پرسیدم این رواق منور ازان کیست

بخ بخ تبارک الله از این جنت و قصور

مانند قرص اور زرین آفتاب

می‌تافتی زبام درش لمعه لمعه نور

گفتند این ضریحه قطبی زاولیا است

پیموده ساقی ازلش بادۀ طهور

این مرقد حبیب خدا (شیخ نوریست)

جسمش بخاک خفته، و جان رفت در حظور

آیند فوج فوج زبهر زیارتش
از آسمان ملائکه در صورت طیور
سازد خدا بسایۀ جمشید برترش
موری اگر بسایۀ قصرش کند مرور
یارب بجاه و حرمت این قطب اولیا
جرم (رضا) ببخش که فرمودۀ اناالغفور
روزی مکن در این سفرش رنج و محنتی
باز آورش بشادی و آسایش و سرور

(۴۵)

در مدح محمدبک جاف
غرض از هدیه ته (دراست) و (عقیق) و (الماس)
غرض الفت بودو دوستی و استئناس
هدیه از جانب جانانه اگر زهر بود
خوشتر آید بمن از (فیه شفا للناس)
هدیه ئی آمده از دوست یکی پوست پنیر
پوست موئین چوسرو صورتی آغا عباس
بامدادان چوفرستاده از جانب میر
عسل رانیه آوردو پنیر بلباس
گفتم آری چومرا دیدجگر خستۀ هجر

علم کرد روان میر مسیحا انفاس
باز گفتم بچها ماش و نخود میطلبند
نکند شهدو عسل چارۀ درد افلاس
شکری نعمت کنمت بندۀ احسان توأم
نیک قاسم نه چو (مخمور افندی) قساس
من به غیر از تو کسیرا نشناسم مخدوم
توجز این بندۀ خود نیز کسیرا مشناس
من که در بوتۀ اخلاصی تو بگداخته ام
بکسان دیگرم میتوان کرد قیاس
من چو مخمور نه از جملۀ او باستانم
که افگند بر سر یک پای دوصد مهره بطاس
منم آن شاعر نادر سخن و، نادره گو
که بهر شعر کنم تعبیه صد گونه جناس
آن شکم گنده و لب گنده جناب سکیویر
نیست از صحبت او فائدۀ جز وسواس
بهمه مردم (رانیه) سلامی زمن است
جز (ابراهیم افندی) پدری الخناس
سینه و، گردن و، پشت و، شکم و، ساقو، سرین
گندو، ناپاک و، گوه و آلود، سراپا الجاس
قاضیم نیز نپرسد مگر از یادش رفت

حورش از کشک دوسه ساله پوشش زپلاس
خر اگر کوت زربفت بپوشد پشم است
گوز بر ریش چنین قاضی پشمینه لباس
جاسم آغا که دوخانی نفرستاده مرا
به تو بخشیدمش ای داور جمشید اساس
یوقسه، ناموسی بن بیزگی برتردم
تاجرردم انی تامملکت موش و سیواس
شکری ناس ار نکنم شکری خدارا نکنم
تو ولی النعمی من کنت شکرو سپاس در این دیار
(رضا) را زرشحهٔ قامت در مشیمهٔ قرطاس
نتیجه هاست بقیمت گرانتر از الماس
..........بسکه چون مریم
ببر گرفته موالید عیسوی انفاس
هزار سال بمانی و این عجب نبود
شرافتت بمثل خضر زنده و الیاس
در این دیار (رضا) را بهرزه عمر گذشت
بحار رسید گناهش بگرد دون افلاس

(۴۶)

در مدح غوث گیلانش

گلستانی که خوانند آستان غوث گیلانش
زده فیضی مقدس خیمه در صحن خیابانش
مطاف شیرمردان طریقت کعبهٔ کویش
سری کردان فراران حقیقت گوی میدانس
غلام کمترینشرا لقب شد خواجهٔ احراربقطب
العارفین مشهور شد طفل دبستانش
(بهای نقشبندی) خوشه چین خرمن جودش
(شهاب سهروردی) کاسه لیس خوان احسانش
هزاران (شمس تبریزی) خراب بادهٔ عشقش
هزاران (پیر جامی) جرعه نوش بزم عرفانش
شهنشاهان طفیل و، تاج داران طوق درگردن
خداوندان اسیرو، شهریاران بند فرمانش
(رضارا) همتی ای بازلاهوت آشیان یعنی
بیفکن استخوانی و سگ درگاه خود خوانش

(۴۷)

شیخ

دوگز عمامه، سه گز طیلسان، یک گز ریش
دوصد مرید روان در رکابش از پس و پیش
زبس فریفتهٔ صورتند اهل جهان همه
که ادعای نبوت کند رود از پیش
چه سحرها، چه فسونها، چه مکرو داستانها
که دیده ام من ازین صوفیان کافرکیش
یکی کلاه بلندی بقدر قامت عوج
نهاده برزیر فرق نامبارک خویش
که شیخ مولویم مسلک و طریقت مانی
است و دومبگ و رقص و سماع چرس و حشیش
یکی گرفته بکف حربهٔ چو آلت من
که از مشایخ وفاعیم زنندهٔ شیش
مشایخی که جهانرا بدین دسیسه خورند
چه آن مشایخ و چه پشم خایهٔ درویش
پناه ده تو خدایا (رضا) زمکرو ریا
بظاهری زعبادت بباطنی بنگ کیش

(۴۸)

در مدح شیخ مصطفی حفید

دست خیاط ازل خرقهٔ ناموس و عفاف
خوش بریداست ببالای نقیب الاشراف
یعنی نعم الخلف حضرت (کاک احمد شیخ)
آنکه باشیر زند پنجه بمیدان مصاف
مصطفی نام و چراغ نسب مصطفوی
نطفهٔ هاشم و نقدی کمری عبد مناف
مدعی گو نزند لاف زهم چشمهٔ او
تکیه برجای بزرگان نتوان زد بگزاف
بزیارت گهی آبا کرامش چه عجب
حر قدم ساخته آیند ملائک بطواف
ای ترا بنده گی من نه بامید طمع
ندهم دست کریم تو بصد وجه کفاف
امتیاز از دیگران داده خدایت بسه چیزهمت عالی
و، دست کرم و، طینت صاف
تکیه بر مسند جدت رز و اندیشه مکن
حز سرانگشت ندامت نگزد اهل خلاف
خصمرا تیغ زبان من و شمشیر توبس
وی ازان روز که این هردو برآیند زغلاف

بشکافد دم شمشیر توش مهرۀ پشت
بگذرد نوک سنان منش از حقۀ ناف
کمترین جود تو ای زبدۀ اولادحسین
خرج ده سالۀ دولت زو دولک خانۀ جاف
تابود همچو نبی آکله با آل علی
چرخ دربارۀ ارباب هنر بی انصاف
باد اندام عدو تو بسجیل قضا
(عصف ماکول لایلاف قریش ایلاف)

(۴۹)

شیخین و شیر لافتی
نعش خبیث خویشرا ایرانیان بهر شرف
پیوسته سوی کربلا می‌آورند از هر طرف
در داده آخوندها صلا، کز سایۀ اهل ولا،
(ان یدفنوا فی کربلا یغفر لهم ما قد سلف)
پس ای گروه بدگمان، شیخین شاه انس و جان
پهلوی هم در یک مکان، چون سه‌گهر در یک صدف
باشند از رحمت بری، در حیرتم زین داوری،
تاکی به این جهل و خوی، ای مردمان ناخلف
شیخین و شیر لافتی، عین همان این هرسه

تابر دینتان واحسرتا، برکیلتان یاللاسف
آخر زشاه انبیا، شرمی کنید ای بی‌حیا
کی شاه بازی کبریا، کمتر زمولای نجف
بگشا(رضا)درج دهن، پاشیده کن در سخن
بر قلب بدخواهان بزن، تیغ زبان لاتخف
شب چو خیزد کیر من بر دوش میگیرد لحاف
می‌نخسبد تا سحر چون زاهدان در اعتکاف
همچو میل پهلوانان دائما در گردوش است
گاه می‌خسبد بزانو، گاه می‌چسبد بناف
میرود دائم چوافعی در دلی سوراخها
میرود در هر مغارو میرود در هر شکاف
یعنی گرافتد بدستم سادۀ سیمین سرین
کیر در سوراخ تنگش می‌سپردم تا بناف

(۵۰)

در مدح عبدالله پاشای رواندوز، جداسماعیل بک زعیم مشهور
شاعر گنده طبع همچو جمل
شعری او چون شعوری او مختل
رفت پیش حکیم تا دهدش
شربتی ازبرای دفع علل

مسهلی داد گفت کاین دارو
هفت بارد درآورد بعمل
چون بخوردو چهار بار برید
تاخت پیش حکیم و ساخت جدل
طعنه زد کای حکیم بی تمییز
فرق ناکرده ناقه را زجمل
سخن از هفت و هشت میراندی
هفت اکنون بچار شد مبدل
گفت البت مخالفی خوردی
که بدارو ازان رسیده خلل
گفت چیزی نخورده ام لاکن
بودم اندر خیال شعر و غزل
گفت از شعر ساختی چیزی
گفت آری سه شعر مستعجل
گفت برخوان چو شعرها برخواند
گفت خندان حکیم کای اجهل
توعمل هفت کردۀ اما
سه زبالا، چهار ازاسفل
شاعری چند هست می زیبند
کاوری این حدیشان بمثل

نیک و بدرا زفرقۀ شعرا
نشناسد بغیر میراجل
انکه قائمقام اربیل است
ماه ملک است و افتات ملل
دم تیغش لهیب نار حجیم
کف جودش سحاب گشت امل
بامنش لطف گرود چه عجب
رغبت است آفتابرا مجمل
وصف او در سخن نمی گنجد
به که وصفش ادا کنم مجمل
تا آید انجنابرا یارب
دستگیری کند لطف ازل

(٥١)

صدر اعظم
مزن بیهوده از فضل و هنر ای یاری همدم دم
که از فضل وهنر بهتر بود دینارو درهم
هم شود ایام دولت باتو چون پروانه دشمن رام
کند هنگام نکبت ازتو چون بیگانه محرم رم
غذا میسازد از خون جگر هر جا هنرمندیست

نصیب روبه دائم دنبهٔ چرب است و ضبغم غم
بهرجا شاعری خوش لهجهٔ شیرین زبان بینی
بود اوضاع او چون قوهٔ گفتار ابکم کم
بدین اندک هنر کزمن خدایش باز بستاند
فراوان خورده ام از دست این دیر مطلسم سم
کدامین اهل دانش در جهان دیدی نشنیدی
که از اشک روان نبود رویش همچو شبنم نم
مراجز مرگ نرهاند زآسیب کم اوضاعی
نسازد بر معاشم چیزکی گر صدر اعظم ضم
پناه ملک و ملت، صدر دولت، حضرت عالی،
که با قدر و جلالش، کمتر است از ابن ملجم جم
زبس عدلش طریق راستی جوید عجب نبود
رود از ابروی خوبان کچی واز زلف برخم خم
ندانی گفت مدحش ای (رضا) دست دعابردار
الهی حرمت بطحا و آب چشمهٔ زمزم
چو آیین کلیم الله زحکمش هر که سرپیچد
کند غرقش بود گرفی المثل عیساابن مریم یم

(٥٢)

کی بود یارب
کی بود یارب طواف کعبه ؤ زمزم کنم
بعد ازان رو در مزار سید عالم کنم
روی خود در سایهٔ پاک رسول الله نهم
تا غبار مقدمش بردیدهٔ خود جم کنم
دست حاجت برگشایم از دعا بر درگهش
این دل مجروحرا من زان دوا مرهم کنم
یا رسول الله بحالم گوشهٔ چشمی فکن
تا شوم قربان تو خود را خلاص از غم کنم
سر فراز از فراق روی تو در ماتم
وعدهٔ وصل (رضا) ده ترک این سودا کنم

(٥٣)

برای امین فیضی
آنچنانم زهجری کاکه امین
که ندانم یساررا زیمین
آن کند بخت قط نبینم یار
تا زنم خنده بر زمان و زمین
چند ریزم بیاد روی تو اشک

چند باشم زدوریت غمگین

تا غمیرا بحیله چاره کنم

دیگری سر بر آورد زکمین

مسم از جام بادۀ فیضت

چون مسیحا زروح فیضی امین

سالهای دراز باقی باد

بسلامت امین ما آمین

(۵۴)

در مدح ناظم‌بک

بکار آرد حکیم مصلحت بین

گهی داروی تلخ و گاه شیرین

بمحروران نباید انگبین داد

نسازد بامزاج گرم تسخین

میاورد شربت گلقندو بادام

که دارویی جعل بشکست و سرگین

پی صفرا مزاجان گرچه زهراست

بود(عین الشفا) حب السلاطین

چو بینی خون فاسد در دماغش

فرو برد در قفایش نشترکین

زخیل شاعران من هم حکیمم

گهی گویم هجاو، گاه تحسین

همی گویم نکویانرا ستایش

همی خواهم بدانرا لعن و نفرین

بکام دوستان ریزم تبرزد

زنم برفرق بدخواهان تبرزین

کریمانرا دهانم کوزۀ شهد

لئیمانرا زبانم تیغ روبین

معاذالله زبان آتشینم

(جعلناها رجوماً للشیاطین)

ستایش است ناظم بگ سزاوار

نظام ملک و ملت (ناصردین)

جهان محتاج رایش زانکه دارد

دل روشن تر ازجام جهان‌بین

بیاروزی تماشاکن سواریش

بدوش اشقر اندر خانه زین

گرفت آوازۀ عدلش جهانرا

ز(مرز روم) تادروازۀ چین

چوبانگ ساز می‌آید بگوشش

برزم اندر خروش نای زرین

کند بر فرق محتاجان گرپاش
زابر رحمت از بالا به پایین
نگهبان سریر شهریاران
بلی شهرا نگهبان است فرزین
عروسی بکر فکرم را بخواهد
شبی در بر کشد تا داده کابین
ازین مدحم غرض خوشنودی اوست
بود آری دعا از بهر آمین
اگر خواهی بچشم خویش بینی
روان برباد صرصرکوه تمکین
خداوندا بحق نور طه
خداوندا بجاه آل یاسین
بتابد کوکب جاه و جلالش
بعالم تابتابد ماه و پروین

(٥٥)

در ستایش مغفور له پرنس مصطفی فاضل پاشابن محمدعلی پاشای مصری در هنگامی که ناظر مالیهٔ دولت عثمانی بود

مرا بهیچ نیاساید این دل محزون
مگر بطلعت زیباو قامت موزون

گهی به پستهٔ خندان دلیر ماهر
گهی بنرگس فتان شاهد مغتون
من آن قلندر آزاده مشربم که قلم
کشیده بربدو نیک جهان بوقلمون
بآب شوی خدایا جریدهٔ اخبار
که صرفهٔ نیرم زین فسانهٔ وافسون
به بزم عشق مگر جز حدیث مهر وفا
مرا بکار نیاید قرال (ناپلیون)
مرا ازان چه که نیروز گشت بسمارک
مرا ازان چه که پامال گشت ما کماهون
کدام خار و خصم بهره از غنایم یونان
کدام شال نصیبم زغارت (شالون)
بجز حکایت (شیرین) مپرس از (فرهاد)
بجز فسانهٔ (لیلی) مجوی از (مجنون)
مرا بدین سر شوریده با جریده چه کار
بیار ساقی گل چهره بادهٔ گلگون
می که روح رساند بعالم وحدت
می که راه نماید بحضرت بیچون
می که شبهه زد آید زرمز قال و قیل
می که پرده گشاید زبزم کن فیکون

می که گر گذرد نره شام آبستن
فتد بمغز چنین در مشیمهٔ ....
که تا بیاری آن عندلیب ناطقه ام
یکی قصیده سرایم چو گوهر مکنون
بمدح ناظر مالیه مصطفی پاشا
مشیر معدلت آیین مرحمت قانون
هنر وری که بدورش ممالک اسلام
چنان شده است چو یونان بعهد(افلاطون)
خجسته رای وزیری که ساعد هنرش
ببزم و رزم چو آید زآستین بیرون
بدوشمنان بنماید شجاعت و قهرش
بدوستان بفشاند خزانهٔ قارون
ببین بزیر رکابش سمند صاعقه
رو ببین بدست نوالش پرند آزرگون
که تا مشاهده بینی هزبر برثعبان
که تا معاینه بینی حجیم در جیحون
نسیم گلشن مهرش اگر وزد نیسان
سموم آتش قهرش اگر جهد کانون
بباغ لالهٔ نشکفته را بریزد برگ
بباغ لالهٔ افسردرا بجوشد خون

کفش پیالهٔ از یادهٔ کرم سرشار
دلش سفینهٔ از گنج معرفت مشحون
یکی فقیر بود باسخای او ملیار
یکی پشیز بود باعطای او ملیون
ایا بلند جنابا وزیر آصف رای
به یمن اختر مسعود. طالع میمون
یکی برای خدا تیغ انتقام بکش
بخواه کینهٔ من از زمانهٔ وارون
همیشه تابجهان خلق داستان دانند
بعدل داد کند عمر دولتت افزون
❊❊❊

(٥٦)

من در این مملکت روم که بادا ویران
خوارو بدنام شدم همچو عمر در ایران
نه بایران بودم جای اقامت نه بروم
گشته ام زیر فلک همچو فلک سرگردان
شیخم و نیست مراجای بروتکیه کنم
نکنم تکیه مگر بر کرم یونس خان
❊❊❊

(٥٧)

آسمانش آن چنانست و زمینش آنچنین
چشم عبرت برگشاو قدرت حق را ببین
گرچه از روی زمین را مالک چیزی نیم
واز زمین تا آسمان حمداً لرب العالمین)
کاش یک روزم بمابین همایون ره دهند
تا (حمید خانرا) بگویم ای (حمیرالمؤمنین)
بعثت تو برخلاف بعثت پیغمبر است
(انت ما ارسلت الا رحمۀ للعالمین)

(٥٨)

فرج دهن دریده ندارد صدای کون
عالیست همچو باب همایون سرای کون
از کس بکار بردنش ابلهی بود
کیری که آفریده خدایش برای کون
دل در برم چو خایۀ (حلاج) می‌طپد
از شوق چون بگوش من آید صدای کون

(٥٩)

در ستایشی تحسین پاشا والی موصل
شاد از (خشه) بودم هم رفت بطاپو
بیهوده گذشت آن همه ام سعی و تکاپو

میکارم و چون میدروم کیشتۀ خود را
در خرمنم آتش زند این چرخ جفاجو
بشکافت چو گندم فلک شعبده بازم
تا مشت جوی گشت مرا حاصل ازین جو
(طاپو ایله ویردی املم باد هوایه
خرمن گبی یانسون یورگی ناظر ویرگو)
دست من ودامن تو، ای حضرت والی
ای واسطۀ رزق گدایان دعاگو
عالی‌نسبا سیرت و سیمای توزیباست
تحسین لقبا اسم و مسمای ونیکو
گرینده ثایب قدمی هست منم من
ورخواجۀ صاحب کرمی هست توی تو
فرش است زخاک قدمت عرشی سلیمان
جویی است زبحر حکمت هوشی (ارسطو)
قطره بود از دائرۀ جود تو (تاآن)
تابی بود از شعلۀ قهرتو(هلاکو)
سرپنجۀ تدبیر تو آرایش ملک است
بی منت لشکر قوت بازو
ادراک تو در تسویۀ امر سیاسی
بشکافت بسی معنی باریکتر از مو

گه جلوه و گه شاهد وحدت بود این باغ
گاه در صفت ژاله و گه لالهٔ خودرو
تشریف بیارید اگر از سر اخلاص
آید بنعال قدمت (شیخ رضا) رو

(۶۰)

در مدح سلطان عبدالعزیز خان
کردم بکارنامهٔ شاهان بسی نگاه
برهمزدم جریدهٔ این کهنه کارگاه
از حال خسروان زمان جستم آگهی
آنان که بوده اند خداوند دست گاه
ساسانیان بحکمت و، سامانیان بملک
عباسیان بدولت، سلجوقیان بجاه
هرچند خواستم که بیابم نه نیافتم
شاهی بفرو دولت (عبدالعزیز شاه)
چشم سپهرو دیدهٔ دوران ندیده است
شاهنشهی بدین حشم و لشکرو سپاه
این تخت و این اساس و این گنج و این گهر
وین تاج و تخت و این علم و چترو بارگاه
این لشکر نظام که کر کرده گوش چرخ

از نالهٔ نفیر بهر شام و صبحگاه
خورشید سایه گوسترو، جمشید تاج
وردارای بنده پرورو سلطان دین پناه
فخر دول، ملاذ ملل، مایهٔ امل
ظل خدا، امام هدا، سایهٔ الاه
میگفتم از ستایش اوشمهٔ ولی
یارای هرکسی نبود مدح پادشاه
کی دارد احتیاج بتصریف چون منی
بسط جلال شه که زماهیست تابماه
خواهم یکی مساعده از طبع تا دهم
داد سخن بمدعت و دستور پادشاه
صدری که گر تلافی وافی نمیشود
دولت خراب گشتی و ملت شدی پناه
محمود ندیم پاشا صدری که بردوش
کرداست چرخ قامت تعظیمرا دوتاه
یک یک بدست بازود رایی ردین بیست
هررخنه که یافته بنیاد ملک راه
دم درکش ای (رضا) که ندارند نسبتی
دریاؤقطره، ذرو خورشیدو، کوه کاه

(٦١)

برای خودش

چه کرامت چه خارق عاده
جلق بهتر ز دلق و سجاده
سخن من مفید و مختصر است
بابت ساده با بت ساده
گرچه نتوانم اززمین خیزم
بس که هستم ضعیف و افتاده
گربگویند هست در بغداد
ساده روی لطیف و بگزاده
ذره آسا بمهرو دیدارش
(گیدرم باشم اوزره بغداده)
سوی مسجد دوگام می نروم
سوی میخانه تندو آماده
مشربم مشرب امین فیضی است
هردو از هر دو عالم آزاده
ای (رضا) تابمرگ رندی کن
این بود دولت خدا داده

(٦٢)

در ستایشی شیخ طویله شیخ حسام الدین

نسر از مطلع گیلان بدر آرد ماهی
نظم برکشد ازسمت بخارا شاهی
زرندان صبوحی زدهٔ بزم است
های و هویی طربی خندهٔ قاها قاهی
نه زکاشانه ببازان (اناالحق) گویان
مست و سرخوش گذرد پیر قنا فی اللهی
نه یدا من چکد از دیدهٔ گریان اشکی
نه بکیوان جهد از سینهٔ سوزان آهی
اوحدی سری احمدی، معروفی
بایزیدی و حسن خواجه عبیداللهی
زیر این گنبده فیروزه نیابی امروز
پی بحق برده زاسرار خدا آگاهی
بود هر جا در فیض همه را قفل زدند
التجاکار خردنیست بهر در کاهی
قرب یزدان نتوان جست زهر آهرمنی
دست بیعت نتوان داد بهر گمراهی
کرد هر ملحد کی جامهٔ تقوادربر
که منم قطب جهان تابکف آرد جاهی

فیض خواهی زمریدان (حسام الدین) شو
آنکه پیش کرمش کوه کم است از کاهی
چون نشیند زبی ختم به خلوت کوی
خیمه در وادئی وحدت زده شاهنشاهی
آنکه با یک نظرش دست دهد سالک راه
قرب صد ساله عبادت بسلوکی ماهی
آرد از همت او دامن مقصود بدست
دست در دامن مقصود چو من کوتاهی
حاسدی گر کند انکار کمالش چه عجب
یوسفیر فگند دست حسد در چاهی
چه غم از رهزنی، نفس گرت بدرقه اوست
پنجه با شیر علی چون فگند روباهی
ای متاع دو جهان جائزۀ یک نگهت
خواهم از چشم (رضا) عطف نگاهی گاهی
از ثنا زود عنان باز کشیدم که نداشت
در خور طبع روان قافیه جولان گاهی
ناصری هست سری ناموران در قدمت
تا دلی هست دلت نائلی هر دل خواهی
بوجوت که بود تعبیه در جوهر جود
نرسد رنجی و عارض، نشود اکراهی

(٦٣)

در ستایشی حفیدان کاک احمد شیخ، شیخ سعبد و شیخ معـروف و شیخ مصطفی

تو کز نبیرۀ کاک احمدی و آل نبی
کفایت است ازین خوبتر چه میطلبی
بس است قدر و شرف این قدر که جد شماست
شفیع روز قیامت محمد عربی
بنا محمدو، مادر بتول و، حیدرباب
زهی سلالۀ طاهر(فدیتکم) بابی)
بهر کجا که نسب نامه یی شما خوانند
کرا رسد که کند ادعای ذو نسبی
اگر بحرمت آل نبی بردارد
به نیمراه بماند دعای نیمه شبی
اگر گذشت نزاعی میانی ما چه عجب
زمانه راست کزینسان هزار بوالعجبی
تهی نبود زحکمت بخیر منجر شد
بخوان (حکایت خضری نبی و قلی صبی)
هزار سال بگویم اگر ثنای شما،
سخن هنوز بود در مقام بی ادبی
عجب آل رسول از گناه کی ترسد

(فقل لمذنبه ذنبه علی رقبی)

بس است عرض خلوص ای (رضا) زبان درکش

بنزد آن که بود در مقام یسمع نی

جناب شیخ سعید آن حفید قطب جهان

که بافت است زجدش نشان منتخبی

دوم نبیره فرخنده (شیخ معروف است)

به فضل و دانش او معترف ذکی و غبی

سیم سلالهٔ والا گوهر جناب نقیب

که شیررم کند ازوی بگاه پرغضبی

دعای این سه حفیداست وردی روزو شبم

بلطف خود همه را دست گیر یاربی

(۶۴)

برای امین فیضی

الا ای هنر مندیاری قدیمی

توبی خسروانی سزای ندیمی

زحکمت بپرداختی نامهٔ تو

بدادی در آن نامه داد حکیمی

هوای نسیمی ازان کشته نامش

که جان پروراند هوای نسیمی

بدانش ترا هیچ هم تاندیدم

مگر جوهر فردو در یتیمی

تو خواهی سفر ازیمن دورکن

امین فیضیا در دل من مقیمی

(۶۵)

مناجات از درگاهی قاضی الحاجات

ای ریزه خوری خوانی نوالت مه و ماهی

جودت چو وجودت ابدو نامتناهی

برنامهٔ اعمال سیاهم قلم عفو برکش

که بدل شد بسفیدیم و سیاهی

بودم من اگر بنده از خواجه گریزان

باز آمدم ای بندگیت عزت شاهی

بر عفوو عقوبت نبود سودو زیانت

این هردو به پیش تو مساویست الهی

بیرون شدن از ساحت ملک تو محالست

عبد توام و، ملک توام، خواهی نخواهی

این دیدهٔ گریانم و، وین سینهٔ سوزان

برصدق سخن میدهند هردو گواهی

صدبار امیداست (رضا) را بتو هرچند

سرتاقدمش غرق گناه است مناهی

(۶۶)

در مدح کمال پاشا

دلم از غصه پر و کیسه ام از زر خالی

نه عطا از منصرف، نکرم از والی

نه زمالیه اعانت، نه زاوقاف مدد

نه زمابین همایون نه زباب عالی

قبلهٔ اهل کمال است کمالی پاشا

(من جمیع الوزرا غیر کمالی مالی)

داعیانرا نبود طاقت تاخیر معاش

بنگر بر سر احوال پریشانحالی

(۶۷)

در تاریخ وفاتی شاکر افندی مکتوبچی میگوید

ایام چو پروردهٔ خود را کشد آخر

ای دوست دل آن به که به ایام نبندی

دیدی که چسان بستهٔ فران اجل شد

مکتوبچی بغداد بآن پایه بلندی

سیدنسب از سلسلهٔ خواجهٔ چاکر

معروف بخوش خلقی و مشهور برندی

تاریخ بجوهر ز (رضا) خواستم و گفت

(شد زیب گلستان چنان شاکر افندی)

(۶۸)

غوث ثانی

مشهور جهان بغوث ثانی

عبد الرحمن طالبانی

محمودش جدو، احمدش باب

هرسی ولیند قطب اقطاب

محمود مریدی پیری لاهور

هر چند به زنگنه است مشهور

در اصل و نسب (گلی)است سوری

از گلین باغ کاکه سوری

(۶۹)

جنگ طالبانی و زنگنه

ازسو چو(داوده) لشکر کشید

ازین سو بجنبید (عبدالحمید)

بفرمود تا (طالبانی) گروه

نشستند برخانهٔ زین چو گوه

برانگیخت آن اشقر دیوزاد

چو (رستم) یکی سان لشکر بداد

جناح از چپ و راست بر پای کرد

بقلب اندرون خويشرا جاى كرد
گروهى فرستاد بر ميمنه
زگردان گردن كشى (زنگنه)
...... اندرون در كمين مصاف
گروهى زفولاد خايان (جاف)
بى چرخ گردون گروهى ديگر
زچابک سواران سه تابسر
بدستى دگر رزم جويان (گل)
زبردست زور آورو شيردل
نخستين از (گل علم برفراخت
(بتاوير) و (تالا) و (نيجول) تاخت
زآن هردو ده جاى (داوده) بود
بمردان جنگى برآموده بود
(ممد) نام سالار آن انجمن
كه گفتى كسى نيست همتاى من
منم وارثى تخت (سكندرى)
جهانرا سزاوار سر عسكرى
نژادم ز (خورشيد خاور) زمين
منم نسل خاقان و سالار چين
يمن راست شد پشت (داود) يان

زبن بركنم بيخ محموديان
بگفت اين دو لشكر بنيجول ماند
(خدا صد سوارى بتعجيل نارد)
رسيدند سرره گرفتند تنگ
برانگيخت دهمان آمد بجنگ
برادرش مدحت پس پشت او
تفنگ سيه لوله در مشت او
برآورد چند آتش كارزار
بسى برنيامد كه برگشت كار
جوانى زخويشانى او گنجه نام
همه راند برتوسن تيزكام
زنندش يكى كهل برتوسنا
بغلطيد برخاک لرزان تنا
دليران گرفتند پيراهنش
كفن گشت برگنجه پيراهنش
برآن خاک شد پيكر جان چاک
يكى گنجرا كرد بايد بخاک
تنى چند كه بودند خويشان او
دران حمله گشتند قربان او
چو (داوده) ديد آتش تيز خيز

همان گه گرفتند راه گریز

بطاس اندرون مهرانداختند

تکاور سوی قلعها تاختند

دبیری که خوانند او را امین

برآغا ممد حمله بر دارکین

براو بانگ برزد که سر عسکرا

مرو تابدانی نشان مرا

منم پور قادر زلیخای شیر

چه قادر زلیخاو چه (اردشیر)

شنیدم که آغا دران گیرودار

همی راند مرکب سرا سیمه وار

فرومانده گفتی بدست اجل

چو مسهل خورانش عمل بر عمل

عنانش زکف رفته لرزان چوبید

امین در پسش همچو دیو سفید

در این بود ....

چو جادوگر نراکنند حیله بند

بزیر امین کشته شد بادپا

بتمثال آن مرد جنگ آزما

به اسب دیگرتاامین شد سوار

زد خیمه آغا بصحن حصار

چو پوشید رویان بی آبرو

بکنجی در آن قلعه بهفت رو

دریده شدش پردۀ نام و ننگ

زنام آوری باد ماندش بجنگ

بسر برد ....هراس

در آن قلعه تا رفت از شب دو پاس

شبی تیره فرصت غنیمت شمرد

بیرون رفت راه دراجی سپرد

بدراجی آمد جگر خسته باز

چودراج برجسته از چنگ باز

چنان ملک و مالش بتاراج شد

بیک باز بی چرخ دراج شد

کسی را که برداشت پاشای جاف

تواند کند برنظر کوه قاف

چو محمود پاشا در این ملک نیست

(دراجی کدامست داوده کیست

سگی کیست (داودۀ) دودکی

زند پنجه با جعفر برمکی

عشایر همه بندگان ویند

برآوردۀ دودمان ویند

پس این دودمان واجب الحرمتند

اگر راست خواهی ولی نعمتند

یکی از دعاگویی ایشان (رضا) است

(رضا) را که گر خشم گیرد قضا است

(۷۰)

جنگ کردن زنگنه و هموند

(هماوند) از بهر سازان و خان

شبیخون بمودند از بازیان

تکاپوی جولان بسرحد جنگ

درآنجابهم برزدند چون پلنگ

پس از حزب و جنگ و جدال کثیر

زخانچی برآمد یکی نره شیر

فرودآمد از اسب فرزند زال

غفور دلاور تهمتن مثال

تفنگی بکردار آزر کشاسب

برآوردو بنهاد بر زین اسب

بسوراخ جاسوس بردوخت چشم

بابرو گره برزد از روی خشم

چوانگشت برپای چقماق زد

توگفتی که آتش در آفاق زد

چو زد گولله بر سینه فتاحرا

بدست اجل داد مفتاحرا

بخاک اندر آورد سرچنگنه

نه خوب است پرخاش بازنگنه

چو دیدند این گونه زخم درشت

سپاه مخالف نهادند پشت

گریزان زبیم سواران خان

تبش در لب و لرزه در استخوان

زجنگ آوران روی برتافتند

پزی چند با خویش برداشتند

تلف شد اگر گوسفندی دویست

بسی دیده برگشته ها خون گریست

اگر گلۀ چند تاراج شد

بسی کله برنیزها تاج شد

دلیری شش آتش در انکار

زار شنیدم فرومانده اسبش زکار

پیاده برآویخت با سرکشان

تفنگی بکف داشت آتشفشان

امین حامی آن برگزیده سوار
نهان شد زبیخش بتاریک غار
دوید درپی او بغار اندرون
ربوده چو گرگ و کشیدش بیرون
بضربی سرشرا زتن دور کرد
بسی چشم بدخواهرا کور کرد
گرو برده از پهلوانان پیش
بمردی (ششه)رستم عصر خویش
در آنجا که جولانگه (جاسم است)
چه جای (فتاح و)، (عزۀ موسم است)
هر آنکه ببیند جهان محشرا
فراموش کنند رستم و رخشرا
سپر برسر آورد آغا (کریم)
بقلب سپه تاخت بی ترس و بیم
پس پشت او تا رسیده پسر
شنیدم همین گفت با او پدر
تو که آیدت از دهان بوی شیر
که گفتد بیایی بجنگ دلیر
چنان پاسخش داد آن شیرزاد
که فرزند چنین را زمادر مباد

که پشت پدر را بدشمن دهد
همان به که خود را بکشتن دهد
تو گوی فرا مرز من میزنم
بهر جنگ پشت و پناهت منم

(٧١)

ترجیع‌بند در نعت سرور کائنات
ای جهان آفرین ثناگویت
وی دو عالم معطر از بویت
ساکنان سرادق ملکوت
همه قوربان یک سری مویت
گل زخونین دلان رخسارت
لاله از هیندوان گیسویت
لاله در باغ داغدار رخت
سرو مائل بقد دلجویت
سرمه مفتون چشم (مازاغت)
نافه دلریش خال هندویت
عارضت (والضحی) خطت
(واللیل)(قل هوالله) حزن بازویت
(قاب قوسین را) نمیدانم

جز کمان های هردو ابرویت
نسخهٔ کائنات هرچه دروست
شرح رمزی زمصحف رویت
باز گویم غم اسارت خویش
بزبان فصیح لاهویت
عرش کمتر بهای مشت گلی
که به رو آره میده پهلویت
روزو شب جبرئیل در پرواز
بی سر و پا همی دود سویت
روضه خوانی کند بنظم در پرواز
همچو درویش بر سر کویت
(کز سرا پردهٔ مقدس ذات
بر سرا پای انورت صلوات)
ای منادا بکاف و، ها، یا، عین
وی منادی (انا النبی بحنین)
جبرئیل امین بامر خدا
وصیت آوردکای شه کونین
خیز بر نه قدم بکوی قدم
خیز برکش علم زعلم بعین
بمقامی درآمدی که دراو

نه (متی) را مجال بود نه (این)
(قاب قوسین کان او ادنی
بین مولی الوری وبینک بین)
قسمت میدهم بجان حسن
بسر مرتضا بخون حسین
روزوا (امتی) که پیشروی
به امید شفاعت ثقلین
کن در آن روز یارسول
اللهنظری سوی من بگوشهٔ عین
بنوازو مرانم از لب حوض
ترکن از اب کوثرم (شفتین)
ای بکویت شرافت حرمین
وی زرویت شرافت حرمین
ما ز امر توغافل و تو به ما
مشفق و مهربان ترا راوین
در مزار این درود میخوانم
باز پرسند از توام ملکین
(کز سراپردهٔ مقدس ذات
بر سراپای انورت صلوات)
خواجهٔ انبیاؤ ختم رسل

هادئی خلق و پیشوای سبل

ای همه ممکنات جسم و تو جان

وی مه کائنات خارو تو گل

محرم کرد کارو مهبط وحی

مهتر اصفیاؤ مظهر کل

(لم تار مثلک النسا فتی

لم یجد شبهک الزمان رجل)

صفت شانئک هو الابتر

لقب باغضت زنیم و عتل

در قیامت چو ذوالجلال ترا

میدهد رخصت شفاعت کل

آید از بارگاه قدس خدا

(لک ماشقت یا نبی فقل)

فکر من کن که کرده ام تسبیح

در خرابات رهن شاعدو مل

تامرا چون توی شفیع چه باک

زآتش دوزخ و سلاسل و غل

فیل محمودم و نمی ترسم

از دم کرناو، بانگ دهل

بهوای تو مست و بی‌پروا

نعت گویان خرامن از سرپل

(کز سرا پردهٔ مقدس ذات

بر سرا پای انورت صلوات)

(۷۲)

مقطعات تاریخ

در میان دو شیرمرد خدا

عار باشد کسی رسد بجزا

شیخ (رضا) گفت بهر تاریخش

جای او گشت (جنهٔ و الماوی)

دوشم اندر خواب آمد آن علی مرتضی

گفتم ای شیری خدا ای ابن عم مصطفی

شیعیان بدصفت گویند ما آل تویم

گفت لاوالله، لابالله لاتالله، لا

چو شد بامر مظهر رحمن نقیب غوث

تعمیر آشیانه شهباز کبریا

تاریخ تام خواند بگوش (رضا) سروش

آراستند بارگهی شاه اولیا

رباعیات

ریخت جودت آب روی گوهری بیجادرا
ورع و شرع و معرفت طی کرد هر سه جادرا
همچو سنگ کعبه سانت تا ابد
سرزسجده برندارم شکری این سجادرا

***

شاه حسین از خواب دیدم در ملا
گفتم ای شاعر شهیدی کربلا
سیدی (برزنجه) از نسل تواند
(قال لا والله هذا مفتری)

***

یار من عزم سفر بنهاد پا اندر رکاب
خانۀ زین شد مزین، خانۀ من شد خراب
خلقرا خورشید شام از دیده غائب میشود
من سحرگاهان زچشمم گشت غایب آفتاب

***

شخصی بکیر گفت که ای سربریده پوست
کون سفید خوبتر آیا که کس نیکواست؟
آهسته سربلند کرد بجنبید گفت
(درویش هرکجا که شب آمد سرای اواست)

***

آنچه بلباس بخوشناو به آکو کرده است
نشنیدم که ببغداد (هلاکو) کرده است
گرچه میران خدر بگ نه بحق شد مفتول
کشتش به که بس غصب تماکو کرده است

***

پرسیدم از دروغ که مارا بگوی راست
اهلی کدام مملکتی خانه ات کجا است؟
گفتا من و نفاق دو ابلیس زاده ایم
در خطۀ عراق که ماوای جدمااست

***

زدم به کونی (جمیل ابن مفتی بغداد)
کشید گوزی و گفتم بروح ابن زیاد
کشید گوز دیگر چون فرو کشیدم ازاو
ازان مزید تعفن یزیدم آمد یاد

***

چه عجب گر بوجود تو بلرزد بغداد
ای وجود تو محیط دو جهان استعداد
گرواز مهر برد ذره بدین ناچیزی
اگر ازنیر اعظم بکند استعداد

❋❋❋

گویند اگر وطی کنی عرش بلرزد
عرشیکه یک وطی بلرزد بچه ارزد
مابیم و یکی حجرهٔ تاریک که دروی
صد بچه بگایم و یکی خشت نلرزد

❋❋❋

فریاد که از (نصیبینم) کشتند
واز خشم مرا بخون آغشتند
ای وای از این مردم بی شرم و حیا
مانند رشید پوری عمم پشفند

❋❋❋

میکنم هجو اگر لطف خدا باشد یار
موئی از خایهٔ من برنکند دفتردار
خایهٔ همچو جبل دارم و کیری چو منار
هردو، هر سه همه در کس زن دفتردار

❋❋❋

ورق از برگ گل باید مداد از سودهٔ عنبر
دوات از نافهٔ آهو قلم از غمزهٔ دلبر
یکی زین چار جوهر گر بود ناقص خلل
باید ستایش نامهٔ قائمقام شهر گلعنبر

❋❋❋

بخر نر برسد شیخ (رضا) میکندش
هرکه را یافت به زور و به رضا میکندش
گرچه در جوف حرم دست دهد مغبچه‌ای
از خدا شرم ندارد به خدا میکندش

❋❋❋

دارم شکمی که بس حریص است و هلوع
چون طبل صدا کند الجوع الجوع
در پشت سرم چنانکه ایستد بنماز
یادش ببرد کلاه در وقت رکوع

❋❋❋

هشت بهشت و شش جهت هفت زمین و نو فلک
جله تو آفویدهٔ (وحدک لا شریک لک)
من چیم ای فدای تودم زنم از ثنای تو
ای همه ماحوای تو در کف قدرت تو یک

❋❋❋

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف
داخل جنت شوم در زمرهٔ اصحاب تو
او رود در جنت و من در جهنم کی رواست
او سگ اصحاب کهف و من سگ اصحاب تو

***

تنها نه کتاب شرع بر باد شده

شهنامۀ عشق نیز از یاد شده

از خرقه نشان عصر هر صومعۀ

اصطبل خرابات خرآباد شده

***

حاجی که ز مروه و صفا برگشته

گرمار شده اژدها برگشته

تنهانه زخانۀ خدا برگشته

آن خانه خراب از خدا برگشته

***

زبانی فارسیم هست و لهجۀ عربی

بصد زبان دیگر عاجزم زنعت نبی

بقدر علم خدا از خدا صلوات و سلام

بروح شاه رسالت، محمدی عربی

***

من سرمازدرا داد زغم آزادی

جرقۀ شام ز (عبد الفتی البغدادی)

خرقه یا خود شفقت نامۀ از جانب دوست

که نمایم بکدامین یک ازینها شادی

***

مکن بهانه که من پیرم علی است جوان

منم سزای مشیخت بعلت پیری

بهیچ نحو عمر صرفه از علی نبراندنهم

همچو وصفی حقیق است عدل تقدیری

***

ای زر که مطلبی همه شاه و قلندری

دلبندو، دلفریب و دلارام و، دلبری

از زر عجب مدار فغانم که آدمم

زرگویی بنگر زر کند خر باین خری

***

شده هر شیر زالی پوز زالی

عجب حال عجب (قحط الرجال)

زند باشیر شرزه پنجه امروز

همی هر روبۀ یاهر شغالی

***

در برابر نشستی غول استی

باجناب ملا رسول استی

بدو دستت همی زدم بزمین

گرند انستمی که یک دستی

❋❋❋

....

این قدر شیرین بچشم مردمان از چیستی

مدتی شد کیسه ام را خالی از خود کردۀ

مردم از حسرت نمیدانم بنزد کیستی

❋❋❋

کهنه رندی چون (رضا) از خاندان قادری

نقشبندی کی شود اسلام آنگه کافری

من همانم شیر نر را در کمند آوردرم

ماده روباها تو خواهی در کمندم آوری

❋❋❋

کیرم که سر زلف کند چون جیمی

وقتی که دهان تنگ کند چون میمی

ای کیر هزار عشو و صد نازکنی

ازکس چه کشی مگر بدوزی نیمی

❋❋❋

بدستم گرفتد مه طلعتی در موقعی خالی

دو پایشرا بگردن در فرازم چون زنی والی

هنرمندش بخوانند آنکه عالی را کندساقل

هنرمند آن کسی باشد که سافلرا کند عالی

❋❋❋

نخواهم ملک کیخسرو نجویم مسندی جم را

بنرخ نیم جو نخرم متاع هردو عالم را

نگردم روز محشر عهد باشد داخل جنت

بحق شاه مردان تا نگایم (ابن ملجم) را

❋❋❋

تشطیر شعر یکی حافظ در هجر محمود پاشای جاف:

مگر یزدان کند کشف کف (محمود پاشارا)

(که کسی نگشود و نگشاید به حکمت این معمارا)

بدست کهنه دلقی گر ببیند صورت جلقی

(چنان برباید از دستش که ترکان خوان یغمارا)

❋❋❋

این بارگه حضرت غوث الثقلین است

نقد کمر حیدر و تجلی حسنین است

مادرش حسینی نسب است، پدر او

زاولاد حسن، یعنی کریم الابوین است

❋❋❋

مفردات

شکافی که بینی در ایوان کسرا
دهانی‌ست گوید: بقا نیست کس را

❊❊❊

دوبر گرفته پیکر (ساسان پاک) را
فخریست زین وسیله بر افلاک را

❊❊❊

مستی و داعیهٔ حکمت! هیهات هیهات
برندارند بیک دست دو تا خربزه را

❊❊❊

میرسید آیت حیدر ز رهبان کلیسا را
خر (عیسی) چه داند درد حال (خرموس) را

❊❊❊

(زهاوی زاده) گرچه قائمقام است
خدای ما عزیز و ذونتقام است

❊❊❊

نیک و بد چون بحکم تقدیراست
ترک تدبیر عین تدبیر است

❊❊❊

تواضع را ز کیر من بیاموز
که هر جا خوبرویی دید برخاست

❊❊❊

زهر جا جمع گشتند اهل سادات
فسادات فسادات فسادات

❊❊❊

در خایه‌ام آویخته دو رشتهٔ پشمین
گویی بمثل ریش محمدبگ جاف است

❊❊❊

نسبت من به امین فیضی ازلی است
همچو سنی به عمر، نه چو روافض به علی است

❊❊❊

گرچه جمعیت کرکوک کم از بغدادست
قابلیت نه بتعداد به استعدادست

❊❊❊

افتخار همه ایران به نظام العلماست
این سخن مظهر تصدیق جمیع حکماست

❊❊❊

رسیده‌ام به دیاری که هتک ناموس است

بجای بانگ محمد صدای ناقوس است

❊❊❊

شنیدەام که عرب صدر سینه را گویند

رسیدەام بدیاری که صدرشان پشت است

❊❊❊

ایمان بخدا دارم و پیغمبر و اصحاب

به شیعۀ سبّابم و نه بابی سگباب

❊❊❊

به پیر بلکی گفتم عشقت از من دست بر گیرد

ندانستم که چوب خشک سخت‌تر گیرد

❊❊❊

خلیفه ساخته (شیخ طویله) چو تو خری

بلی خلیفۀ (شیخ طویله) خر باشد

❊❊❊

من حقوق نعم دولت عثمانی را

نفروشم بهمه حشمت سلطان محمود

❊❊❊

ایهاالناس بشارت که ولی می‌آید

آشنای ازلی (شیخ علی) می‌آید

❊❊❊

مؤذن بچه ای درتکیۀ ماست

چه موزون قامت است الله اکبر

❊❊❊

برای (چرخی) در زیر این چرخ

بسان چرخ دائم میزنم چرخ

❊❊❊

کون مخروط و فربه و املس

مرد را زنده میکند به نفس

❊❊❊

ازمن بگو بصاحب تاریخ ابن پس

گیسو بریده خواهر و مادر ندید کس

❊❊❊

زهی بازی که باشد آشیانش قاب قوسینش

رقاب اولیا منت پذیرد خاک نعلینش

❊❊❊

طرد کن از در خود این ناپاک

(لاترى الکاب و لا الکاب یراک)

❊❊❊

به کون (حاجی مصطفی) فرو شده است بارها

عمودها ستونها چنارها منارها

❋❋❋

مرا هست کیری چو بازوی پیل

به کون ساده رخان جمیل

❋❋❋

غم سبق داش ازل درد و الم، یارو ندیم،

علت و، زلت و، قلت، رفیقان قدیم

❋❋❋

مقابل به شعر کیفی:

شاعر چو تویی به لب لبانت ریدم

وز فرق سرت تا به دهانت ریدم

❋❋❋

جواب کیفی مقابل به شیخ:

فرق نبود بمیان فرق و کیرم

ای ریدی بکیرم کوزت بکیرم

❋❋❋

تو کجا و شعر کجا ای بز هندوستانی

به زبان پدرت گو که (روتی و، پانی)

❋❋❋

بحمدالله گروهی از سخن‌سنجان ایرانی

به سعدی پیروی گردند و من کردم بقاآنی

❋❋❋

در حضر ممتاز و ممتاز از سفر بازآمدی

اول و آخر (امین فیضی) تو ممتاز آمدی

❋❋❋

شد سالها که از تو ندیدم بضاعتی

ممکن بود تلافی اینها به باعتی

❋❋❋

نه تو در پیش مریدان چو شکر شیرینی

بخدا ای پسر شیخ تو هر جا شکری

❋❋❋